1984/85:146

Måndagen den 20 maj

Kl. 12.00

1 § Justerades protokollen för den 8, 9 och 10 innevarande månad.

2 § Svar på interpellation 1984/85:133 om oljeindustrin och Svenska Petroleum

Anf. 1 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Nic Grönvall har frågat mig om Svenska Petroleum AB:s (SP) köp av Svenska Fina AB var ett misstag och om statens innehav av SP bör omprövas mot bakgrund av utvecklingen på den svenska oljemarknaden. Han har vidare frågat om industridepartementets planer på ett samgående mellan SP och OK har skrinlagts. Nic Grönvall har också ställt två frågor om raffinaderiindustrin. Den första gäller vilka produkter som skall raffineras i Sverige i händelse av en avspärrning från råoljemarknaden. Den andra gäller om jag är beredd att ta initiativ i det nordiska samarbetet för att få en friare handel med oljeprodukter i Norden.

Jag har flera gånger här i riksdagen besvarat frågor från Nic Grönvall om förutsättningarna för SP:s verksamhet. Regering och riksdag har lagt fast den långsiktiga strategi som skall gälla. Utvecklingen under år 1984 föranleder inte någon omprövning härvidlag. Den specifika frågan om förvärvet av Svenska Fina har jag ingen anledning att kommentera. Jag vill emellertid erinra om att ifrågavarande förvärv innebär en ökad avsättning för SP:s egen raffinering med ca 450 000 m^3, varav 115 000 m^3 bensin.

Beträffande frågan om förhandlingarna mellan SP och OK är syftet fortfarande att på kommersiella grunder finna lösningar som på ett positivt sätt kan påverka resp. företags konkurrens- och lönsamhetssituation. Intensiva förhandlingar pågår för närvarande, och jag har erfarit att diskussionerna förs på ett konstruktivt sätt.

Vad gäller frågorna om raffinaderiindustrin vill jag först erinra om att det statliga råoljebolagets lagringskapacitet, som för närvarande uppgår till drygt 3 miljoner m^3, kommer att minskas till 1,6 miljoner m^3 lagringsåret 1986/87. Samtidigt kommer staten att öka andelen produkter i lager, främst

motorbensin och gasol. Förutom statligt lager finns också kommersiella lager av råolja hos raffinaderierna. För närvarande uppgår dessa till i genomsnitt 800 000 m^3. I en krissituation kan dessa lager användas vid svenska raffinaderier. Därtill kommer de volymer som kan importeras. Genom att Scanraff i Lysekil har en modern konverteringsutrustning finns också möjlighet att använda t. ex. tjockolja som råvara i krackeranläggningen för framställning av lättare produkter, bl. a. bensin. Dessa möjligheter att på ett flexibelt sätt utnyttja svensk raffinaderikapacitet ger i kombination med övrig lagring av oljeprodukter hos staten och näringslivet den höga försörjningstrygghet som vi eftersträvar i vår beredskapsplanering. Ambitionsnivån härvidlag har inte ändrats.

Jag utgår ifrån att Nic Grönvall i sin fråga om otillgängliga marknader för svensk oljeproduktexport i Norden avser den reglerade finska marknaden. Bakgrunden är att Finland vid sin associering till EFTA år 1961 gjorde ett särskilt undantag för oljeprodukter. Frågan är således komplicerad. Jag kan bara här deklarera att den svenska regeringen på olika sätt agerar för att påverka den finska attityden för att på sikt få en ändring till stånd.

Anf. 2 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Jag tackar energiministern för svaret på de fem frågorna i min interpellation. Jag vill först uttrycka min respekt för energiministern för att hon inte utnyttjade den felskrivning jag gjorde i interpellationen, som kunde ha använts för att åstadkomma en del munterhet. Jag har nämligen skrivit att förlusterna skulle uppgå till 250 milj. kr. i stället för de 25 miljoner som skulle kunna vara möjliga. Jag hade kanske väntat mig att energiministern skulle använda det gamla skämtet om att nollorna blir större ju längre åt höger de står. Nu får jag uttrycka min uppskattning över att jag slapp försöka försvara mig mot detta enkla skämt.

Till att börja med vill jag sedan ta upp Fina-köpet. Energiministern vet, som framgick av svaret, att jag många gånger har uttryckt starkt känd kritik mot denna handling från SP:s sida. Genom att ha läst innantill i SP:s årsredovisning vet jag att köpeskillingen är 256 milj. kr. Man kan göra en investeringskalkyl på det beloppet, som kan vara försiktig eller ambitiös, allteftersom man önskar. Om man tillämpar gängse industriinvesteringskalkyler skulle man kunna säga att en industriinvestering i denna storleksordning skall ge en avkastning på mellan 50 och 75 milj. kr. på årsbasis för att motivera placeringen. Man skall därtill komma ihåg att SP:s investering nödvändiggör en stor satsning i ny marknadsföring, nya tecken på stationer, annonskampanjer och annat för att motivera inköpet. Man kan därför säga att till de 25 miljonerna, som jag menar är en acceptabel siffra som underlag för ett resonemang om Svenska Finas andel av bensinindustrins totala förluster 1984, skall läggas ytterligare 50–75 milj. kr. Man skulle således kunna hävda att denna investering redan första året har gett en förlust som ligger i storleksordningen 75–100 milj. kr. Detta är en omständighet som jag menar att energiministern borde kommentera, eftersom energiministern faktiskt har uttalat sig positivt i presskonferensen den 28 februari 1984 om den här investeringen.

För att kunna fortsätta diskussionen litet grand skall jag emellertid försöka kondenserat presentera hur vi här i riksdagen har sett på SP. Det har jag ju själv ingen större erfarenhet av, utan jag har fått läsa mig till det. År 1975 sade man att SP skulle aktivt delta i landets råoljeförsörjning. Särskilt skulle man koncentrera sig på tyngre produkter av eldningsoljetyp med inriktning mot industrin och den offentliga sektorn. Slutligen skulle man samarbeta med andra intressenter på marknaden.

I den plan från 1983 som energiministern sedan mer eller mindre tog som sin i oljepropositionen förra våren lade SP fram en något modifierad syn på sin egen roll i samhället, genom att säga att man skulle vara ett operativt instrument för statens försörjning med oljeprodukter och genomföra statens intressen på marknadens villkor. Det där är för mig ett språk som egentligen inte innehåller någonting alls. Det låter som en lång rad ord som man staplat på varandra för att skaffa sig ett syfte.

Det intressanta är emellertid att läsa vad Birgitta Dahl säger i den där propositionen från förra året, nämligen att SP skall med i huvudsak affärsmässig inriktning ge landet försörjningstrygghet. Så går vi tillbaka till Svenska Fina-affären: Är det affärsmässig inriktning, energiministern, att med 256 milj. kr. köpa ett distributionsföretag som med all sannolikhet ger betydande förluster på den investeringen? Ja, säger energiministern, det är bra, för då kan man sälja sina raffinerade produkter. Det är väl sant – men till vilket pris? Det är fullständigt ointressant om man kan sälja sina 450 000 m^3 raffinerade produkter, som det står i svaret, om det leder till mera förluster för SP. Då är ju investeringen inte en affärsmässig investering, och det tycker jag faktiskt förtjänar en kommentar.

Det är intressant att notera att de pengar som användes för investeringen i allt väsentligt kom via energiministerns 214 milj. kr. i propositionen förra våren. Jag skulle vilja ställa frågan än en gång till energiministern, när jag nu har redovisat litet av det affärsmässiga resonemang på vilket jag sätter upp min kritik: Hur kan ytterligare pengar till ett företag skapa möjligheter för bättre avkastning på ägarkapitalet? Ägaren satsar ju mera pengar, och då sjunker rimligen avkastningen på det satsade kapitalet. En möjlighet finns att undvika detta, och det är att pengarna används för en mycket god investering. Mot den bakgrunden frågar jag igen: Anser energiministern att investeringen i Svenska Fina AB, som ju konsumerar nästan alla dessa 214 milj. kr., var en god investering?

Energiministern säger i svaret att utvecklingen under 1984 inte föranledde någon omprövning av SP:s roll. Jag har i mitt kondensat återgivit hur jag anser att den rollen bör betraktas.

Jag skall för energiministern ange icke mindre än sex eller sju omständigheter som jag anser visar att förhållandena har förändrats mycket markant under 1984, något som verkligen borde föranleda en omprövning. En av omständigheterna har tillkommit så sent som i dag.

Den första omständigheten är naturligtvis den att denna bransch lider av överetablering. Det vet vi, det talar branschens egna bolag om, och vi kan läsa om detta i de resultat som de olika i branschen deltagande företagen visar upp.

Om oljeindustrin och Svenska Petroleum

Den andra omständigheten är mycket viktig – kanske viktigare än överetableringen –, nämligen att Petroleuminstitutet, som är branschens fackorgan, nu uttalar, såvitt jag förstår för första gången, den klara inställningen att eldningsoljor helt torde ha försvunnit ur det svenska energisystemet i början av 1990-talet. Det beror på en medveten svensk energipolitik som haft enastående framgång. Men, energiministern, har inte redan denna omständighet ryckt undan förutsättningarna – de förutsättningar som ni själv formulerat – för SP:s existens? De tunga oljorna – eldningsoljorna, som skall förbrukas i den offentliga sektorn och av industrin – skall ju mer eller mindre förlora sin betydelse i energisystemet i början av 1990-talet. Har inte motivationen för SP då gått förlorad?

Den tredje omständigheten är den att vårt grannland Norge nu fått en betydande ställning på den svenska marknaden. Man har köpt ESSO, och Norsk Hydro har köpt Mobil och något annat företag. Det betyder att den situation som man möjligen skulle ha kunnat hävda, nämligen att de förfärliga stora oljeföretagen – de sju systrarna – dominerar svensk oljemarknad, inte alls längre är för handen. Där dominerar i dag de stora oljebolagen i vårt grannland, med vilket vi har nära ekonomiska och industriella relationer, samt OK. Dessa tre grupperingar dominerar den svenska oljemarknaden. Har inte också redan det inneburit en dramatisk förändring av behovet av SP – om det nu någonsin fanns?

Den fjärde omständigheten är ju de ändrade lagerhållningsreglerna, som jag strax kommer tillbaka till. Numera är staten en mindre lagerhållare, och man har överfört ett större ansvar till förbrukarna. Då har statens intresse av att ha ett instrument i oljemarknaden förringats. Är inte också det ett skäl, energiministern, att avveckla SP?

Ytterligare en omständighet är att jag i tidningen i dag läst att SP tydligen känner stor osäkerhet och – mycket hälsosamt – inbjuder det enskilda näringslivet till deltagande i SP Exploration A/S. Det står i Dagens Industri i dag att SP går ut och inbjuder den enskilda industrin att teckna aktier i riktade emissioner i detta företag.

En sista omständighet är naturligtvis att SP åter gått med förlust.

Dessa omständigheter tillsammans är ett kraftfullt argument för att 1984 års utveckling verkligen borde motivera en omprövning av grunderna för SP.

Skulle jag sedan ta upp frågan om förhandlingarna mellan SP och OK, beklagar jag mycket inriktningen av energiministerns svar. Jag har naturligtvis innan jag framställde interpellationen och innan jag gick till denna debatt frågat de ledande företrädarna för OK och SP om det förekommer några förhandlingar. Jag skall nu göra påståendet att den av regeringen utsedde förhandlaren inte haft några förhandlingskontakter i detta ärende sedan oktober 1984. I varje fall på OK-sidan anser man inte att någon annan form av kontakter med SP förekommer än de som är normala branschkontakter. Detta är upplysningar som jag återger i stort sett ordagrant. Företrädare för SP har en mer entusiastisk hållning till betydelsen av dessa gängse branschkontakter, som består i att man handlar varor av varandra och utnyttjar varandras kapacitet i olika avseenden.

Jag vill åter fråga energiministern om det inte är skäl att tänka igenom svaret i detta avseende en gång till. Är det verkligen sant det som sägs här att det för närvarande pågår intensiva förhandlingar, som förs på ett konstruktivt sätt, med de mål som energiministern presenterade vid presskonferensen den 28 februari, nämligen om olika typer av bolagsmässig samverkan, möjligheten till olika typer av gemensamma bolagsförvärv, möjligheten att använda gemensamma lagringsresurser och annat. Är det verkligen sant att intensiva förhandlingar av den typen pågår mellan företagen?

Sist vill jag ta upp frågan om raffinaderierna och beredskapsskälen. Det är en mycket viktig fråga. Om det inte föreligger några beredskapsskäl i det här sammanhanget måste raffinaderifrågan avföras från debatten angående oljepolitiken. I sådana fall skall man i raffinaderierna själv få planera sin egen framtid i enlighet med marknadens krav och villkor.

Jag kan redovisa en del uppenbarligen helt grundläggande fakta, som energiministern gärna får ifrågasätta och ta upp till diskussion. Jag påstår dock att de inte kan ifrågasättas. Enligt energiministerns egna siffror har vi i dag 800 000 m^3 i lager vid raffinaderierna. År 1986/87 kommer vi att ha 1,6 miljoner m^3 i det statliga lagret. Det kan vara intressant att ställa denna fråga: Är energiministern övertygad om – eller kan energiministern t. o. m. garantera – att vi inte skall hamna på en lägre nivå än 1,6 miljoner m^3?

Siffran 2,4 miljoner m^3 skall ses mot bakgrund av att den motsvarar 6 veckors förbrukning på den normala marknaden. På en ransonerad marknad räcker denna mängd möjligen längre, kanske 12 eller 15 veckor. Man frågar sig om det kan vara av beredskapsskäl som man upprätthåller en industri med statliga insatser för 6, 12 eller 15 veckors produktion, när man vet att beredskapsskälen för livsmedelssektorn innebär att man har tre års försörjning av livsmedel.

Siffran 2,4 miljoner m^3 skall ses mot bakgrund av att vi före 1980 års utredning ansåg oss behöva hålla 9,6 miljoner m^3 i lager och att vi efter 1980 års utredning ansåg att vi kunde gå ned till 6,5 miljoner. I 1983/84 års oljeproposition gick vi ned till 2,7 miljoner. Nu efter decemberbeslutet är vi nere i 1,6 miljoner.

Jag tycker att man kan lägga fast att vi för närvarande har en ytterligt otillfredsställande beredskapssituation. Jag vill inte diskutera den med utgångspunkt i beredskapskrav, utan bara med utgångspunkt i raffinaderiernas behov av statligt energipolitiskt stöd. Jag kan konstatera att de raffinaderier som skulle kunna få ett sådant stöd kan producera i ungefär sex–tio veckor med det tillgängliga råoljelagret – tiden är beroende av vilken ransoneringssituation som föreligger.

Slutligen några ord om krackeranläggningen vid Scanraff. Vid anläggningen produceras 350 000 m^3 bensin per år. Vi förbrukar i Sverige 5 miljoner m^3. Den kan därför inte vara ett särskilt stort bidrag till att upprätthålla beredskapsnivån i Sverige.

Beträffande marknadsfrågan vill jag tacka för svaret. Det var ett tillfredsställande svar.

Anf. 3 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag tänker lika litet nu som tidigare gå in på sådana bedömningar och kommentarer som gäller angelägenheter vilka skall avgöras inom företagen. Låt mig ändå säga att de allmänna riktlinjer för SP:s verksamhet som riksdagen fastställde förra året efter förslag från regeringen alltfort gäller. Bl. a. sägs det att verksamheten skall drivas på företagsmässig grund.

Vidare vill jag slå fast att tillskottet på 214 milj. kr. icke avsåg förvärvet av Fina och inte heller har använts därtill. Tillskottet avsåg att ge SP den kapitalbas som företaget behövde för att det skall kunna verka på företagsmässig grund utan ständiga subventioner. Detta uttryckliga villkor fanns med – i SP:s ledning och styrelse är man fullständigt medveten om att det är på det sättet. Avsikten var att kapitaltillskottet skulle användas för att förstärka företagets allmänna förutsättningar för fortsatt drift. Man har bl. a. lån bundna i investeringar i raffinaderier, och dessa har varit ganska tunga att bära.

Jag vill varna för förhastade slutsatser av de senaste årens utveckling. Det är riktigt som Nic Grönvall säger, nämligen att förutsättningarna har ändrats under den gångna tioårsperioden för oljepolitiken i allmänhet och också för ett statligt oljebolags verksamhet. Om det är något vi har lärt oss av dessa år, så är det att vi fortsättningsvis skall akta oss för att alltför snabbt låta oss påverkas av konjunkturerna till att fatta beslut än hit och än dit. Däremot har inte motiven för att ha ett statligt oljebolag försvunnit. Det som skulle kunna leda till en sådan bedömning vore just den förhastade slutsatsen att vi de senaste åren har haft en utveckling som innebär att oljekonsumtionen har minskat kraftigt. Det är inte så att detta på något sätt skulle innebära att vi inte behövde ett instrument för att vid behov kunna ta på oss den typ av uppgifter, t. ex. uppköp av olja i en avspärrningssituation, som man inte kan lägga på de övriga företag som verkar på marknaden. Någon sådan förändring har inte inträffat.

Jag vill också säga till Nic Grönvall att vad som har hänt under de första månaderna i år är en ganska hälsosam påminnelse om detta. Den extremt kalla vintern och den mycket sena våren med en försenad vårflod i Norrland, som gjorde att vi drev oljekondensverk så sent som för ett par veckor sedan för att klara vår elförsörjning, har gjort att våra kostnader för oljeimport ligger 2,4 miljarder över vad de normalt borde göra för de första fyra månaderna. Detta har verksamt bidragit till att försämra handelsbalansen. Tron att vi skulle ha en bekymmersfri situation på det här området vill jag alltså kraftigt varna för. Det finns fortfarande behov av såväl en oljeersättningspolitik och en statlig oljepolitik som ett instrument för drivandet härav.

Beträffande förvärvet av Fina vill jag rent allmänt och utan att kommentera frågan om exakt var priset låg säga att detta köp trots de besvärliga strukturproblemen på den svenska marknaden – eller kanske just därför – var så åtråvärt att ett antal bolag tävlade om att få bli köpare och var beredda att betala vad det kostade. Det är tydligen så att den som fick genomföra förvärvet har betraktat det som ett värdefullt instrument för att kunna stärka

sin ställning på den svenska marknaden.

Sedan vill jag bara kategoriskt förneka Nic Grönvalls påståenden om förhandlingsläget mellan SP och OK. Självfallet talar jag sanning i mitt interpellationssvar och vet vad jag talar om. Från regeringskansliets sida pågår intensiva förhandlingar och lika intensiva kontakter med såväl OK som SP. I dessa kontakter har både den särskilde förhandlaren och vid olika tillfällen även jag själv deltagit. Den särskilde förhandlaren är för närvarande intensivt upptagen med dessa diskussioner.

När det till sist gäller frågan om raffinaderierna vill jag bara påminna om att det till grund för riksdagens beslut om beredskapslager ligger en oförändrad bedömning av beredskapskravet. Vi har icke sänkt beredskapen. Vi har anpassat beredskapslagren och vår kapacitet till den volym som krävs med hänsyn till den normala konsumtionsnivån och på grundval av en oförändrad säkerhetspolitisk och beredskapsmässig bedömning.

Anf. 4 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Energiministern gav ju till slut en allmän kommentar till köpet av Fina, och den vill jag gärna bemöta.

Att andra var intresserade av att köpa Svenska Fina är ju inget bevis för att Fina i sig skulle representera ett värde i den storleksordning som jag nämnde, 256 milj. kr. Det var nämligen så – och det har jag diskuterat med energiministern tidigare – att de andra oljebolagen hade långt gående, avvikande värderingar av Svenska Fina. Men det grundläggande är att dessa andra oljebolag var intresserade av Svenska Fina för att ta bort en konkurrent ur den överetablerade distributionsmarknaden. Man ville alltså ta in och slå ut de stationer som inte längre behövdes ur konkurrenssynpunkt och därmed strukturrationalisera distributionsmarknaden. Vad som i stället skedde var att det dök upp en ny företagare på den överetablerade distributionsmarknaden, nämligen Svenska Petroleum, som inte hade varit där förut. Det motsägelsefulla och i sig tråkiga med den investeringen är att den ledde till denna konsekvens.

När det gäller förhandlingarna vill jag försäkra energiministern om att jag, innan jag gjorde mitt påstående här, hade talat med ledningen för OK. Om det är så att – sedan jag talade med ledningen i OK – dessa förhandlingar kommit i gång på det sätt som energiministern nu skildrar, är jag glad över att jag på det här sättet bidrar till att föra svensk oljepolitik framåt i enlighet med energiministerns önskemål. I så fall är det nämligen mina telefonsamtal till ledningen i OK och SP som har satt i gång förhandlingarna. Eljest ljög de som jag talade med, för de sade till mig att de inte hade haft några aktiva eller intensiva förhandlingskontakter för att uppnå de mål som energiministern beskrev i de pressmeddelanden som utgavs i februari 1984. Vi kanske inte kommer längre i den här debatten. Jag konstaterar att mina uppgiftslämnare har en helt annan uppfattning än energiministern på den här punkten.

I mitt första inlägg redovisade jag en lång rad omständigheter som jag menar på ett verkningsfullt sätt har förändrat oljedistributionsmarknaden, handeln med olja i Sverige och framför allt behovet av ett statligt engage-

Om oljeindustrin och Svenska Petroleum

mang i den marknaden. Energiministern begränsade sig ju till att varna för förhastade slutsatser. Ytterst få av de omständigheter som jag åberopade grundar rätten att göra det påståendet. Vad jag talade om var att energiministerns oljeersättningspolitik, om vilken tydligen alla partier står eniga, har varit framgångsrik i sådan grad att man i början på 1990-talet kan räkna med att oljan är borta ur det svenska energisystemet för uppvärmningsändamål. Det är en långsiktig strukturell förändring som man visst inte skall dra några förhastade slutsatser av utan registrera och dra strategiska slutsatser av. Likadant är det med de norska företagens uppdykande på den svenska marknaden. Det är en betydelsefull förändring av strukturen på den svenska försörjningen av oljeprodukter. Den är strategisk, och man skall inte kunna hävda att det är att dra förhastade slutsatser att peka på den omständigheten.

Om jag får lov att komma tillbaka till frågan om förhandlingarna mellan OK och SP vill jag säga att det måste ligga någonting i den omständigheten, energiministern, att den särskilde förhandlaren Ulf Dahlsten fick i uppdrag att förhandla färdigt före den 1 juli 1984. Såvitt jag förstår har han ännu inte lagt fram någon för det allmänna känd rapport över eller redovisning av sitt arbete. Det måste väl ändå stödja min tanke att detta inte är en förhandling med de målsättningar som då diskuterades.

När det slutligen gäller beredskapsnivån kan man väl konstatera att när vi på fem år, från 1980 till 1985, har sänkt ambitionsnivån när det gäller att lagra råolja från 9 miljoner till 1,5 miljoner kubikmeter, så har vi hamnat i en otroligt förändrad situation, där raffinaderierna med all sannolikhet inte kan bidra till försörjningen med raffinerade produkter annat än i ett mycket kort tidsperspektiv. Det är väl ändå en omständighet som i hög grad påverkar raffinaderiernas ställning i den beredskapsplan för oljeförsörjningen som jag hoppas att industridepartementet upprätthåller. Detta tycker jag är förtjänt av en mer seriös kommentar från energiministern än att hävda att vi fortfarande har samma nivå. Ni måste också svara på frågan: Spelar raffinaderierna verkligen en betydande roll i den ambitionens uppfyllelse?

Anf. 5 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! För det första vill jag som svar på den sista frågan säga: Vår uthållighet är alltfort lika stor som den var tidigare. Det är riktigt att det har skett en övergång, så att man nu i större utsträckning lagrar produkter. Men det innebär inte att vi kan känna oss trygga utan egen raffinaderikapacitet. Den totala uthålligheten – det är det som är avgörande – är alltså lika stor som tidigare.

För det andra vill jag säga: Först och främst är det riktigt att man inte blev färdig med förhandlingarna mellan SP och OK till den 1 juli. Det skedde en rapportering av förhandlingsläget då, varefter regeringen och de berörda företagen var överens om att det hela skulle fortsätta.

Det har funnits en period under vilken vi gjorde en andhämtningspaus, nämligen i oktober förra året. I övrigt har diskussionerna pågått hela tiden i olika former. Det har inte skett någon avgörande förändring den senaste veckan. Det måste ha varit i oktober som Nic Grönvall hade sina samtal.

Eventuellt kan det faktiskt vara så, att man inte gärna ville förmedla information till Nic Grönvall och att man därför vilseledde honom.

Jag kräver faktiskt att det som jag här informerar kammaren om respekteras som sanningen.

Vidare är det felaktigt att vi i Sverige på 1990-talet skulle komma att befinna oss i en situation, där vi över huvud taget inte skulle använda oss av eldningsolja. Vår målsättning är att minska oljeanvändningen så mycket som möjligt. Men det kommer aldrig att vara rationellt att ha ett system som innebär att vi inte kan använda olja för vissa specifika behov och tillfällen. Även om Petroleuminstitutet har den bedömningen – man har framfört den vid diskussioner med oss också – är det icke regeringens och riksdagens bedömning att det resultat som vi syftar till är att eldningsoljan helt och hållet skall försvinna från försörjningssystemet.

Jag lägger märke till att Nic Grönvall välkomnar norska bolag som aktörer och uppköpare av företag i Sverige, inte för att lägga ned verksamheten utan för att komma in på marknaden. Men det enda bolag som inte är välkommet är ett svenskt bolag, i samma roll. Enkelt uttryckt är det inte någon vidare konsekvens i ett sådant uttalande. Regeringens synpunkt är att norska bolag är välkomna att verka här på samma villkor som andra. Men vi anser också att det är till fördel om vi har starka svenska företag för att kunna hävda våra intressen. SP har använt sig av förvärvet i fråga på precis samma sätt som andra för att bättre strukturera marknaden.

Till slut vill jag med anledning av Nic Grönvalls uttalande och det som står i Dagens Industri i dag säga att det här samarbetet – vilket vi i hög grad har tillstyrkt, för att uttrycka mig försiktigt – mellan svensk industri och SP i första hand ingalunda är till för att dra in pengar till SP utan för att stärka svensk industri på den norska offshore-marknaden, för att främja svensk industris intressen och det norsk-svenska samarbetet. Vi vet ännu inte om det går att hitta en lämplig form för ett sådant samarbete, men det hoppas jag. Det skulle ju vara mycket bra, och det är ett utmärkt exempel på vilka konstruktiva insatser som kan göras om man har ett statligt oljebolag.

Anf. 6 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Låt mig ta det sista först. Jag vill gärna ansluta mig till energiministerns värdering – det är ett mycket gott hälsotecken om denna statliga satsning kan förenas med industrins intressen. Jag vet att ett sådant intresse finns. Jag har under den tid som jag var aktiv i näringsutskottet drivit just frågan om att använda Svenska Petroleum Exploration AB, SPE, som ett instrument för att engagera svensk industri i ett levande svenskt oljebolag.

Skillnaden mellan energiministerns och mina synpunkter är uppenbar, när energiministern kommenterar mina synpunkter på det norska engagemanget i svensk marknad. Naturligvis är norsk industri välkommen, och naturligtvis är svensk industri i högre grad välkommen i denna svåra marknad, men de måste vara med på samma villkor.

Den svenska oljeindustrin får inte använda skattebetalarnas pengar för att driva sin verksamhet. Det är då det blir fel, konkurrensen snedvrids och

branschen irriteras och påverkas på ett negativt sätt. Här vill jag ställa en fråga till energiministern.

Det säljs ut svensk råolja för synnerligen betydande värden. Samtidigt tillhandahåller riksdagen mycket betydande resurser för att ställa garantier för Svenska Petroleums exploateringsverksamhet. Vi tar alltså pengar, från redan befintlig råolja, och slussar dem via statsbudgeten till SPE, som skall använda dem för att leta efter annan råolja, alltså olja som ännu inte är funnen, vilket dessutom innebär risktagande och framför allt högre priser. Vad ligger det för visdom i en sådan här omgång? Hur kan energiministern påstå att det är konkurrens på lika villkor mellan företagen i denna bransch?

När det gäller energiministerns engagerade inlägg – vilket jag har förståelse för – med kravet att bli trodd vill jag påpeka att jag inte har någon rätt att säga att energiministern ljuger. Jag tror inte heller att jag har gjort det. Vad jag har sagt är, att när jag har talat med ledningarna för OK och för SP har jag från det ena hållet fått helt entydiga uppgifter om att förhandlingar, under medverkan av den av staten utsedde förhandlaren, icke har förekommit sedan oktober 1984. Från SP:s sida har man varit mera försiktig och sagt att det förekommer normala förhandlingskontakter mellan parterna. Det är då ganska uppenbart att det höga mål som energiministern uppställde i pressmeddelandet i februari 1984 inte har uppnåtts och väl inte kan uppnås – man kan inte förhandla i åratal om bolagssamverkan m. m.

Det finns skäl att erinra energiministern om att ett av de mycket konkreta uttalanden som hon gjorde var att OK skulle förvärva 5–10 % av Svenska Fina från SP. Detta har OK, t. o. m. inför näringsutskottet, förklarat är fullständigt ointressant. Man behöver inte vara någon större nationalekonom för att förstå att det verkligen är ointressant att förvärva en sådan andel.

Anf. 7 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag upprepar den kommentar till Nic Grönvalls påståenden som jag tror är till minst skada för det fortsatta arbetet, nämligen att OK:s ledning nog inte har funnit det förenligt med sina intressen att detaljinformera Nic Grönvall om hur det förhåller sig.

Jag vill bara, för att undanröja några av de värsta stolligheterna, rätta till påståendena om hur bokföringen sköts och pengarna går in och ut ur statskassan:

1. Inkomsterna från avvecklingen av statliga lager har dragits in till statskassan som ett sätt att förbättra budgeten.

2. Kapitaltillskottet till SP på 214 milj. kr. var helt finansierat i förra årets budget.

3. Prospekteringen i Nordsjön finansieras med avgifter på råolja och bensin.

Anf. 8 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! För att ta det sista först: För den svenska allmänheten, som vet att denna riksdag har anvisat många miljarder i kreditgarantier och andra garantier för SPE:s deltagande i verksamheten på den norska sockeln, måste

det framstå som uppenbart att en jämförelse med utförsäljningen av råoljelagret är relevant. Hade detta råoljelager kunnat ligga kvar hade ett skäl som åberopas för förekomsten av SP och SPE, nämligen att genom deltagande i råoljeförsäljning höja beredskapen i händelse av avspärrning i Sverige, fallit. Det är naturligtvis en jämförelse som energiministern kan försöka kollra bort genom att kalla det för budgetmässiga stolligheter. Det accepterar jag gärna. Men det måste ändå vara fullständigt klart att för den som inte är lika stor expert på budgetfrågor som ett statsråd är ser det ut på det här sättet. Staten säljer sin olja för att skaffa annan olja som är dyrare och därigenom medför ett större risktagande. Det kan inte vara annat än ett världsrekord i rundgång.

Anf. 9 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Det är ett främjande av svensk industri på offshore-sidan som vi nu, på initiativ av statsmakterna och mig själv, arbetar intensivt med. Det skulle icke kunna bedrivas på det sätt som nu sker om vi icke var aktiva inom prospekteringsverksamheten.

Sedan skulle jag vilja säga så här, Nic Grönvall, att jag har varit ledamot av riksdagen sedan 1969, och jag har alltid betraktat det som en viktig uppgift för mig att bidra till medborgarnas kunskaper om och förståelse för hur medelsförvaltningen sker i staten. Det är en viktig uppgift som vi har – inte att vilseleda allmänheten med felaktiga uppgifter. I och för sig går en stor del av moderaternas propaganda på det här området ut på att vilseleda allmänheten. Men jag vidhåller att vi gemensamt har en folkfostrande uppgift. Därför skall vi tala om hur det förhåller sig, så att människor vet vad de betalar skatt till och hur dessa pengar används.

Anf. 10 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Jag har bara varit ledamot av riksdagen sedan 1982 och kan alltså inte hänvisa till djup och varaktig erfarenhet. Jag kan bara konstatera att den förändring som har inträffat i mitt liv, nämligen att jag gått från en aktiv roll i näringslivet till politiken, har inneburit att jag förstår att man måste använda enklare ord och förklaringar än "över statsbudgeten", "råoljeavgifter" och allt vad det heter. De medborgare som energiministern förväntar sig skall utveckla kunskaper och förståelse sitter det ett antal av här på läktaren. Det vore intressant att genom en intervju med dem efteråt få veta om de blev mycket klokare av energiministerns förklaring. För dem och för mig är det grundläggande att staten säljer ut enorma råoljelager med ena handen och spenderar stora resurser med den andra handen för att skaffa nya råoljelager. Det kallar jag för världsmästerskap i rundgång.

Överläggningen var härmed avslutad.

Om svenskt engagemang i utländsk kärnkraftsverksamhet

3 § Svar på interpellation 1984/85:131 om svenskt engagemang i utländsk kärnkraftsverksamhet

Anf. 11 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Oswald Söderqvist har frågat statsrådet Hellström följande:

1. I vilken omfattning är Sverige och svenska företagsintressen engagerade i det holländska kärnkraftsprogrammet?
2. På vilket sätt och i vilken omfattning har Sverige och svenska företag deltagit i Sydkoreas kärnkraftsprogram och pågår fortfarande detta engagemang?
3. I vilka övriga länder och på vilka övriga marknader pågår en sådan svensk insats?

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Jag vill inledningsvis göra följande allmänna kommentarer till de frågor som Oswald Söderqvist har tagit upp i sin interpellation. År 1968 tillkom icke-spridningsfördraget (NPT). Huvudsyftet med NPT är att förhindra att kretsen av kärnvapenstater ökar. I avtalet ingår även att det internationella samarbetet för fredlig användning av kärnenergi skall främjas. Genom anslutningen till icke-spridningsfördraget på kärnenergiområdet har Sverige således gjort ett åtagande att bl. a. underlätta bredast möjliga utbyte av utrustning, material samt vetenskaplig och teknologisk information för kärnenergins fredliga användning.

Som regeringen har uttalat i propositionen (1984/85:120) om riktlinjer för energipolitiken har Sverige av hävd varit starkt engagerat i strävandena att hindra spridning av kärnvapen. Vi tillhör de länder som har de mest långtgående kraven på restriktivitet. Som leverantörsland är Sverige genom NPT-anslutningen förpliktat att kräva IAEA-kontroll av material eller utrustning som vi levererar till icke-kärnvapenstater. Vi har även åtagit oss att följa de s. k. London-riktlinjerna från år 1977, enligt vilka vi som exportörland bl. a. ställer krav på fysiskt skydd och på IAEA-kontroll vid överföring av klyvbart material, utrustning eller teknologi till icke-kärnvapenstater.

Våra ambitioner i fråga om internationell kontroll av kärnenergiverksamheten går emellertid längre än vad de internationella överenskommelserna föreskriver. Som en allmän princip för den svenska politiken gäller att tillstånd till utförsel för icke-kärnvapenstater endast lämnas om dessa har ratificerat NPT eller gjort minst motsvarande åtaganden om IAEA-kontroll över all sin kärnenergiverksamhet. Vid utförsel till kärnvapenstaterna måste föreligga garantier för fredlig användning av det som levereras och IAEA-kontroll av att dessa garantier uppfylls. Därutöver sker i varje utförselärende en allmänpolitisk prövning.

Vi arbetar också internationellt med att ytterligare förbättra och stödja den internationella kontrollen inom kärnenergiområdet. Sålunda har Sverige i olika sammanhang, bl. a. vid IAEA:a generalkonferens, framfört krav

på att även all civil kärnenergiverksamhet hos kärnvapenstaterna skall ställas under IAEA:s kontroll samt att en fullständig separation skall genomföras hos dessa av den civila och den militära kärnenergiverksamheten.

Målet för den svenska exportkontrollen är sammanfattningsvis att utrustning och material som härrör från Sverige endast skall komma till användning i sådana länder där det finns garantier för att det som förs ut inte bidrar till spridning eller tillverkning av kärnvapen.

De medel som står till regeringens förfogande är den tillståndsplikt som föreligger för utförsel av klyvbart material, kärnteknisk utrustning, viss icke kärnteknisk utrustning som är av väsentlig betydelse för framställning av kärnladdningar samt för upplåtelse av tillverkningsrätt för utrustning.

Med utgångspunkt i de strikta regler som gäller för utförsel och export är givetvis svenska företag fria att, i medvetande om de regler som gäller, ta de affärskontakter de bedömer lämpliga. Jag vill i det sammanhanget understryka att i alla regeringens kontakter med berörda företag och med andra länders regeringar betonas de allmänna riktlinjer som gäller i Sverige för export av material och utrustning inom kärnenergiområdet.

Beträffande Oswald Söderqvists uppgifter, som han återger utan källhänvisning, om svenska åtaganden att förvara kärnavfall från andra länder, vill jag erinra om vad jag har anfört flera gånger, bl. a. i denna kammare, nämligen att regeringen tar bestämt avstånd från tanken att Sverige skulle åta sig att lagra andra länders kärnavfall.

I fråga om kontakter med andra länder vill jag peka på samarbetet inom det internationella atomenergiorganet i Wien (IAEA), vars verksamhet delvis omfattar symposier m. m. även i utbyggnadsfrågor och där deltagande, som förmedlas genom regeringens försorg, i vissa fall sker från svenska företags sida.

När det gäller export till de länder som Oswald Söderqvist tar upp kan jag bara konstatera att det för närvarande inte föreligger några ärenden som skall prövas av regeringen och att jag, för den händelse det skulle bli aktuellt, varken kan eller bör föregripa en prövning av sådana ärenden.

Anf. 12 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka energiministern för svaret på min interpellation till utrikehandelsministern. Jag beklagar att det inte gick att ordna en tid så att vi kunde ha fått den här diskussionen med just handelsministern. Detta är givetvis inget underkännande av energiministern, men det hade varit roligt att få diskutera med Mats Hellström, eftersom det rör handelsfrågor också.

Jag vill först något kommentera de allmänna, inledande delarna av interpellationssvaret, detta gamla välkända, om icke-spridningsavtalet, NPT, och IAEA-kontrollen. Det är ju alldeles riktigt – det känner alla vi som sysslar med de här frågorna till – att icke-spridningsavtalet och IAEA-kontrollen har två leder, något som också energiministern uttryckte i svaret.

Fördraget om icke-spridning, kärnvapenbegränsningen, är naturligtvis utomordentligt bra. Ingen har ifrågasatt detta, och vi stöder alla det. Men det

andra ledet, som gäller spridningen av kärnvapen, är en dålig komponent i icke-spridningsavtalet. Det har ju gång på gång under de här åren – för övrigt ända sedan 1950-talet – visat sig att det icke går att upprätthålla differensen mellan civila kärnkraftsprogram och militära kärnkraftsprogram.

Det får inte vara så som det ofta blir i dessa diskussioner, nämligen att NPT och IAEA-kontrollen från den svenska regeringens sida, från energiministerns sida – också den här gången – ideligen används liksom en besvärjelse. Man säger att det är så välordnat, att vi har det här fördraget och IAEA-kontrollen. Men IAEA-kontrollen fungerar ju inte! Det finns ingen människa – inte ens den svenska energiministern – som kan lämna sådana garantier att kärnenergikunskap som uppbyggts för civila ändamål slutgiltigt icke kan användas för att bygga upp kompetens på kärnvapenområdet. Det är egentligen ganska onödigt med alla dessa långa utläggningar om NPT och IAEA-kontrollen som görs varje gång – det handlar inte om det. Jag tror säkert att de anslutna länderna på alla sätt och vis försöker och att den svenska regeringen har skaffat sig extra garantier och sådant. Men detta är ointressant.

Historiskt sett vet vi att de flesta kärnenergiprogram har byggts upp för att underbygga en utveckling av kärnvapen. Så var fallet med vårt eget första kärnkraftsprogram, som varit aktuellt i dagarna och som upprört en del medan de som känt till sakernas tillstånd blivit mindre upprörda. Så var också fallet med USA:s kärnvapen- och kärnenergiprogram. Uttrycket "den fredliga atomen" lanserades ju av Eisenhower just för att motivera att man så att säga skulle kunna fortsätta att bygga ut kärnenergin på fredlig väg samtidigt som man då garanterade sig ett militärt program. Det var likadant i England när man där på 1950-talet satte i gång med sitt kärnenergiprogram. Det var inte i första hand för att skaffa energi eller elektricitet, utan det var för att bygga under Storbritanniens kärnvapenprogram. Historien är klar när det gäller de här sakerna.

Med den expertis som energiministern har till sitt förfogande skulle det vara intressant att få en enkel förklaring till vad det egentligen är för skillnad mellan en militär och en civil reaktor. Det behöver inte vara i form av några större tekniska utläggningar: Vad är det rent tekniskt som gör att man säger att detta är en militär reaktor, detta är en civil reaktor?

Vi vet av vad som har framkommit från USA de allra senaste åren att man där flyttar över reaktorer från det civila programmet till det militära när man behöver mera militär materiel av detta slag. Vad är det alltså för skillnad, energiministern, på en civil reaktor och en militär reaktor? Det går inte att lämna några garantier om detta. Har man en reaktor, då kan man få vapenplutonium. Det vore bra om vi någon gång också kunde komma fram till detta. Även om regeringen arbetar ambitiöst när det gäller att göra denna särskillnad – jag betvivlar inte att den svenska regeringen verkligen arbetar ambitiöst – kan den aldrig garantera att en civil reaktor inte används för militära ändamål. Vill ni från regeringens sida lämna sådana garantier, måste ni tala om vari skillnaden mellan dessa reaktorer består.

Jag vill övergå till en annan fråga som har med det här att göra, och som har

Om svenskt engagemang i utländsk kärnkraftsverksamhet

varit uppe i kammaren tidigare. Det gäller reexporten av uran från vår forskningsreaktor i Studsvik, något som också hör till det här komplexet. I samband med besvarandet av en interpellation av Pär Granstedt den 11 mars i år sade energiministern bl. a. att svenskt höganrikat uran inte kommit till användning i USA:s atomvapenprogram. Energiministern sade i kammaren den 11 mars i år bl. a.:

"Det betyder att Sverige inte under någon period har bidragit till att öka, utan snarare har minskat, tillgången på sådant här material i USA."

Nu har vi fått en originalrapport från Förenta Staternas General Accounting Office, GAO. Denna rapport utgör ett svar till ledamoten i USA:s kongress, Ottinger, som frågat om dessa saker. Ett citat från den rapporten kanske kan vara av intresse. Det talas i rapporten om den reexport USA får från bl. a. Sverige av det höganrikade uranet och hur det behandlas och så småningom kommer till anläggningen Savannah River Plant. I rapporten står följande:

"This fuel, called driver fuel, is used in Savannah River's production reactors to irradiate other materials that are converted into defense-related products, including plutonium och tritium."

Här framgår alltså klart att man har använt detta material från Sverige och andra länder till att driva den här reaktorn och att man här producerar plutonium, tritium och annat för vapenändamål.

Översättningen från originaldokumentet från GAO lyder:

Det här bränslet, kallat för drivbränsle, används i reaktorn i Savannah River för att frambringa annat material som konverteras i försvarsrelaterade produkter inkluderande plutonium och tritium.

Detta är en intressant upplysning från originaldokumentet som visar att det svenska höganrikade uranet från Studsvik indirekt kan gå in i det här systemet – vilket togs upp i en interpellationsdebatt med Pär Granstedt för någon månad sedan – och det kan användas för att framställa dessa produkter.

Jag vill följa upp den här diskussionen med ett citat från World Information Service of Energy – WISE – dvs. världsinformationsupplysningar om energi. WISE är en organisation som finns i de flesta europeiska länder. Organisationen har sitt huvudkontor i Paris. WISE har i sin bulletin från den 17 april i år kommenterat debatten i den svenska riksdagen, och man skriver där följande:

"Men affären är subtilare än så. Utbytet tillåter Department of Energy, DOE, att minimera minskningen av de militära lagren genom bidragen från de civila reaktorerna. Ty om DOE ej använde sig av höganrikat uran, som återanvänts, i sina militära reaktorer skulle departementet varit tvunget att använda höganrikat uran från sina militära lager."

Detta visar att allt tal om NPT, IAEA-kontroll, osv. inte ger oss några garantier, utan all handel med kärnteknologi, kärnprodukter – klyvbara produkter – kan i något led av kedjan, trots den svenska regeringens alla ambitioner, komma in i atomvapenprogrammet. Den enda slutsats som man kan dra av detta är: *För att vara säker skall man inte gå med på någon export*

Om svenskt engagemang i utländsk kärnkraftsverksamhet

av sådan här teknologi – för då kommer man alltid att hamna i denna situation.

Det finns också andra exempel. För ett par år sedan förekom kritik i USA mot IAEA:s kontroll. Man var kritisk därför att IAEA hade låtit vissa partier av plutonium, höganrikat uran osv. slinka ur kontrollen och hamna på avvägar; ingen visste riktigt var de fanns. Vi har även exemplet med den bekanta utbombningen av Iraks kärnreaktor. Det var en civil, fredlig reaktor, som var byggd för att producera elström men som Israel slog ut med sitt bombflyg – naturligtvis inte för att man ville stoppa elproduktionen utan för att man ville stoppa den civila kärnreaktorns möjlighet att producera vapenplutonium.

Alla dessa exempel visar att det inte går att dra upp skiljelinjer mellan civilt och militärt, trots alla höga ambitioner som kan finnas.

Mot bakgrund av dessa citat och dessa uppgifter som jag här har lämnat vill jag fråga om energiministern och regeringen kan garantera att vår kärnkraftsexport inte bidrar till kärnvapenspridning.

Energiministern säger att svenska företag får agera på de villkor som föreligger. De vet vad som gäller, och de har att rätta sig efter bestämmelserna. Det tycker jag är litet egendomligt. Exempelvis ASEA-ATOM har ambitionen att fortsätta att producera kärnkraftverk. Företagets nye VD gav en intervju i Vestmanlands Läns Tidning när han tillträdde. Han sade att det var helt klart att man skulle fortsätta att sälja – och helst skulle man också producera svenska kärnreaktorer i fortsättningen. Där finns alltså en ambition att fortsätta denna verksamhet. Jag tycker då att regeringen inte bara kan säga att företagen har möjlighet att fritt agera efter dessa bestämmelser och att de alltså får driva denna politik. Har inte regeringen något ansvar för dessa frågor – annat än att sätta upp bestämmelser som är ihåliga, särskilt på den internationella marknaden?

När det gäller frågan om eventuella order från Holland efterfrågar energiministern källor. Vilka källor som finns har stått i alla stora holländska tidningar. Det är pressuppgifter och rykten – javisst, men det har stått där att det har förekommit diskussioner om att en eventuell reaktororder till ASEA-ATOM från Holland kan tänkas bli kopplad till förvaring av kärnavfall i framtiden. Också i den frågan har vi en bulletin från WISE – World Information Service, som jag har talat om tidigare. Man redogör där för den debatt som har förekommit i holländska tidningar. Dessutom vet jag att holländska journalister har frågat energiministern om den här saken vid presskonferenser. Det finns alltså en tanke bakom detta.

Jag vill anföra ytterligare ett citat från WISE:s bulletin. Den 30 november 1984 skriver man om det holländska kärnkraftsprogrammet och talar om det stora kristdemokratiska partiet i Holland, CDA, och dess inställning i denna fråga. Man skriver också litet om vad högt uppsatta tjänstemän i ministeriet för ekonomi i Holland, närmast motsvarande finansdepartementet, har sagt. De utesluter inte tanken att det kanske skulle vara möjligt att byta på det här sättet – att ge en reaktororder mot att Sverige t. ex. tar emot avfall. CDA gav ut ett papper den 7 november 1984, där man talar om att man önskar göra

Om svenskt engagemang i utländsk kärnkraftsverksamhet

denna bindning. Man skriver där: "In any case, it is worth looking into whether agreements on the waste problem could be reached with countries which may deliver nuclear reactors (West Germany, Sweden, France)." Jag översätter: I vilket fall som helst är det alltså värt att tänka över huruvida man kan få avtal för att lösa avfallsproblemen med de länder som kan tänkas leverera reaktorer – Västtyskland, Sverige, Frankrike. Detta är en av källorna. Det har, som sagt, funnits andra. Sådana här uppgifter cirkulerar alltså. Det har också tidigare cirkulerat uppgifter om att vi kanske skulle kunna bli av med vårt olycksaliga Cogéma-kontrakt, om vi överlämnade delar av det till exempelvis Västtyskland mot att Sverige tar emot avfall från detta land. Rykten, pressuppgifter – men de finns där i alla fall.

Jag är mycket nöjd med energiministerns uttalande. Det är tydligt att Sverige inte skall ta emot något avfall. I september i fjol satt jag själv här i kammaren vid Europarådets hearing om avfallsproblematiken och hörde då energiministern påpeka detta från talarstolen. Jag tycker emellertid att det är värt att än en gång klargöra vår inställning ordentligt och att det kommer in i kammarens protokoll med tanke på framtida behov. Då har vi det fullt klarlagt. Jag konstaterar att energiministern garanterar för det första att en eventuell order för ASEA-ATOM i Holland inte skall kopplas till förvaring av utbränt bränsle därifrån. För det andra: Ett lösgörande från Cogéma-avtalet skall inte kopplas till att Sverige påtar sig att slutförvara kärnavfall från t. ex. Västtyskland. För det tredje: IAEA-chefen Hans Blix propåer att Sverige skall bli sopstation för kärnavfall avvisas bestämt.

Jag tycker alltså att det är viktigt att det blir fullt klarlagt var den svenska regeringen står i detta fall och att vi nu också har fått det inläst till och konfirmerat i kammarens protokoll.

Mina övriga frågor, herr talman, har jag inte fått något svar på. Jag frågade om Sveriges engagemang i det sydkoreanska kärnkraftsprogrammet, som är mycket ambitiöst. Sydkorea ligger i en mycket orolig del av världen. Det talas om att gränsen mellan Nordkorea och Sydkorea är en av de oroligaste gränserna som finns, vilket får stå för dem som säger det. Men med tanke på att civil kärnkraftskompetens alltid, jag säger alltid, kan användas för att ta fram kärnvapen är export av kärntekniskt kunnande till Sydkorea något som man på det bestämdaste måste ta avstånd ifrån. Man kan inte bara genom att hänvisa till NPT och IAEA-kontroll befria sig från detta problem. Om Sydkorea, energiministern, i framtiden vill flytta över en reaktor från sitt civila kärnkraftsprogram till ett militärt program kan nämligen inte Sverige hindra detta, även om Sverige har varit med och levererat. IAEA kan inte heller hindra det. Ingen makt i världen utom Sydkoreas regering, som i det här fallet är suverän, kan bestämma över användningen av sina reaktorer. Därför borde Sverige inte exportera kärnteknik, varken till Sydkorea eller till andra länder. Jag efterlyser i alla fall en redogörelse för i vilka marknader och i vilka länder som Sverige är engagerat. Även om inte regeringen ingriper i företagens verksamhet, vet väl regeringen vad som pågår. Hur pass mycket involverat är Sverige i Sydkoreas kärnkraftsprogram? Det är inte en fråga av intresse bara för ASEA-ATOM utan för Sverige och hela det svenska folket.

Om svenskt engagemang i utländsk kärnkraftsverksamhet

Anf. 13 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Efter det att man hört folkets mening i folkomröstning 1980 beslöt riksdagen att avveckla det svenska kärnkraftsprogrammet senast år 2010 och att högst tillåta tolv reaktorer. De två sista reaktorerna är snart färdiga, och det naturliga vore ju då att sluta tillverka kärnkraft i Sverige. Det är motsägelsefullt att marknadsföra utomlands det som vi anser vara så farligt och så dåligt att vi förbjudit det i vårt eget land. Marknaden är ju också mycket kärv för kärnkraften i hela världen, och från Sveriges sida har vi inte lyckats sälja några kärnkraftverk till utlandet, annat än till Finland, och vi har inte på många år – trots idoga försök – fått nya kunder.

Förvaringen av det högaktiva avfallet är ju ett mycket svårt problem – förmodligen olösligt – överallt där avfallet produceras. Det måste vara helt omöjligt för ett tättbefolkat land som Holland att inom landets gränser kunna med någon rimlig grad av säkerhet förvara ett högaktivt avfall. Mycket talar mot den bakgrunden för att den som erbjuder sig att ta hand om avfallet har en konkurrensfördel. När nu ASEA-ATOM bevisligen försöker sälja kärnkraftverk till Holland, så är det väldigt viktigt att vi gör klart för näringslivet, för dem som söker sälja kärnkraft, att vi inte kommer att tillåta att man tar tillbaka det här avfallet till Sverige.

Det kan annars uppkomma misstankar, när vi har en svensk som chef – det är Hans Blix – för IAEA, som ju var general för linje 2 i folkomröstningen och alltså kamrat med Birgitta Dahl där. När denne generaldirektör för IAEA går ut och direkt föreslår ett internationellt samarbete om avfallet och utpekar Sverige som ett lämpligt land för att ta emot avfallet, så är det väsentligt att företrädare för den svenska regeringen gång på gång, skulle jag vilja säga, mycket klart slår fast från den här talarstolen, att det inte kan komma i fråga att vi tar emot något utbränt avfall i Sverige.

Här har också nämnts att vi i utbyte mot att Cogémaavtalet upphävdes skulle få ta emot s. k. MOX-bränsle – ett bränsle där man en gång har berikat eller bemängt bränslet med plutonium och kört det en gång till i reaktorn samt då som resultat fått ett avfall som är oerhört mycket farligare än det som vi själva producerar här. Tanken att vi skulle ta emot den typen av avfall och så att säga bygga upp en vana att skicka hit avfall som har gått ett par gånger i reaktorn och alltså är ännu farligare än vårt eget avfall ter sig ju fruktansvärt motbjudande.

Jag tycker det är viktigt att vi får ett klart svar från Birgitta Dahl på Oswald Söderqvists frågor när det gäller detta att regeringen definitivt inte kommer att godkänna att Sverige tar emot kärnkraftsavfall från utlandet.

Anf. 14 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Först ett par allmänna kommentarer.

Jag vill säga till Birgitta Hambraeus, att det beslut som vi har fattat beträffande kärnkraften i Sverige efter folkomröstningen, att kärnkraften skall vara avvecklad senast år 2010, grundar sig inte på att vi anser att kärnkraften är så farlig att vi måste förbjuda den. Det är väldigt viktigt att påpeka detta, därför att innan vi formulerade våra alternativ i folkomröst-

Om svenskt engagemang i utländsk kärnkraftsverksamhet

ningen gjorde vi en allmän bedömning, utöver de många vi tidigare hade gjort, huruvida kärnkraften var för farlig för att kunna användas. I så fall skulle den *omedelbart* förbjudas.

Vi kom inte till den slutsatsen, och i själva verket gjorde man inte det inom någon linje i folkomröstningen, eftersom det inte fanns någon linje som stod för att kärnkraften *omedelbart* skulle avvecklas.

Det beslut vi har fattat är en kompromiss och ett försök att lösa en mycket svår social konflikt, där vi också har visat hänsyn till de grupper som känner oro då det gäller kärnkraften. Men vi har icke dömt ut kärnkraften på säkerhetsmässiga grunder, för då skulle det vara fullständigt fel att över huvud taget använda den.

Under den period kärnkraften nu kommer att användas i Sverige måste vi ha sådan kompetens inom landet att vi kan sköta våra anläggningar med den höga grad av säkerhet som vi kräver. Det är mycket viktigt just ur säkerhetssynpunkt. Den här inställningen ligger också till grund för vårt internationella samarbete, plus viljan att aktivt bidra till kärnvapennedrustningen och kontrollen över de civila programmen. Visst kan man säga att det alltid går att missbruka. Vi vet ju att det är en ond värld vi lever i. Men jag kan inte förstå hur man därifrån kan dra slutsatsen att det är meningslöst med internationellt samarbete på detta område.

Alla vet ju att – det har sagts många gånger av inte minst sådana framträdande företrädare för vårt arbete för att förhindra kärnvapenupprustning som Inga Thorsson och Alva Myrdal – det är den politiska viljan som avgör om det skall gå att förhindra kärnvapenupprustning och missbruk av de civila programmen. Det är den politiska viljan det beror på om vi lyckas med kärnvapennedrustningen och en utökad kontroll.

Visst kan man säga att det förekommer missbruk. Det är sant. Det förekommer också bakslag i nedrustningsarbetet och kontrollarbetet. Men det är inget skäl för Sverige att inte aktivt delta i det arbetet. Tvärtom ökar det våra skyldigheter därvidlag. Det är också skälet till att regeringen i olika sammanhang lagt fram förslag om att öka kontrollen. Jag har själv som regeringens företrädare vid IAEA:s generalkonferens i höstas krävt att samtliga anläggningar för fredlig användning, också i kärnvapenstaterna, skall underkastas obligatorisk kontroll. För att göra detta möjligt skall man göra en total skiljelinje mellan civila och militära program. Därefter har arbetet följts upp med en studie av vad det skulle kräva i form av organisation och pengar. Vi har alltså fortsatt att aktivt verka för att få en utökad kontroll på detta område.

Det är naturligtvis inte heller meningslöst att vi har bestämmelser på detta område i vår egen lagstiftning för att se till att vi får en effektiv kontroll över att inte missbruk förekommer. De bedömningar som regeringen gör är utomordentligt stränga och föregås av granskning av kärnkraftinspektionen. Vid varje enskilt utförselärende skall vi ha garantier för att inte missbruk förekommer. Det som skulle kunna inträffa är naturligtvis att en stat beter sig rent brottsligt. Det är bl. a. för att skapa en extra garanti mot sådant som vi gör den allmänna bedömningen utöver den formella som jag hänvisade till i

Om svenskt engagemang i utländsk kärnkraftsverksamhet

mitt interpellationssvar. Vi gör varje sådan bedömning utomordentligt noggrant. Det har förekommit att regeringen sagt nej.

Naturligtvis får de företag som verkar på detta område och andra länders regeringar mycket klara besked om vilka villkor som är förbundna med svensk export. Ibland klargörs detta i den mån det behöver klargöras i de samtal som förs regeringarna emellan, Oswald Söderqvist. Jag har svårt att förstå att Oswald Söderqvist har någonting emot den sortens samtal.

Jag vill också säga att det kom till min kännedom sedan jag blivit energiminister att det under perioden 1976–1982 förekom samtal mellan Sverige och Finland när det gäller att ta emot avfall åtminstone för mellanlagring i Sverige. Jag har fört samtal med min finske kollega och klargjort att vi inte är beredda till det. Finland har accepterat detta besked, och vi har i dag ett samarbete med Finland om hur varje land för sig på ett ansvarsfullt sätt skall ta hand om avfallet. Finland har numera genomfört en lagstiftning på detta område som i mycket stor utsträckning liknar den svenska.

De regeringssamtalen kan Oswald Söderqvist inte gärna ha någonting emot.

Det är väl känt att den holländska regeringen och riksdagen prövar frågan om en ytterligare utbyggnad av det kärnkraftsprogram som Holland redan har. Om den holländska regeringen skulle fråga mig om Sverige vore berett att ta hand om avfall, skulle jag tala om vad som gäller. Nu behöver holländarna inte fråga mig om det, för de var med vid de tillfällen förra året, både vid den europeiska parlamentarikerkonferensen och vid IAEA:s generalkonferens, när jag i mycket klara ordalag redovisade den svenska regeringens inställning, nämligen att varje land självt måste ta ansvar för sin avfallshantering och att Sverige icke är berett att agera som sopstation, som det ibland sägs, för några andra länder.

Däremot har jag svarat de holländska journalister som, såsom Oswald Söderqvist påpekade, frågade mig, mycket klart om vad som gäller på det här området. Jag sade att ett samarbete icke kan omfatta sådana frågor. Och naturligtvis vet företagen detta.

Sedan till frågan om USA. Vi är medvetna om att materialet i en del av processerna blandas med annat. Jag har aldrig förnekat detta, även om jag inte kommer ihåg ordagrant vad jag svarade den 11 mars.

Vad jag sade var två saker. Det ena är att Sverige genom att vi varje gång tar tillbaka lika mycket material som vi skickar till USA och regelbundet skickar mindre till USA än vad vi en gång har fått därifrån – därför att en del av bränslet förbränns i reaktorn – inte har ökat den mängd sådant material som finns i det amerikanska programmet. Det andra är att jag hänvisade till att vi numera har ett bilateralt avtal med USA, som ger oss möjlighet att ställa krav på att man kan redovisa exakt vad som händer med det svenska materialet. Dessutom sade jag att jag avsåg att ta upp diskussioner med USA på den punkten, och självfallet fullföljs dessa.

Till slut vill jag säga att de här frågorna ju inte är betjänta av att vi framställer arbetet som meningslöst. Vi skall vara medvetna om alla faror

Om svenskt engagemang i utländsk kärnkraftsverksamhet

och risker som finns, men vi skall om något öka våra ansträngningar att få ett bättre sakernas tillstånd. Även om Sverige inte hade ett eget kärnkraftsprogram och därför inte hade något behov av att köpa bränsle eller anrikningstjänster, och även om vi inte hade en egen industri på det här området, så skulle vi behöva vara aktiva.

Anf. 15 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det ganska långa inledande resonemang som energiministern förde om folkomröstningen, formuleringen av alternativen och allt detta var i huvudsak korrekt. Men vad som är intressant är ju om det kommer fram nya fakta.

Under de mer än fem år som nu har gått sedan vi höll folkomröstningen, och ännu mycket mera sedan vi hade de inledande debatterna, har det ständigt på nytt visat sig att det inte går att separera militära och civila kärnenergiprogram på det sätt som vi skulle önska och som jag har förklarat att jag är övertygad om att den svenska regeringen och energiministern också arbetar för. Men det går inte att separera militära och civila program.

Jag har aldrig sagt, energiministern, att det är meningslöst med internationellt samarbete. Jag har bara sagt att det är en illusion att det går att göra en sådan separation mellan militärt och civilt. Energiministern har lika litet som någon annan regeringsrepresentant svarat på min fråga, som jag har ställt inte bara till henne: Vad är det för grundläggande skillnad mellan en civil och en militär reaktor? Ni talar så mycket om militära program. Med den expertis som ni har till förfogande måste ni mycket lätt kunna redogöra för mig, som tydligen är okunnig, för den svenska allmänheten och för alla andra vad som är skillnaden. Men ni vill inte gå in på den frågan, för det finns ingen sådan skillnad.

En reaktor som är byggd för civil kärnenergiproduktion kan precis lika gärna användas för att producera vapenplutonium. – Jo, det kan den, energiministern. Bara man avbryter processen något tidigare än eljest, får man det plutonium som man vill ha. Man behöver inte fullfölja processen med hjälp av laserbearbetning osv., utan man avbryter processen när ungefär hälften av bränslevärdet har tagits ut i form av elektrisk energi och har då perfekt vapenplutonium. Det är därför som USA – lyssna nu noga, energiministern! – flyttar över en reaktor från sitt civila program och därmed undandrar den från den IAEA-kontroll som man frivilligt underkastat sig när det gäller sitt civila program. Man lyfter alltså ut reaktorn från det civila programmet, där den har producerat elenergi, och överför den till det militära programmet, varefter den producerar vapenplutonium.

För att få vapenplutonium behöver man alltså bara avbryta processen när halva driftstiden har gått, och då behöver man inte tillgripa kostsam laserbearbetning osv. Men ni talar alltid om den stora skillnaden mellan militära och civila reaktorer. Därför kan stater där man har civila reaktorer, som t. ex. USA, om de vill flytta dessa till ett militärt program och producera plutonium. Det är ingen avgörande teknisk skillnad mellan en civil reaktor och en militär reaktor.

Om svenskt engagemang i utländsk kärnkraftsverksamhet

Det är mot denna bakgrund en illusion att tro att man kan separera de båda typerna av program. Även om ni försöker att göra det – och jag tror ärligt att ni arbetar för att upprätthålla kontrollen härav – är detta inte möjligt, och det måste vi erkänna om vi skall komma framåt i dessa frågor.

Jag har vidare inte sagt att vi inte skall delta i nedrustningsarbetet. Birgitta Dahl försöker blanda bort korten. Självfallet skall vi delta i nedrustningsarbetet, men för den skull behöver vi inte exportera kärnenergi och på det sättet bidra till andra länders vapenproduktion, om de vill utnyttja materialet så. Man måste hålla isär saker och ting och får inte spela med kort som inte hör till leken.

Jag har tidigare sagt att jag respekterar energiministerns uttalande. Jag tror att det är helt klart att vi inte skall ta emot något avfall. Jag ville bara än en gång få detta fullt klarlagt, och det har nu åtminstone från den nuvarande regeringens sida gjorts klart att vi i Sverige aldrig kommer att gå med på att ta emot något avfall. Det är bra, och jag har inte uttryckt något tvivelsmål om regeringens ambitioner på den punkten.

Vad vidare gäller reexporten av höganrikat uran till USA vill jag säga: Visst bidrar vi och även andra länder genom omsättningen av höganrikat uran till att USA kan driva reaktorn i Savannah River för militära ändamål utan att ta i anspråk sitt militärt lagrade höganrikade uran. Det hjälper inte att man säger att vi tar ut mera från USA än vi lämnar dit. Uttrycket "förbränns" är tekniskt sett ett felaktigt uttryck. Man förbränner ingenting i en reaktor, snarare bildas det nya ämnen – det bildas t. ex. plutonium av uran när man kör reaktorn. I många fall får man ut mer än vad man använder sig av, exempelvis vid bridtekniken. Ordet förbränna skall vi alltså inte använda oss av.

Faktum är att rundgången av höganrikat uran från bl. a. Sverige indirekt bidrar till att USA inte vill röra sitt militära lager av höganrikat uranium. Det kan vi aldrig komma ifrån.

Jag tycker inte att det är meningslöst att arbeta för det här. Det är inte heller meningslöst att regeringen deltar i internationella diskussioner och annat sådant. Men vi skall göra det med öppna ögon och inte använda besvärjelsen om NPT och IAEA, som om det skulle ge några garantier. Det har framgått klart och tydligt här att energiministern inte kan garantera något.

Anf. 16 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Först till frågan om forskningsreaktorn i Studsvik och utbränt bränsle därifrån. Det är nog riktigt som Oswald Söderqvist säger, att den allmänna process vari det svenska bränslet utgör en mycket liten del gör det möjligt för USA att icke ta i anspråk militära lager. Men det är ett faktum att Sverige tar hit mer än Sverige levererar. Jag vill säga att jag ändå tycker att det är ett bekymmer. Det är naturligtvis därför som vi har sett till att få till stånd ett avtal som är klarare på denna punkt. Därför kommer vi också att diskutera hur avtalet skall uppfyllas, och det är därför som vi redan förbereder en övergång till mindre höganrikat uran i Studsvik. Jag disputerar inte om den saken.

Man kan inveckla sig i tekniska resonemang – huruvida det går att skilja på militära och fredliga reaktorer. Man kan försöka bevisa att det är enklare att gå direkt på den militära tillämpningen än att gå omvägen via den civila. Jag tycker inte att ett sådant resonemang är så fruktbart. Det är viljan att leva upp till reglerna som är helt avgörande och ingenting annat. Vi kan naturligtvis sätta tryck på dem som inte medverkar, enligt de spelregler som gäller.

Vi har dragit vissa slutsatser av en del besvikelser under de senaste tio åren – inte att NPT-fördraget är onödigt eller att IAEA-kontrollen är onödig och att de bara består av tomma ord, utan att de behöver ges större verkningskraft.

Vi har för kärnvapenstaternas del föreslagit att man skulle genomföra en sådan förändring att de fick en total redovisningsskyldighet för sina fredliga program. Det innebär att omvärlden skulle veta om ett land börjar vidta den typ av manipulationer som Oswald Söderqvist beskriver. För de länder som icke är kärnvapenstater har vi ju IAEA-kontrollen och NPT-fördraget för att kontrollera att missbruk inte sker och för att kunna ingripa i tid.

Problemet är inte själva IAEA-kontrollen. Problemen börjar ju där IAEA slutar, eller rättare sagt när ett land vägrar att acceptera kontrollen. Det skulle vara fullständigt otänkbart att Sverige skulle exportera denna typ av utrustning till ett land som icke uppfyller kraven. Då får vi ju signaler om att vi här kan misstänka att man avser att missbruka tekniken för militära ändamål. Själva syftet med kontrollsystemet är att det skall ge tydliga indikationer till omvärlden om någonting håller på att hända. Och vi använder oss av det i vår bedömning.

Anf. 17 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Birgitta Dahl säger rakt ut att hon inte anser att kärnkraften är farlig. Det är egentligen ganska obegripligt att ni inte under alla dessa år genom all den information och all den kunskap om kärnkraften som finns att tillgå har lärt er hur oerhört farlig kärnkraften är, hur tydlig kopplingen mellan kärnvapen och kärnkraft är, hur man skapar ett avfall som är farligt årtusenden framöver och hur man hela tiden tvingas kontrollera att kärnkraftstillverkningen sker på ett säkert sätt.

Självfallet är kärnkraften farlig. Ni visste att en majoritet av svenska folket hade den åsikten. Det var av taktiska skäl som ni inte lät den majoriteten komma till uttryck. Ni ville inte själva stå för en åsikt som omfattades av en minoritet, utan såg till att det blev tre alternativ där samtliga sade att man skulle avveckla kärnkraften. Ni lät svenska folket tro att ni ansåg att kärnkraften var farlig, att den inte var önskvärd. Ni lurade alltså svenska folket.

Energiministern säger att det är nödvändigt att fortsätta att producera kärnkraftverk i Sverige för att man skall kunna upprätthålla en kompetens, så länge vi själva har kärnkraft, att övervaka verksamheten och se till att vi förhindrar utsläpp av radioaktivitet. Men om man måste fortsätta att bygga kärnkraftverk för att kunna, som ni anser, driva dem säkert, hur skall då de

Om svenskt engagemang i utländsk kärnkraftsverksamhet

sista kärnkraftverken kunna drivas säkert? Resonemanget innebär ju att vi för all framtid måste fortsätta att producera kärnkraftverk.

Det här resonemanget håller inte. Jag tycker att det är viktigt att svenska folket får klart för sig att socialdemokraterna och regeringen egentligen anser att kärnkraften är någonting som skall fortsätta, men att de av taktiska skäl låter människorna tro att de tänker avveckla den.

Anf. 18 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Först ett par slutord om reexporten till USA av höganrikat uran. Jag nämnde USA bara för att ge ett exempel på vilka kopplingar som finns mellan forskning, kärnvapenproduktion, kärnenergiproduktion för civila ändamål och vapenproduktion. Det går inte att tro att det finns några vattentäta skott mellan dessa. Jag observerade redan i det svar som energiministern gav den 11 mars till Pär Granstedt att regeringen uttryckte bekymmer för detta. Jag tycker det är bra att energiministern och regeringen är bekymrade och har vidtagit åtgärder för att försöka rätta till missförhållandena och komma fram till ett bättre sakernas tillstånd. Jag nämnde USA för att belysa vilket stort komplex av frågor som finns när det gäller sambandet mellan kärnkraft och kärnvapen.

Med något slags besvärjelseteori hänvisas till NPT och IAEA. Men energiministern måste ändå erkänna att vi gång på gång har sett hur dessa kontrollorgan har felat. Med detta har jag inte sagt att vi inte skall fortsätta att försöka förbättra kontrollen. Naturligtvis skall vi göra det. Men den kommer aldrig att ge oss några garantier för att inte en stat som har ett civilt program kan använda det för militärt bruk. Det är ett faktum som vi måste ta till oss. Vi måste agera utifrån denna kunskap.

Det här är inte något invecklat. Varför vill ni inte förklara skillnaden mellan militära och civila program? Ingen i den socialdemokratiska regeringen eller bland andra kärnkraftsförespråkare har någonsin gått ut och förklarat vad det är för mystiskt med militära reaktorer. Jag har sagt här i riksdagen – och jag står fast vid det – att det inte är någon skillnad mellan civila och militära reaktorer. Det krävs inte, som energiministern sade, någon manipulation från en stats sida för att den skall förvandla s. k. fredlig produktion till vapenproduktion. USA har gjort det helt öppet för ett par år sedan. Det har fastslagits i den s. k. Los Alamos-rapporten från forskningsinstitutet i Los Alamos, där den första atombomben konstruerades. Där pekas på hur man, när man accelererade sitt kärnvapenprogram och behövde mer av klyvbart material för tillverkningen av bomber, helt enkelt lyfte över en civil reaktor från det civila kärnenergiprogrammet till det militära programmet. I och med detta var verksamheten undantagen allt slags kontroll. USA har frivilligt gått med på IAEA-kontroll när det gäller de civila reaktorerna, men när de för över reaktorer till ett militärt program gäller detta inte längre.

Det är bra att den svenska regeringen fortsätter att arbeta för att skärpa kontrollen, men det är fråga om en politisk vilja. Energiministern sade själv: Världen är ond. Kan energiministern lita på en stat som t. ex. Sydkorea i det

läge landet befinner sig i nu med en konflikt med sin granne i norr, ett inbördeskrig sedan 30 år och fortfarande starka spänningar vid gränsen? Kan energiministern lita på att Sydkorea inte lyfter ut en reaktor från sitt civila program och förvandlar den till ett militärt program och kör vapenplutonium i den? Ingen IAEA-kontroll i världen kan förhindra något sådant. Det var därför som Israel bombade ut den reaktor som Irak hade färdigbyggd. Israel visste att den skulle användas till att ta fram vapenplutonium. Man bombade den inte för att slå ut någon elproduktion i Irak. Länderna var för övrigt inte ens i krig.

Det är sådana fakta som vi måste ta in och inte hela tiden bara mala på och tala om IAEA och sådana saker och säga att det är kontroll och kontroll. Det enda säkra Sverige som stat kan göra är att sluta att exportera kärnteknologi, klyvbart material av vilket slag det vara må och se till att vi snarast möjligt avvecklar vår egen produktion av sådant kunnande och sådant material. Det är den enda säkra vägen mot nedrustning och minskning av kärnvapenspridning.

Anf. 19 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Sydkorea är anslutet till NPT. Det skulle omedelbart märkas om Sydkorea skulle vidta en aktion av det slag som Oswald Söderqvist nämner. Vi skulle tack vare det kontrollsystem som finns omedelbart kunna identifiera det. Jag upprepar: Det är inte en teknisk fråga utan en politisk. Det går att skilja dessa verksamheter, och den militära verksamheten är det vår målsättning att snarast möjligt få slut på.

Sedan tycker jag, herr talman, att Birgitta Hambraeus gjorde sig skyldig till några saker som måste rättas till. Jag antecknade nämligen vad Birgitta Hambraeus sade inledningsvis och som jag protesterade mot och sedan vad Birgitta Hambraeus sade nu senast. Birgitta Hambraeus sade att vi i Sverige betraktade kärnkraften som så farlig och dålig att vi förbjöd den. Jag invände mot det genom att säga att vi betraktar kärnkraften som en verksamhet som är farlig och därför måste förses med stränga säkerhetskrav men att den inte är så farlig att vi måste förbjuda den och att det icke är på säkerhetsgrunder som vi har sagt nej till kärnkraften för framtiden. Det är stor skillnad mellan att säga att en verksamhet är för farlig för att över huvud taget få förekomma och att det skulle vara grunden för vårt beslut och att påstå att vi skulle stå för en inställning som innebär att kärnkraften inte är farlig alls. Det har jag aldrig sagt. Under hela den långa kampanj som förekom inför folkomröstningen talade vi om detta mycket noggrant. Ingen har svävat i tvivelsmål om vår inställning. Vi redovisade i de grundläggande dokumenten att vi hade gjort en noggrann prövning av säkerhetsfrågorna och kommit fram till att kärnkraften icke är för farlig att kunna användas men väl så farlig att man måste ställa mycket stränga krav på den. Det utgjorde grunden för vårt ställningstagande.

Jag sade heller inte att vi måste fortsätta att producera kärnkraftverk för att kunna sköta säkerheten. Det var ytterligare en förfalskning, Birgitta Hambraeus. Det är ingen vidare moral att stå här och förfalska uttalanden.

Om svenskt engagemang i utländsk kärnkraftsverksamhet

Jag sade att vi måste upprätthålla kompetensen på detta område för att kunna upprätthålla säkerheten. Dessa frågor är faktiskt alltför allvarliga för att man skall få förvrida vad andra säger i den här kammaren i en seriös debatt och på den grunden dessutom utslunga obefogade anklagelser om att vi medvetet skulle vara i färd med att vilseföra svenska folket och inte stå för våra löften.

Anf. 20 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Ja, det här är en allvarlig debatt. Därför bör vi försöka hålla oss till sakfrågorna och diskutera dessa. Vi skall inte försöka sväva ut i diskussioner om någonting annat.

Jag vet mycket väl att Sydkorea har ratificerat NPT, dvs. icke-spridningsavtalet. Men det innebär inte någon förändring. Om man, som är fallet i Sydkorea, har åtta eller tio reaktorer – man har nu sex reaktorer och skall bygga ytterligare två eller fyra för att få åtta eller tio reaktorer – och dessa civila reaktorer är underkastade NPT- och IAEA-kontroll, behöver man nämligen inte göra några manipulationer när en reaktor väl är färdig. Då kan man säga: Nu lyfter vi ut den här reaktorn från det civila programmet. Den tillhör inte längre vårt civila program utan den tillhör ett militärt program som vi har startat.

Vad görs då från svensk sida? Vad gör den svenska regeringen och den svenska energiministern som har varit med om att leverera material och kunnande och som kanske också har varit med om att upprätta kontrakt med Sydkorea på kärnkraftsområdet? Hur man i Sydkorea hanterar sina reaktorer är ju en angelägenhet för det landet. I USA stack man ju inte alls under stol med att en reaktor flyttades över från det civila till det militära programmet. Att så skedde stod att läsa i tidningarna i USA: Det behövs alltså inga manipulationer. Stater är ju suveräna när det gäller deras inre angelägenheter. Det som är avgörande är om en stat accepterar IAEA-kontroll för civila program. Även om Birgitta Dahl och övriga medlemmar av den svenska regeringen ambitiöst arbetar för en IAEA-kontroll i detta sammanhang, har ännu ingen stat accepterat en sådan kontroll, och ingen stat kommer heller att göra det.

Birgitta Dahl säger att det här inte är en teknisk fråga utan en politisk fråga. Ja, självfallet är det så. Men varför vill ni aldrig klara ut den bakomliggande tekniken? Jag skall tala om varför ni inte vill det: Ni försöker till varje pris skjuta från er såväl tanken som fakta och uppgifter om att det finns en koppling mellan civila och militära program då det gäller kärnenergin. Därför tar ni aldrig fram de enkla uppgifter som finns att tillgå om skillnaden mellan en militär och en civil reaktor.

Jag påstår ännu en gång – bevisa motsatsen! – att det i princip inte finns någon skillnad mellan de båda programmen. Det är sättet att använda reaktorerna som är avgörande. Det finns ingen skillnad i fråga om konstruktionen. Det är inte något mystiskt med de militära reaktorerna. De fungerar i stort sett på samma sätt som våra reaktorer. Att få fram den typ av isotoper som är användbara för vapenändamål är bara en fråga om när man

avbryter processen. Att avgöra när man skall avbryta processen är naturligtvis en politisk fråga. Men ni måste kunna erkänna att erforderlig teknik finns och ni måste kunna gå in på detaljerna härvidlag! Det här är inget märkvärdigt. Vi kan aldrig separera och kontrollera staters användning av reaktorer för vapenändamål, om vi samtidigt hjälper till med uppbyggnaden av en sådan här verksamhet.

Bygg inte upp några illusioner kring detta! Inhämta nya fakta på ett ärligt sätt och erkänn att vi får mer och mer av kunskaper på detta område, precis som vi på 1970-talet fick allt större kunskaper om avfallsproblematiken! Sedan kanske vi kan påbörja en mera meningsfull diskussion.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på fråga 1984/85:565 om arbetsmarknadssituationen i Hörnefors

Anf. 21 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Nils Häggström har frågat mig om jag anser att staten som ägare av den nedlagda industrin i Hörnefors har tagit sitt samhällsansvar och vilka åtgärder regeringen kommer att vidta för att ordna ersättningsindustrier till Hörnefors.

Staten har efter nedläggningen 1982 i skilda beslut anslagit medel för olika projekt med syfte att skapa nya arbetstillfällen i Hörnefors. Lokaliseringsstöd med 20 milj. kr. i lokaliseringsbidrag har sålunda beviljats för ombyggnad av NCB:s gamla lokaler till ett industrihotell. Lokaliseringsstöd har också lämnats till ett antal företag som etablerat sig i Hörnefors. Projekt- och utredningsmedel har via anslag till länsstyrelsen speciellt ställts till förfogande för arbetet med att få till stånd ny produktion och sysselsättning i Hörnefors. Orten är vidare utpekad som temporärt stödområde vad avser möjlighet till lokaliseringsstöd.

Situationen i Hörnefors gör det nödvändigt med fortsatta regionalpolitiska insatser. Jag avser därför föreslå regeringen att Hörnefors skall vara temporärt stödområde också fortsättningsvis.

Anf. 22 NILS HÄGGSTRÖM (c):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret på mina frågor.

Jag är självfallet medveten om det arbete som har gjorts i Hörnefors för att mildra de sociala konsekvenserna för de drabbade individerna. De olika arbetsgrupperna i Hörnefors har i det avseendet gjort ett utomordentligt arbete, och det omdömet får gälla också för ledningen för Hörnefors Bruk AB.

En del av de gamla fabrikslokalerna har ställts i ordning för att ta emot nya industrier, och arbetet har resulterat i att mellan 50 och 60 personer nu arbetar i de gamla lokalerna. Hälften av dessa personer utgör sådana som har anställning i företag som har flyttat till Hörnefors från andra delar av

Om arbetsmarknadssituationen i Hörnefors

kommunen, och det ger ett sysselsättningstillskott till Hörnefors men löser inte på något sätt problemen för den arbetskraft som friställdes.

I samband med industrinedläggningar ställer samhället krav på företagen att avvecklingen skall ske under socialt acceptabla former. Vanligtvis ställer man också krav på att företagen skall medverka till att skaffa ersättningsindustri. Detta är ett krav som inte minst betonas av industriministern, och jag delar helhjärtat den åsikten.

De medel som NCB och staten har ställt till förfogande – sammanlagt ungefär 25 milj. kr. – är till största delen förbrukade. Jag har, herr talman, en känsla av att staten med dessa medel anser sig ha gjort sitt – man har fredat sitt samvete. Industriministerns svar stärker mig i den uppfattningen. Jag tycker alltså att staten inte har tagit sitt samhällsansvar på det sätt som ägaren till en nedläggningsdrabbad industri bör ta.

Situationen i Hörnefors är i dag mycket allvarlig. Samrådsgruppen för Hörnefors har brist på medel för att kunna bedriva sin verksamhet och för nödvändiga beredskapsarbeten. Samrådsgruppen har också hos regeringen krävt krafttag från statens sida, för att staten skall medverka till att Hörnefors får en ersättningsindustri. Jag tror att många hörneforsbor i likhet med mig upplever att den orten har blivit styvmoderligt behandlad. I fallet Uddevalla visade regeringen handlingskraft och kopplade in alla tillgängliga regional- och industripolitiska insatser för att klara den uppkomna situationen. Många människor i södra Västerbotten kräver samma handlingskraft för att samhället Hörnefors skall kunna räddas.

Jag vill slutligen ställa en följdfråga till industriministern: Är regeringen beredd att, som samrådsgruppen vill, i samband med lokaliseringssamråden med näringslivet kraftfullt föra fram Hörnefors?

Anf. 23 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Nedläggningen av NCB:s industri i Hörnefors var ett mycket allvarligt slag för orten. Nu har olika arbetsgrupper gjort fina insatser, och som jag redogjorde för i mitt svar har staten också gjort betydande insatser för att hjälpa till att lösa problemen. Hörnefors har placerats i temporärt stödområde. 20 milj. kr. har beviljats för ombyggnad av NCB:s lokaler, och regeringen har medgett att pengarna får betalas ut i förskott, innan de ianspråktas för ombyggnadsinvesteringar, vilket har gett betydande ränteinkomster för verksamhet i Hörnefors. Lokaliseringsstöd på 1,3 milj. kr. har beviljats ett antal företag, och länsstyrelsen har på regeringens initiativ avsatt särskilda projektmedel för Hörnefors.

Det här är några exempel från en lista som visar att regeringen har gjort och gör insatser för Hörnefors. Regeringen har således inte varit passiv, men som Nils Häggström framhåller är problemen inte lösta. Jag känner emellertid till och följer noga verksamheten i Hörnefors, och jag vet att såväl optimism som framtidstro finns på orten. Ett antal småföretag har kommit i gång och någon större utflyttning från orten har heller inte ägt rum. Men jag delar Nils Häggströms uppfattning att det är nödvändigt med fortsatta regionalpolitiska insatser. Som jag sade i mitt svar, kommer jag att föreslå

regeringen att Hörnefors skall vara temporärt stödområde också i fortsättningen. Jag vet att länsstyrelsen är beredd att anslå ytterligare medel för insatser i Hörnefors, och jag menar också att situationen i Hörnefors nu får beaktas vid fördelningen av medel till länsstyrelserna för kommande budgetår. Länsstyrelsen måste ha pengar för att kunna ge ytterligare stöd i den situation som Hörnefors befinner sig i.

Jag kan också svara ja på Nils Häggströms fråga. Jag har vid ett flertal kontakter med företag runtom i landet pekat på behovet av insatser i Hörnefors.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 24 NILS HÄGGSTRÖM (c):

Herr talman! Jag tolkar det här svaret från industriministern som ett klart löfte att regeringen kommer att göra allt för att försöka få en ersättningsindustri till Hörnefors. Läget för dem som har drabbats av nedläggningen är alltså mycket allvarligt. Även om en del av dem har fått arbete i dag, innebär det att de måste pendla långa sträckor till sina arbetsplatser. Det är inte så gott om industrisysselsättning i Umeåregionen. Det är också ett skäl till att man från statens sida bör göra allt för att förstärka industristrukturen i den här regionen.

Anf. 25 *Industriminister* THAGE PETERSON:

Herr talman! Jag vill inte att Nils Häggström skall dra några snabba slutsatser av vad jag har sagt och inte sagt. Jag står inte i kammaren och utdelar ersättningsindustrier till orter runt om i landet. Jag har redovisat vad regeringen har gjort och vad regeringen gör för Hörnefors. Jag har också svarat ja på den frågan Nils Häggström har ställt till mig, att jag vid kontakter med olika företag också fört fram orten Hörnefors.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellation 1984/85:148 om industri- och näringspolitiken

Anf. 26 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Nils Åsling har frågat mig dels om jag anser att industri- och näringspolitiken i tillbörlig omfattning tar hänsyn till olika företagstypers karaktär och förutsättningar, dels om vilka principer som varit vägledande för regeringen i vissa industri- och näringspolitiska avgöranden, bl. a. i fråga om 1982 års devalvering samt skattelagstiftningen.

Vad gäller den första frågan är svaret att industri- och näringspolitiken givetvis utformas under hänsynstagande till företagens varierande förutsättningar i fråga om företagsstorlek, bransch, ägarform m. m. Således görs t. ex.

särskilda insatser på småföretagsområdet. Det gäller både speciella åtgärder för att underlätta småföretagens finansiering och olika former av företagsservice. De regionala utvecklingsfonderna spelar här en viktig roll, och under senare år har fondernas resurser förstärkts. Även inom ramen för den allmänna ekonomiska politiken tas på olika sätt hänsyn till småföretagens situation. Särskilda undantag har exempelvis gjorts vid utformningen av de olika likviditetsindragande åtgärder som under senare år har vidtagits gentemot näringslivet.

Samtidigt som politiken måste utformas utifrån olika företagsgruppers problem och förutsättningar vill jag dock understryka vikten av att näringslivet ses som en helhet i vilken olika företag samspelar på marknaden och påverkar varandra. Stora företags försäljningsframgångar ger t. ex. effekter på de små och medelstora företagen, bl. a. genom ökade inköp av insatsvaror.

1982 års devalvering var till fördel inte bara för de stora företagen utan även för hela näringslivet. En betydande del av de små och medelstora industriföretagen är direktexportörer. Andra gynnas via underleverantörssamband. Men även många småföretag som är beroende av hemmamarknaden fick genom devalveringen en stärkt konkurrenskraft gentemot importen.

Den ekonomiska politiken och industri- och näringspolitiken har således inneburit att situationen förbättrats även för småföretagen. Lönsamheten har ökat och soliditeten har stärkts. Efter några års nedgång ökade industriinvesteringarna inom småföretagssektorn mellan åren 1982 och 1984. Politiken har inte främjat enbart de stora företagen. Tvärtom, en grundläggande strävan har varit att ta till vara de betydande utvecklingsmöjligheter som finns inom småföretagssektorn.

Vad gäller lagstiftningen avseende allmänna investeringsfonder är det regler som i sin huvudinriktning legat fast under lång tid. Det synes således föreligga en allmän enighet om att dessa regler är lämpligt utformade. Reglerna är desamma för alla företag, oavsett storlek.

Beträffande nuvarande skatteregler avseende utdelningsinkomster kan dessa knappast anses motverka enskilt engagemang och ansvarstagande i näringslivet. Tvärtom är förutsättningarna för att starta egen verksamhet goda. Det kan bl. a. avläsas på antalet nyetablerade företag, som nästan fördubblats mellan åren 1982 och 1983 och som synes fortsätta att öka.

Anf. 27 NILS ÅSLING (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min interpellation.

Interpellationen dikterades av en önskan att industriministern och regeringen närmare skulle precisera industri- och näringspolitikens principer. Svaret ger dock tyvärr inte mycket ledning utan bekräftar närmast intrycket av att regeringen när det gäller industripolitiken är ett offer för den allmänna ekonomiska utvecklingen.

Det har dock inte saknats välvilliga deklarationer om näringslivet från den socialdemokratiska regeringen. I realiteten har det emellertid huvudsakligen

blivit så att man nöjt sig med att inkassera vinsterna av den stora devalveringen från oktober 1982. Detta kan knappast sägas vara den offensiva industripolitik som regeringen vid sitt tillträde annonserade. Det är snarare så att man har accepterat marknadens villkor, och det är en marknad som med devalveringen framför allt blivit de exportinriktade storföretagens marknad. Aldrig tidigare, vågar jag påstå, har skillnaderna i utvecklingsmöjligheter mellan stora och små företag, mellan export- och hemmamarknadsorienterade företag varit större än för närvarande.

I de exportinriktade storföretagen har likviditeten växt till nära nog enorma proportioner under de två senaste åren, och dessa företags finansavdelningar har blivit till ett helt nytt banksystem i sig självt. I företagens resultaträkningar kan man också se hur detta lett till att finansverksamheten spelar en allt större roll för dessa företags resultat. Den delen av verksamheten har dessutom kunnat utvecklas oberoende av de regler som gäller för banker och finansinstitut. Kontrasterna har skärpts radikalt med den senaste räntehöjningen. De likvida storföretagen blir nu ännu lönsammare, och skuldsatta småföretag får ännu större svårigheter att vara lönsamma och överleva. Den mycket betydande likviditetsuppbyggnad som skett i en rad storföretag har med de regler som för närvarande gäller för valutahandeln medfört att likviditeten i stor utsträckning använts för uppköp av andra företag i stället för rena nyinvesteringar. Är detta verkligen i enlighet med regeringens intentioner? Det är en fråga jag skulle vilja ställa till industriministern i dag.

Jag tillät mig i min interpellation använda exemplet Volvo, som t. ex. köpt 25 % av läkemedelsföretaget Pharmacia. Avkastningen från detta stora innehav behöver Volvo inte skatta för medan avkastningen av den aktiesparande Volvoarbetarens Pharmaciaaktier är dubbelbeskattad. Tycker industriministern att detta är rimligt, och främjar detta ägarspridningen i svenskt näringsliv?

Det är naturligtvis bra att det går bra för Volvo och andra storföretag, även om överlikviditeten inte främjat nyinvesteringarna så som man skulle önska. Det är emellertid ett ödesdigert missgrepp regeringen begått när den uppenbart diskriminerat enskilt ägande och personligt engagemang. Kontrasterna är iögonfallande. Många storföretag väljer och vrakar i dag bland penningmarknadens erbjudanden om höga räntor; ibland gör man något "strategiskt" förvärv. Småföretagaren, som kanske bryter upp från en anställning för att bli sin egen, skall av sin lön eller besparingar av beskattade pengar mobilisera det egna kapital som erfordras för att han eller hon över huvud taget skall kunna ta upp samtal om den fortsatta finansieringen med banker och t. ex. utvecklingsfond. Att riskkapital skall mobiliseras av beskattade medel för den enskilde entreprenören/företagaren är i dag faktiskt ett av de största problemen när det gäller nyetablering av företag.

Politiken har inte enbart främjat de stora företagen, säger nu industriministern i sitt svar. Det är alldeles riktigt. Ökningen i världshandeln och högkonjunkturen har naturligtvis berört alla branscher och företag, men politiken har som den utformats enligt min uppfattning ensidigt gynnat

storföretagen. De insatser som gjorts t. ex. för att förstärka de regionala utvecklingsfonderna är bra, vilket jag vill ge industriministern ett erkännande för, men de är klart otillräckliga.

När industriministern i sitt svar beträffande investeringsfonderna hänvisar till att samma regler gäller för alla företag förbiser han problemets kärna. Alltför få små företag är i den belägenheten när det gäller lönsamhet att de kan utnyttja möjligheterna till avsättning på investeringskonton eller till investeringsreserv. Det illustreras bäst av att ett enda stort exportföretag ensamt kan avsätta mer till investeringskonto än alla svenska småföretag tillsammans. Volvo har nu fått löfte om att fritt kunna använda sina investeringsfonder på över 12 miljarder. Industriministern lär även ha lovat Saab-Scania samma favör. Min fråga är: Är industriministern på dessa grunder beredd att ge samma löfte också till andra företag?

Jag tror mig förstå att antalet överklagade ärenden nu ökar i industridepartementet igen och att den s. k. akutmottagningen får lov att öka sin kapacitet. Över huvud taget är antalet konkurser i företagssektorn där staten på ett eller annat sätt är fordringsägare mycket stort. Detta borde om inte annat mana till självprövning beträffande regeringens småföretagspolitik, som om det skall gå väl för landet – vilket är det mål som jag tror att industriministern är överens med mig om – måste radikalt läggas om i en mera småföretagsvänlig riktning. Regeringen måste sluta med diskrimineringen av enskilda individers/entreprenörers engagemang och ansvarstagande. Det institutionella ägandet kan inte längre ensidigt favoriseras. Det måste vara de vägledande principerna för en i egentlig mening offensiv näringspolitik.

Anf. 28 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Det är egentligen kanske inte så egendomligt att interpellanten, som ju också är min företrädare på industriministerposten, inte vill ge alltför många lovord till den nuvarande industri- och näringspolitiken. Den skiljer ju sig på ett märkbart sätt från den industri- och näringspolitik som han själv lämnade över i oktober 1982.

Nils Åsling säger att industripolitiken inte har varit framgångsrik. Då är min fråga: Hur mäter man det? Jag kan inte se det på annat sätt än att man måste mäta resultaten. Om jag pekar på de resultat som har uppnåtts på det ekonomiska området, när det gäller industriproduktionen och många andra saker, visar ju det på plusresultat sedan 1982. Vi har i dag i svensk industri en produktion som är fem gånger så hög som produktionen i västvärldens övriga industriländer. Lönsamheten för de svenska företagen har ökat dramatiskt sedan oktober 1982 – detta gäller även småföretagen. Beträffande soliditeten och investeringarna, som var de borgerliga regeringarnas stora problem, kunde Nils Åsling bara notera tillbakagångar. I fråga om detta har vi nu lysande framgångar i såväl små som stora företag. Detta visar exportökningarna och mycket annat.

Som en följd av den ekonomiska politiken och av industri- och näringspolitiken har framtidstron kommit tillbaka i svenskt näringsliv. Det är något som också måste framhållas när man jämför en industripolitiks resultat under en

period med resultatet under en annan period.

Jag tror inte att någon i dag kan klaga på vare sig företagsklimatet eller framtidstron hos svenska industriledare och småföretagare. Förra året räknade jag med att inte mindre än 25 000 företag nystartades i Sverige – och det är ju en mycket hög siffra. Vi har haft en stor ökning av idé- och uppfinnarföreningar under en tolvmånadersperiod. Många utvecklingscentra och teknikparker växer nu fram ute i regionerna.

Detta får räcka som exempel på det allmänna näringslivsklimatet i dag, men också som ett exempel på att framtidstron har återkommit i svenskt näringsliv. Det visar också att industri- och näringspolitiken är offensiv, där vi gjort satsningar inte minst på området utveckling och förnyelse. Vi har dramatiskt minskat stödet till branscher och företag i kris. När jag tog över industriministerposten gick merparten, 70 %, av det sammanlagda industristödet till att täcka förluster i företag och branscher i kris. I dag går 70 % till utveckling och förnyelse och till andra utvecklingsinsatser i svensk industri.

Herr Åsling hänvisar i sin interpellation till den småföretagarbarometer som publicerats av SHIO-Familjeföretagen och Föreningsbankerna. Med hjälp av siffror i denna barometer påstår han att lönsamheten för småföretagen är otillfredsställande.

Jag kan inte finna stöd för detta påstående i den rapport han åberopar. Av rapporten framgår nämligen att två tredjedelar av företagen utanför jordbrukssektorn anser att de har en mycket god eller tillfredsställande lönsamhet. Det framgår vidare att 82 % av företagarna anser att lönsamheten kommer att bli bättre eller vara oförändrad under det närmaste året. 88 % kommer att ha fler eller ett oförändrat antal anställda.

Det faktamaterial som herr Åsling lägger fram och som han också tog upp i sitt första inlägg visar således på en helt annan utveckling än den han påstår skulle vara rådande. Materialet visar i stället att regeringens ekonomiska politik och industripolitik har lett fram till en god lönsamhet och framtidstro hos de svenska småföretagen. Då förstår jag inte riktigt varför man med ledning av just dessa siffror skall predika ett motsatt budskap.

En annan viktig undersökning som också visar situationen ute bland småföretagarna är en undersökning som SHIO-Familjeföretagen har gjort av 655 familjeföretagare runt om i landet. Den undersökningen gjordes dels 1980, då herr Åsling var industriminister, dels på sensommaren 1984. Man ställde en fråga med följande lydelse till familjeföretagarna: Om ni åter hade möjlighet att välja yrke, skulle ni då börja om som företagare?

På Åslings tid svarade en tredjedel, 33 %, ja på den frågan. År 1984, fyra år senare, när den socialdemokratiska regeringens politik hade verkat, svarade hela två tredjedelar eller 66 % ja på den frågan. En fråga till herr Åsling på den här punkten skulle då vara vad han eventuellt drar för slutsatser av detta undersökningsresultat. Jag tror inte att man i dag kan säga att det skulle vara dåligt att vara småföretagare i det socialdemokratiskt styrda Sverige. Det är tvärtom så, att både framtidstron och investeringslusten har återvänt till de svenska småföretagen.

Jag fick en följdfråga beträffande Volvos tillstånd att utnyttja investerings-

fonder. Beslutet att låta Volvo få utnyttja befintliga och framtida avsättningar till investeringsfonder är icke något unikt beslut. I ett flertal fall under den senaste 20-årsperioden har företag vid större investeringar beretts möjlighet att under en viss tid och på vissa villkor utnyttja framtida fondavsättningar, även när det inte förelegat ett generellt frisläpp. Så var fallet, som herr Åsling känner till, vid de investeringar som större företag gjorde inom stödområdena i slutet av 1960-talet och i början av 1970-talet uppe i Norrlandslänen. Inget tidigare beslut torde emellertid ha gällt så stort belopp som i Volvofallet. I regel förutsätter regeringsbeslut denna karaktär – att investeringen är betydande eller av avgörande betydelse för företaget och har stor samhällsekonomisk eller arbetsmarknadspolitisk betydelse – som regeringen fann att Volvoetableringen i Uddevalla har. Det är i det närmaste omöjligt att uppskatta vad regeringens beslut innebär för Volvo, och vi får väl facit i hand först när etableringen är klar.

Jag vill bekräfta för kammarens ledamöter att jag har gett ett sådant löfte till Saabledningen. Men det gäller inte en etablering på vilken plats som helst i landet. För den händelse att Saabledningen gör en etablering inom ett stödområde, dvs. där regeringen finner att man behöver stärkta regionalpolitiska insatser, är regeringen beredd att med Saabledningen diskutera en uppgörelse liknande den som vi träffade med Volvoledningen om Uddevalla. Det skall alltså vara en insats som har regionalpolitisk betydelse, en insats som ger nya jobb och som innebär ökade satsningar i områden där man behöver sådana satsningar. Det löftet har alltså getts till Saabledningen, och jag är beredd att ge ett sådant löfte också till andra svenska industrikoncerner som är beredda att hjälpa till att sprida arbetsplatser till sysselsättningssvaga områden i vårt land, eller till områden där vi behöver stärka de regionalpolitiska insatserna.

Anf. 29 NILS ÅSLING (c):

Herr talman! Industriministern beklagar att jag inte har strött så många lovord för hans industripolitik. Men jag skall gärna säga att jag har all respekt, och också en hel del lovord, för industriministerns person och för hans engagemang i industripolitiken. Industriministern får ju dock finna sig i att här från talarstolen få kritik på regeringens vägnar. Och ser man till hela regeringens agerande så är det minsann inte så mycket att skryta med – det var vad jag tillät mig att säga.

Detta som nu har hänt med svenskt näringsliv – som blomstrar – beror ju på en mycket snabb expansion av världshandeln. Det beror med andra ord på den högkonjunktur som vi har fått. Och det beror, när det gäller vissa av våra stora exportföretag inom bilindustri och skogsindustri, på en dollarkurs som har varit mycket hög. Det är i och för sig kanske inte regeringens förtjänst. I varje fall kan man väl säga att regeringen får lov att dela äran med Reagan och en del andra politiker ute i världen för att situationen är som den är.

Det är riktigt, som industriministern säger, att svenskt näringsliv har varit framgångsrikt de två senaste åren. Framför allt storföretagen har varit framgångsrika. Den småföretagarenkät som jag hänvisade till visar trots allt

dels att vinstkapaciteten i småföretagen är mycket mindre än i de stora exportorienterade företagen, dels att hemmamarknadsföretagen har farit direkt illa av devalveringspolitiken. Det är en slutsats som man inte behöver söka länge i enkäten för att dra.

När nu Sverige är på rätt väg, som regeringen säger, och företagen har en hygglig utveckling, visar det sig ändå att regeringens budgetpolitik och allmänna ekonomiska politik är så ytterligt bräcklig att man, så snart det blir en tendens till obalans, utöver vad som brukar betraktas som normalt efter en devalvering, måste slå till med en räntehöjning med direkt chockeffekt. De likvida storföretagen blir ännu lönsammare, och småföretagen som i stor utsträckning arbetar med lånat kapital kommer i kläm på nytt och ännu värre än tidigare. Detta är också en del av högkonjunkturutvecklingen som industriministern får lov att ta med när han gör sin skönmålning av utvecklingen. Förvisso finns det problem här, och många småföretag har i dag en mycket allvarlig och besvärlig situation, inte minst till följd av den senaste räntehöjningen.

Industriministern sade också att stödet minskats radikalt efter maktskiftet. Det är riktigt. Det första som den socialdemokratiska regeringen gjorde var ju att i tilläggspropositioner äska mellan 10 och 12 miljarder kronor för att kunna gå in i de statliga företagen. I stället för att vända sig till marknaden gick man alltså hit till kammaren för att den vägen stödja en del strukturförändringar som ansågs nödvändiga. Det är riktigt att det gällde stöd till krisföretag, men problemet kunde ha lösts genom att man gått till marknaden och på så sätt också breddat det statliga engagemanget. Man valde alltså en annan väg. Det är klart att man inte kan fortsätta på det här sättet och därför har också stödet minskats. Jag vill gärna erkänna att det är självklart att man i en högkonjunktur som den nuvarande bör inrikta insatserna på att fullfölja den tekniska utvecklingen och forskningen enligt de program som lades fram redan i mitten av 1970-talet.

Sedan sade industriministern beträffande min fråga om Volvofrisläppet att det är unikt att i ett svep släppa 12 miljarder kronor när det gäller investeringsfonderna. Det är som sagt mera, om jag har förstått saken rätt, än vad hela den svenska småföretagssektorn har i investeringsfonder. Det släpps alltså direkt, och man utnämner Uddevalla till stödområde. Nu är man tydligen beredd att göra detsamma när det gäller Saab-Scania. Från regionalpolitisk synpunkt är emellertid detta förfarande inte bara principlöst utan också praktiskt betänkligt. Regeringen kan ju i princip utnämna vilken del av landet som helst till stödområde. Följden blir att den regionalpolitiska effekten av investeringsfondsfrisläppen försvinner. I dag är den inte längre vad den var. Norrland och Bergslagen t. ex. kommer av allt att döma i strykklass. Med den känsla som industriministern har för regionalpolitiken borde han ta sig i akt och försöka strama upp det hela och tillämpa de verkligt regionalpolitiska kriterierna vid investeringsfondsfrisläppen.

Till sist noterar jag, att när industriministern talar om allt det förnämliga som den nuvarande regeringen har gjort, underlåter han att nämna löntagarfonderna. Det var väl den stora insatsen för svenskt näringsliv.

Varför nämner inte industriministern denna epokgörande insats från den socialdemokratiska regeringens sida?

Anf. 30 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Herr Åsling tog upp frågan om de statliga företagen och sade att den tillträdande socialdemokratiska regeringen fick gå till riksdagen genast efter sitt tillträde och begära mera pengar för att täcka de statliga företagens förluster. Ja, det är riktigt, för det var ju så att när jag öppnade herr Åslings skrivbordslådor på industridepartementet fann jag där obetalda räkningar på 13–14 miljarder. Eftersom regeringen och industriministern var ägare till de statliga företagen hade jag i anständighetens namn ingenting annat att göra än att betala räkningarna, och då fick jag redovisa det här kalaset för riksdagen.

Det är nu, herr talman, inte bara den uppåtgående världshandeln, dollarkursen och den internationella ekonomin över huvud taget som lett till att svensk industri har nått betydande framgångar och till att vi i dag har en hög aktivitet i svensk ekonomi och i svenskt näringsliv. Jag nämnde att Sveriges industriproduktion har ökat fem gånger så snabbt som industriproduktionen i Västeuropa i övrigt. Under Åslings industriministerår var det tvärtom – då ökade industriproduktionen i Västeuropas industriländer fem gånger snabbare än industriproduktionen i Sverige. Vi har alltså vänt på den här situationen, och resultatet kan inte bero på speciella förhållanden i världsekonomin, utan det beror på den svenska regeringspolitiken.

Uppgången har inte kommit enbart i storföretagen. Det är inte riktigt att som herr Åsling gör tala om storföretagen som enda vinnare i fråga om de förbättrade villkoren och de förbättrade konjunkturerna i Sverige, utan det gäller också småföretagen. Inte bara SCB:s material visar på att devalveringarna har gynnat hela näringslivet. Jag brukar inte ofta i riksdagens talarstol åberopa Företagareförbundet, men jag vill göra det den här gången. Företagareförbundet håller ju kongress i Helsingborg, och man har under helgen redovisat material som säger att småföretagens export har ökat med 107 % under de senaste två åren, jämfört med en ökning på 42 % för den totala exporten. Det betyder att småföretagens egna organisationer kan peka på lysande framgångar för de svenska småföretagen, och det tycker jag naturligtvis är både glädjande och intressant.

Jag är naturligtvis klar över att det också finns mycket i bilden som oroar. Sverige har sedan 1982 haft en gynnsam ekonomisk utveckling, där produktionen stigit, liksom investeringar och sysselsättning, och vi har nedbringat underskotten såväl i statsbudgeten som i våra utrikesaffärer. Denna gynnsamma utveckling har Åsling heller inte förnekat. Nu har vi emellertid hamnat i ett läge där hemmaefterfrågan ökar mycket snabbt, och inte minst gäller det konsumtionen. Detta är naturligtvis positivt för alla småföretag, som är beroende av hemmaefterfrågan, främst då i fråga om handel och distribution. Samtidigt kan ju inte regeringen avstå från att driva konjunkturpolitik. Politiken måste, med hänsyn till uppgången i hemmaefterfrågan, bedrivas så att överhettning och flaskhalsproblem undviks. Detta

är ingenting nytt. Åtstramningen nu skall ses som en temporär korrigering av efterfrågetrycket – vad det handlar om är alltså en omfördelning av tillväxten över tiden. – Detta är en belysning av de problem som svensk ekonomi just nu befinner sig i.

Jag delar naturligtvis herr Åslings uppfattning att räntehöjningen har inneburit och kommer att innebära mycket stora problem för många småföretag. Här är det oron på valutamarknaden, framför allt dollarns snabba kursförändringar, som spelat en viktig roll. Det var detta som nödvändiggjorde, enligt riksbanken, en räntehöjning. Självfallet vidtas en sådan här åtgärd inte utan att det är nödvändigt, och jag tror att herr Åsling är införstådd även med detta, eftersom motsvarande åtgärd vidtogs när herr Åsling var industriminister. Det är klart att jag förutsätter att riksbanken så snart förhållandena på valutamarknaden har stabiliserats gör de anpassningar av räntan som är möjliga. Jag är naturligtvis lika angelägen som herr Åsling om att räntan så snabbt som möjligt kan sänkas igen, inte minst för småföretagens skull.

Jag har ingenting emot att tala om löntagarfonder och då särskilt om löntagarfonderna i förhållande till småföretagen. Jag undrar om möjligen herr Åsling läste en intressant artikel i Dagens Nyheter för några veckor sedan om löntagarfonderna och småföretagen. Dagens Nyheter hade talat med flera av ägarna i småföretagen om hur de såg på fonderna. Efter att pliktskyldigast ha deklarerat att de var emot löntagarfonderna menade de tillfrågade familjeföretagarna bl. a. att fonderna representerar en från majoritetsägarens och de anställdas synpunkt trygg ägarform, stabil och långsiktig under förutsättning naturligtvis att inte herr Åsling vinner valet och avvecklar löntagarfonderna. Man fann också att löntagarfonderna genom sitt engagemang visat att de tror på företagsledningen och förhoppningsvis kommer att ge den sitt stöd om det blir svårigheter genom att ställa upp när det behövs friskt kapital. Vidare framgår det av artikeln i Dagens Nyheter följande. I valet mellan ett investmentbolag som har ambitionen att stycka företagen, fusionera dem eller utnyttja dem i sina maktaffärer, något som blir allt vanligare, menade man att löntagarfonderna var att föredra. Min fråga till herr Åsling är följande: Ger inte detta herr Åsling en tankeställare när det gäller att driva fondmotståndet vidare?

Får jag säga några ord till om förhandlingarna med storföretagen om att de skall förmås att förlägga produktion och sysselsättningstillfällen ute i regioner som behöver förstärkning av sysselsättningen. När det gäller Volvoinsatsen nämnde herr Åsling ett mycket högt tal. Som jag sade är det närmast omöjligt att uppskatta vad regeringens beslut innebär för Volvo. Bedömningarna inom finansdepartementet tyder på att Volvos skattevinst brutto kan uppgå till allt mellan 0 kr. och 2 miljarder kronor. Hur stor den blir beror på Volvos vinstutveckling, på om fonderna är stängda eller frisläppta och på Volvos skattesituation i övrigt. Om fonderna skulle vara frisläppta, minskar naturligtvis Volvos fördel. Därför bör man naturligtvis vara väldigt försiktig innan man nämner de våldsamma talen på Volvos vinster av uppgörelsen med staten.

Nämnda belopp visar alltså skattevinsten brutto. Mot detta skall man ställa Volvos merkostnad för investeringen i Uddevalla. Merkostnaden har företaget angett till ca 1 miljard kronor. Lokaliseringsstödet täcker en del av denna merkostnad. Det går ändå inte i dag att ange fördelarna för Volvo rent ekonomiskt av Volvos etablering i Uddevalla. Det får vi alltså avläsa först när facit ligger klart. Regeringen kommer att fortsätta diskussionen med svenska storföretag och med de medel och instrument som vi förfogar över förmå dem att förlägga verksamheter i regioner som behöver nya sysselsättningstillfällen. Det gäller hela Bergslagsområdet, södra Norrlands kustland och övre Norrland. I det arbetet räknar jag med det fulla stödet av min företrädare herr Åsling.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 31 NILS ÅSLING (c):

Herr talman! Jag är medveten om att industriministern har uppvaktningar som väntar, och själv skall jag också försöka främja industrin på annat håll. Därför skall jag inte förlänga debatten så mycket mer – bara några kommentarer till det senaste.

När industriministern säger att man i skrivbordslådorna hittade räkningar från de statliga företagen på 10–12 miljarder, är det i hög grad en sanning med modifikation. Det är faktiskt så att vad den socialdemokratiska regeringen gjorde när den tillträdde i oktober 1982 var att förskottera en rad insatser i de statliga företagen. En del av dessa medel är ännu inte ianspråktagna, medan en del har visat sig klart otillräckliga. Det var naturligtvis ganska skickligt att göra så, för på så sätt kunde man låta alla jämförelser och alla kurvor starta med ett högt industristöd och sedan visa hur man har förbättrat situationen. Men det här är mycket av kosmetika, och det har alltid sina risker att använda kosmetika, för det går att genomskåda. Det kan man utan vidare göra även med detta förfarande. Nu är det visserligen inte industriministerns bord utan den biträdande industriministerns, men den risk man löpte med den väg man valde var – och det har visat sig riktigt – att man inte satte press på de statliga företagen att göra sitt yttersta, för de visste att riksdagen redan hade förskotterat alla tänkbara förluster under det perspektiv man kunde överblicka.

Så var det med de räkningarna.

Att industriproduktionen ökade mer i Europa under åren i början av 1980-talet är naturligt, eftersom man inte kämpade med samma lågkonjunktur som vi hade här i Sverige. Vi hade en envis lågkonjunktur i Sverige, och det tog tid att komma ur den. Orsaken – det vet vi alla – var den kostnadsexplosion i mitten av 1970-talet som vi faktiskt fortfarande kämpar med vissa eftersläpningar av.

Allt detta kan anses tillhöra historien i dag. Det är emellertid trots allt så att den konjunkturpolitik som industriministern talar om och som regeringen har varit tvungen att utveckla har gått snett, framför allt sett ur småföretagar-

nas synpunkt. Räntehöjningen är ju ett korrektiv på den stabiliseringspolitik som misslyckats, och detta korrektiv får inte bara till konsekvens att det dämpar den enskilda konsumtionen. Framför allt får det till effekt att det ökar på lasset och förvärrar svårigheterna för de små företagen, som ju, som jag sade tidigare, i allt väsentligt är finansierade med främmande kapital, medan storföretagen med sina stora kassor får tillfälle att ytterligare dra nytta av den missriktade favoriseringen av det institutionella ägandet av de stora företagen. Det är konsekvensen av den konjunkturpolitik som vi befinner oss i för närvarande.

Jag tackar industriministern för beskedet beträffande regionalpolitiken, att man, som han antyder, fortfarande är ganska restriktiv. Jag förstår dock inte varför han när det gäller Norrland bara talar om södra Norrlands kustland. Jag känner mig från min valkrets synpunkt litet misshandlad. Varför inte också tala om Norrlands inland, som industriellt har de verkligt allvarliga utvecklingsproblemen i landet? Jag ber industriministern tänka på att när det är fråga om frisläpp i fortsättningen göra en ordentlig regionalpolitisk bedömning.

Herr talman! De beslut kammaren har tagit om stödområdesgränser utgör den samlade politiska värderingen av den regionala situationen här i landet, och jag tycker inte att regeringen kan nonchalera detta. I och för sig har man redan gjort det när det gäller Uddevalla – må vara, där är det speciella förhållanden. Om det skall vara meningsfullt att ta vägledande regionalpolitiska beslut här i kammaren i fortsättningen, måste dock de nuvarande stödområdesgränserna vara de kriterier man tittar på när man gör sådana här frisläpp eller andra regionalpolitiska insatser.

Till sist, herr talman, noterar jag att industriministern med välbehag citerar någon som i någon tidning har talat om löntagarfonderna som trygga ägare. I stort sett har ju löntagarfonderna rört sig inom börsbolagen. Det är möjligt att börsbolagen ser löntagarfonderna som trygga ägare. Jag vet emellertid att de som med personligt engagemang har etablerat sig som småföretagare och finns ute i näringslivet som entreprenörer inte upplever löntagarfonderna som någon trygghetsfaktor eller storebror. De upplever löntagarfonderna som det första steget på väg mot ett annat samhällssystem, som inte är förenligt med det fria företagande som vi nog ändå kan vara överens om är så väsentligt för Sveriges industriella utveckling.

Anf. 32 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Jag vill gärna fästa kammarens uppmärksamhet på det något uppseendeväckande erkännande som herr Åsling nu gjorde, nämligen att lågkonjunkturen under åren 1976–1982 till viss del var hemmatillverkad på grund av den borgerliga regeringspolitiken.

Får jag sedan markera mitt intresse för *hela* Norrland genom att säga att hela Norrland är i behov av regionalpolitiska insatser. Jag råkade peka särskilt på södra Norrlands kustland – det var Söderhamnsområdet som jag då tänkte på – och övre Norrland. Men jag skall gärna foga till övriga Norrland, liksom naturligtvis – jag vill ännu en gång upprepa det – Bergslagen.

I den artikel som jag refererade till i Dagens Nyheter var de intervjuade personerna familjeföretagare. Det är mycket viktigt med hänsyn till det som herr Åsling sade.

Jag vet, herr talman, att herr Åsling skall resa till Spännarhyttan och Norberg. Jag tror att han denna gång kan få en trevlig resa, till följd av regeringens numera framgångsrika Bergslagspolitik.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på interpellation 1984/85:142 om ungdomsarbetslösheten

Anf. 33 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Lars-Ove Hagberg har frågat statsrådet Ingvar Carlsson när regeringen kan tillförsäkra alla ungdomar ett fast arbete med en lön som det går att leva på. Han har vidare frågat inom vilka samhällssektorer som de nya ungdomsjobben kommer att skapas och vilka åtgärder regeringen vidtar för att förverkliga detta.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

I september 1982, när den socialdemokratiska regeringen tillträdde, var 85 000 ungdomar i åldern 16–24 år arbetslösa. Det motsvarade 12,4 % av ungdomsgruppen. Samtidigt var 51 000 ungdomar i beredskapsarbete och arbetsmarknadsutbildning.

Ungdomsarbetslösheten är nu nere i 36 000, eller 5,4 %. Samtidigt är ca 60 000 föremål för arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Den här omvälvningen för ungdomar på arbetsmarknaden har skett därför att vi konsekvent driver arbetslinjen i vår arbetsmarknadspolitik. Det är alltid bättre att kunna erbjuda en aktiv åtgärd till en arbetslös i stället för enbart passivt ekonomiskt stöd. Denna aktiva arbetsmarknadspolitik, i kombination med en lyckosam ekonomisk politik, har gjort att den negativa utvecklingen på arbetsmarknaden har kunnat vändas. Sysselsättningen inom industrin ökar igen sedan ett knappt år tillbaka. Den totala sysselsättningen steg under det första kvartalet i år med 55 000 i förhållande till föregående år. Även jämfört med tidigare år under 1980-talet ligger sysselsättningen första kvartalet 1985 på en väsentligt högre nivå.

Det är oerhört viktigt att den här positiva utvecklingen nu fortsätter, inte minst för att vi skall kunna ytterligare förbättra ungdomarnas arbetsmarknad.

Lagen om ungdomslag, som infördes den 1 januari 1984, har blivit ett betydelsefullt instrument i vår arbetsmarknadspolitik. Genom ungdomslagen får ungdomarna meningsfull sysselsättning i avvaktan på att andra möjligheter på arbetsmarknaden uppstår. Ungdomarna får vidare en nyttig arbetslivserfarenhet och möjlighet att referera till någon när en annan anställning blir aktuell.

Riksdagen har nyligen fattat beslut om förändringar i ungdomslagen, vilka

syftar till att underlätta utslussningen av ungdomar till arbetsmarknaden. En utökning av ungdomslagen med i genomsnitt två timmar per vecka för att ungdomarna skall söka arbete och lära sig hur arbetsmarknaden fungerar är en sådan förändring. En annan är att arbetsförmedlingen skall upprätta individuella planer för ungdomar som har varit i ungdomslag fyra månader eller mer. Av dessa planer skall framgå vad som krävs för att den unge skall få ett arbete på den öppna marknaden.

Regeringen beslutade i april förra året att en försöksverksamhet skulle inledas den 1 juli 1984 med ungdomsarbete i Örebro kommun. Detta innebär att alla arbetslösa ungdomar i åldern 20–24 år sysselsätts med varvning av kommunala beredskapsarbeten och utbildning. Försöksverksamheten pågår till den 30 juni 1986, då också en utvärdering av verksamheten skall vara klar.

Regeringen har vidare satsat 27 milj. kr. under de två senaste budgetåren för att stödja ungdomar som startar egen verksamhet. Avsikten med detta stöd är att regeringen vill skapa meningsfulla arbeten genom att man tar fasta på ungdomarnas egna idéer och uppslag. Erfarenheterna av denna verksamhet kommer att samlas ihop under våren.

En stor del av de projekt som har drivits i samband med industrikampanjen har också inriktats på att informera ungdomar om och stimulera dem till industriarbete.

Den här vägen – en ekonomisk politik vars främsta mål är full sysselsättning, en aktiv arbetsmarknadspolitik samt en vilja och förmåga att hela tiden utveckla verksamheten och pröva nya idéer – kommer vi att fortsätta på. Det gör vi mot bakgrund av de goda erfarenheter som jag redovisade inledningsvis.

Det är på detta sätt vi skall ge ungdomar och vuxna full sysselsättning. De nya arbetena skall skapas inom alla samhällssektorer. Även om det är ett tungt och tålamodskrävande arbete skall vi göra allt för att lyckas.

Anf. 34 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Jag tackar arbetsmarknadsministern för svaret på de frågor som jag har ställt till regeringens framtidsminister. Frågor om arbete och om ungdomens förhållande till kultur, skola, idrott och boende har vi från vpk ställt till framtidsministern för att vi skall få veta regeringens syn på ungdomens framtidsmöjligheter. Inte minst har vi ställt frågorna till regeringen på grund av att ungdomen känner sig alltmer främmande gentemot den politiska debatten. Samtidigt finns det en stor oro bland ungdomar. Det handlar om saker utöver de trygghetsfrågor som vi tar upp här, nämligen frågor som gäller fred och miljö.

Regeringen har valt att fördela frågorna på berörda fackministrar. Tyvärr kan jag konstatera att svaret på mina frågor – om ungdomens arbetslöshet framöver och möjligheten att få arbete och på vilka sektorer – inte ger några framtidsperspektiv. Dessa saknas nästan helt. Jag får förmoda att arbetsmarknadsministern här ger hela regeringens svar. Jag kan därmed dra slutsatsen att det inte finns någon nämnvärd konkret handlingslinje inför framtiden – åtminstone inte om man avser handlingar som kan genomföras.

Om ungdoms-arbetslösheten

Det som preciseras här vilar tydligen på lösan sand, dvs. på storfinansens välvilja.

Det är viktigt med ett meningsutbyte mellan socialdemokrater och vpk-are om ungdomens möjligheter till arbete, liksom om andra trygghetsfrågor. Framför allt är det viktigt att ta upp hur ungdomar skall kunna få ett arbete som de kan leva ordentligt på samt hur arbetslivet skall se ut och vilka villkor som där skall gälla. Inte minst är detta viktigt inför årets val.

Utan tvivel har moderaterna och storfinansen lyckats – om jag får uttrycka mig så – förföra en stor del av ungdomen. En debatt inom arbetarrörelsen om ungdomen och dess framtid hade säkert kunnat avslöja många av de myter som uppstått genom det borgerliga budskapet.

Vi menar att en arbetarpolitik skall innebära rätten till ett arbete. Det är en självklar mänsklig rätt. Arbetet är så viktigt därför att det innehåller många ingredienser. Det ger inte bara en lön att leva på, utan det är grunden för människans sociala liv. Det är fråga om hur man värderar människorna i ett samhälle, och i den värderingen ingår inte bara statistik. Arbetet skall också vara meningsfullt. Det skall alltså ha ett innehåll. Framför allt ungdomarna skall genom arbetet få en meningsfull samvaro med andra. Genom sin utveckling tillsammans med andra i arbetslivet skall ungdomarna få ett hopp inför framtiden. Kort sagt handlar det om det kollektiva synsättet, som innebär att ungdomen har en identitet i samhället och inte bara betraktas som en vara och får rätta sig efter myndighetsbeslut. Arbetarrörelsen har ett ansvar för hela denna problematik när det gäller ungdomen, en problematik som borgerlig politik för närvarande profiterar på.

Gemensamt skulle vi också kunna proklamera att varje arbetslös ungdom är en katastrof för ett samhälle. Arbetslösheten är en symbol för ofriheten. Vi skulle också klart kunna visa att de egoistiska borgerliga budskapen om att man skall klara sig själv och om den starkes rätt är förkastliga. Jag tror att ett gemensamt agerande hade varit oerhört viktigt.

Enligt min mening utelämnar arbetsmarknadsministern i sitt svar det viktigaste när det gäller framtiden, nämligen under vilka förutsättningar ungdomar och vuxna skall få full sysselsättning och hur nya jobb skall skapas inom de olika samhällssektorerna. Kanske borde vi ordentligt diskutera följande huvudfråga: Anser regeringen att det krävs ändrade maktförhållanden i samhället för att man skall kunna skapa en bättre utveckling eller skall politiken genomföras tillsammans med storfinansen?

Jag ställer denna fråga utifrån det som nyligen har hänt. Vi har fått en ekonomisk proposition och en kompletteringsproposition, där regeringen har uttalat en vilja att skapa sysselsättning inom den offentliga sektorn. Som tack för hela den understödspolitik gentemot storfinansen som regeringen har fört – man har underlättat för exportindustrin, hållit nere lönerna, osv. – svarar storfinansen med spekulation, och regeringen slår i det läget till med en räntehöjning. Den typen av sabotage, som jag vill kalla det, måste väl ändå vara förödande för den socialdemokratiska regeringen. Hur skall vi på allvar kunna tala med ungdomen om framtiden och lova den någonting, om vi, som jag sade tidigare, bygger politiken på lösan sand.

Vpk menar att ungdomens framtida arbetsmarknad är mycket osäker. Trots att vi har en högkonjunktur är antalet ungdomar som är öppet arbetslösa eller sysselsatta genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder så stort att det skulle behövas ett åtgärdspaket som tillskapade 100 000 fasta jobb. Den situationen har vi alltså under en högkonjunktur. Vad kommer då att hända när vi får den lågkonjunktur som vi redan kan skymta runt knuten? Det är med berättigad oro ungdomen frågar hur arbetsmarknaden då kommer att se ut. Vi vet ju att det efter varje högkonjunktur kommer en lågkonjunktur med än större arbetslöshet än den som rådde under den lågkonjunktur som föregick högkonjunkturen. Vi vet också att det är ungdomen som drabbas hårdast vid varje lågkonjunktur. Hur skall vi möta den kommande lågkonjunkturen? Skall bördorna bäras lika, eller skall vi låta vissa privilegierade grupper klara sig bra?

Hittills under den gångna högkonjunkturen har regeringen mött ungdomsarbetslösheten med tillfälliga åtgärder såsom beredskapsarbeten, ungdomslag, rekryteringsplatser. Jag skall inte underlåta att ge regeringen ett erkännande för den goda vilja som finns bakom dessa åtgärder. Det är bra med arbetsmarknadspolitiska åtgärder även på kort sikt, men vad vi hela tiden har frågat oss är: Vad sker i förlängningen av detta?

När nu arbetsmarknadsministern hänvisar till att det är bättre än på den borgerliga regeringens tid tycker inte jag att det är något speciellt sensationellt att så är fallet; det är bara som sig bör. Men vi har fortfarande ett stort problem kvar. Vi har ju hundratusen ungdomar som behöver ett fast arbete på ett eller annat sätt. Dessutom kan det finnas regionala svårigheter. Jag vill peka på att ungdomsarbetslösheten i mitt hemlän har sjunkit kraftigt framför allt för 18–19-åringarna genom ungdomslagen. Från länsmyndigheterna konstateras att gruppen arbetslösa 20–24-åringar samtidigt ökar starkt. Man säger att det förefaller som om ungdomsgruppen i åldern 20–24 år inte har tillgodogjort sig högkonjunkturens fördelar. Snarare kan man se en försämring. Detta är naturligtvis inte alls bra. Det är de som har kommit under de kommunala vingarna som har klarat sig, medan de andra inte har klarat sig. Det visar att den sysselsättning som vi har inte är heltäckande eller att lita på – den ger inte det fasta jobb som man skall kunna bygga sin framtid på.

Arbetsmarknadsministern säger att vi avsevärt har förbättrat vårt sysselsättningsläge under första kvartalet 1985. Ja, men det är fortfarande högkonjunktur. Vad händer härnäst? Det går bra att bolla med statistik. Hur ser det ut med deltidsarbete? Hur är det egentliga arbetandet? Kommer den ekonomiska politiken att klara av en ytterligare påfrestning?

Vi får väl också se till vad de kortsiktiga åtgärderna har lett till. Har ungdomslagen kunnat lösa några problem? Hittills har vi inte sett någonting som tyder på att åtgärden med ungdomslag vidtagits i avvaktan på en helt annan sysselsättningspolitik. Ungdomslagen är fortfarande en tillfällighetslösning. Det handlar inte heller om någon sluss till fasta jobb, utan det är ständigt ungdomar som är arbetslösa. Sedan kan man studera statistik över hur många som slussas igenom. Ungdomslagen förefaller i dagens läge att bli permanenta. Vi ser som sagt inte något annat framför oss. Vi måste väl ändå

konstatera att ungdomslagen är en gökunge även i det arbetsmarknadspolitiska boet, som jag för övrigt är kritisk till också i andra delar.

För framtiden är det den ekonomiska politiken det gäller. Vad har hänt inom t. ex. industrisektorn? Inom vilka grenar skall ungdomar få arbete i framtiden? Vi kan peka på att industriinvesteringarna i Sverige är helt otillräckliga. Vi kan också tala om varför. Jo, det investeras mer utomlands. Vad får det för följder på sikt för svensk ungdom?

Den offentliga verksamheten stryps också i förhållande till den uppgift den skall ha. Efter de insatser som regeringen tänker sig nu blir det väl ganska svårt för den offentliga sektorn att hävda sysselsättningen, om man inte skall omvandla ännu fler jobb till fyra timmars arbetsdag och lägre lön och därmed nästan närma sig det moderata budskapet att lägre lön klarar arbetslösheten. Det ligger väldigt nära till hands i det här läget.

Regeringens ekonomiska politik, som arbetsmarknadsministern hänvisar till för full sysselsättning, prioriterar faktiskt storfinansens exportinriktningar. Budgetunderskottet underminerar i förlängningen en svensk arbetsmarknad. Vi kan bara konstatera att det egentligen är så. Vad finns det för alternativ?

Vad ser man framöver i andra strukturella frågor på arbetsmarknaden? Tag t. ex. sextimmarsdagen, som skulle kunna bidra till att skapa fler jobb. Den frågan har man skjutit på framtiden. Den nämns inte ens i detta sammanhang.

Från vår sida menar vi att helt andra åtgärder måste till. När det gäller de långsiktiga tendenserna med en ökad reservarmé av arbetslösa har vi kunnat konstatera att fram till år 2000 behövs det 750 000 nya arbetstillfällen. Vi ser inte dem någonstans i regeringens politik. Framför allt är det ju ungdomen som skall dra nytta av de nya jobben. Om inte dessa jobb kommer till eller om de skall vara beroende av storfinansens manipulationer från kvartal till kvartal eller från vecka till vecka, är det förödande för framtiden. Det behövs nämligen någonting handfast att ta tag i inför framtiden. Det är någonting att fundera över. Man frågar sig således: Vad har en socialdemokratisk regering att ta tag i?

Industriutflyttningen och industrietableringarna är avgörande för hur man får till stånd sysselsättning, inte minst på regionalpolitikens område. Den offentliga sektorn kommer ju inte att få samma möjligheter som den har i dag osv. Man måste återigen fråga sig – jag har ställt samma fråga i min interpellation, men jag har inte fått något svar: När har regeringen tänkt sig att tillförsäkra alla ungdomar ett fast jobb med en lön att leva på? Det finns ju 100 000 ungdomar som inte har något sådant arbete. Om alla samhällssektorer skall vara med om att erbjuda de här jobben framöver, hur skall man då inom framför allt den offentliga sektorn och inom industrisektorn kunna skapa så många arbeten att ungdomarna får ett fast jobb med en lön att leva på?

Anf. 35 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Min erfarenhet av ungdomar – både av mina egna och av dem som jag träffar när jag är ute på möten, i skolor och andra ställen – är att de inte utan vidare låter sig förföras. Jag tror inte att ungdomar kommer att låta sig förföras av moderata tankegångar – att ungdomsarbetslösheten är lätt fixad, om bara ungdomslönerna fryses under tre år och sänks i förhållande till vuxenlönerna eller om anställningstryggheten avskaffas och arbetsgivaravgifterna tas bort. Det är naturligtvis inte där lösningarna finns. Det kan vi se om vi studerar förhållandena i väldigt många andra länder. Ute i Europa finns det många länder där skillnaderna mellan ungdomslöner och vuxenlöner är mycket stora men där ungdomsarbetslösheten är mångdubbelt större än den är i vårt land. Inte heller där finns lösningarna. Det framgår om vi studerar hur det ser ut på den svenska arbetsmarknaden, där ungdomarna faktiskt betalas. Även om man har möjlighet att ligga lågt i lönehänseende, gör man inte alltid det. Även arbetsgivarna är ju medvetna om att orsakssambanden är väldigt mycket mera komplicerade än så – det handlar inte bara om lönen. Jag tror alltså inte att Lars-Ove Hagberg skall behöva vara rädd för att ungdomar låter sig förföras av några moderata budskap.

Jag håller med Lars-Ove Hagberg om att rätten till ett arbete är någonting mycket viktigt. Det handlar inte bara om rätten att själv få klara sin försörjning, utan det handlar också om att man har en plats i en social gemenskap, att man upplever sig själv som den som kan utföra någonting som är väsentligt – inte bara för en själv utan också för samhället som helhet, eller för andra människor runt omkring en. Det är just därför att vi har denna grundläggande inställning till arbetet och arbetets värde som vi driver en ekonomisk politik som skiljer sig från den ekonomiska politik som förs i väldigt många andra länder och som även moderaterna i Sverige pläderar för. Vi kan alltså inte tänka oss att offra sysselsättningen för att nå andra ekonomisk-politiska mål. Det har satt sin prägel på utvecklingen i Sverige under de snart tre år som socialdemokraterna har haft regeringsmakten. Men det har självfallet inte varit någon lätt uppgift. Vad vi tog över var ju en svårt sargad ekonomi med väldigt stora obalanser både i utrikeshandeln och i statens budget. Det är självklart att ett land som Sverige, som är så beroende av handeln med andra länder och som har byggt upp en så stor del av sin välfärd, sin trygghet, på en frihandel, på öppna relationer med andra länder, i vissa avseenden är handlingsbegränsat med tanke på de stora underskott i utrikeshandeln som vi tidigare hade. Vi är naturligtvis också nu begränsade i vår handlingsförmåga, eftersom statens finanser såg ut som de gjorde när vi övertog regeringsmakten. Trots detta har vi ändå lyckats med det väsentligaste, att vända den hastigt ökande arbetslösheten så att den börjar minska och vända utvecklingen när det gäller sysselsättningen så att det blir fler jobb i stället för färre.

Man kan naturligtvis säga att de svenska industriinvesteringarna är för låga och att den svenska industrisektorn är för liten för att bära upp den sysselsättning och den välfärd vi behöver i Sverige. Men vi är på väg att bygga upp industrin igen – det visar också den debatt som Thage Peterson hade med

Om ungdoms-arbetslösheten

Nils Åsling nyss. I stället för att medverka till att Sverige tappar industriproduktion, exportmarknader och sysselsättning har regeringen vänt utvecklingen, så att produktionen ökar och antalet jobb inom industrin ökar. Under ett antal år försvann tiotusentals industrijobb, men den utvecklingen har vi alltså vänt – något som självfallet också har kommit ungdomarna till del.

Det finns mycket kvar att göra, och vi är i regeringen inte nöjda med den nuvarande situationen. Arbetslösheten är självfallet oacceptabel – den drabbar enskilda människor och kostar samhället oerhört mycket. Vi kan ändå vara till freds med att utvecklingen har vänt och att vi nu är på väg i rätt riktning. Folk ute i landet har också en tro på framtiden, och det gäller inte minst ungdomar.

Ett sådant mått på att det finns en framtidstro, att ungdomarna upplever att arbetsmarknaden faktiskt är till också för dem, är att de s. k. latent arbetssökande har minskat i antal. Latent arbetssökande är de som är arbetslösa och egentligen vill ha ett jobb men som inte har anmält sig till arbetsförmedlingen. I arbetskraftsundersökningarna uppger de officiellt inte att de är arbetslösa, därför att de har gett upp hoppet om att det finns jobb för dem och säger: För en person i min ålder, av mitt kön och med min utbildning finns det inte jobb, så det är ingen idé att jag ens anmäler mig på arbetsförmedlingen.

Gruppen latent arbetssökande har inte sedan 1960-talet varit så liten som den är nu. Det är framför allt i ungdomsgrupperna som den dolda form av arbetslöshet som dessa latent arbetssökande representerar har minskat. Det är ett bevis på att ungdomsgrupperna har fått en tilltro till den politik som denna regering för. Den mycket aktiva debatt om arbetsmarknads- och arbetslöshetsfrågorna som förekommer bland ungdomsgrupperna visar också en tilltro. Man kan vara kritisk, men man vill diskutera. De vet att det finns ett samhälle som är berett att lyssna och att vidta åtgärder, till skillnad från situationen i många andra länder, där en total passivitet brer ut sig över många ungdomsgenerationer.

Vi har pressat ner ungdomsarbetslösheten väsentligt, och det är vår avsikt att fortsätta att pressa ner den. För att nå dithän har vi inga enkla, enstaka lösningar, utan det behövs ett arbete som omfattas av alla, både dem som sitter centralt i riksdag och regering och dem som arbetar med frågorna ute på fältet, t. ex. arbetsförmedlare, kommunalpolitiker och fackliga förtroendemän. Det är ett arbete som måste bedrivas dag för dag och där vi måste vara beredda att pröva både de gamla beprövade åtgärderna och nya modeller. Vi är i full färd med att pröva nya modeller och inte minst lyssna på vad ungdomarna själva säger. Vi har t. ex. satsat en hel del för att stimulera kooperativ verksamhet bland ungdomar. Det har valsat en del artiklar i pressen där man har tagit upp några få av de kooperativ som inte lyckats särskilt bra. Det är klart att när man prövar nya vägar finns det alltid risk för att en del misslyckas, att en del satsningar inte går hem. Men i grunden finns det i dag hos många ungdomar ute i det svenska samhället, ute i många kommuner, en spirande ny verksamhet som jag tror kommer att ge oss stora möjligheter i framtiden. Den verksamheten stöder vi och den stimulerar vi från statens sida.

Visst behövs det väldigt många nya jobb i framtiden, och det är naturligtvis inte lätt att peka ut 700 000 nya jobb. Men det vi kan konstatera, om vi jämför situationen första kvartalet i år med första kvartalet förra året, är att vi har fått 55 000 nya jobb. Räknar vi därtill att vi har dragit ned de arbetsmarknadspolitiska insatserna väldigt mycket framstår förbättringen på den ordinarie arbetsmarknaden som ännu kraftigare. Det är en ganska god början, och vi avser att fortsätta på den vägen.

Anf. 36 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Det behövs en mängd arbetsuppgifter framöver för att vi skall kunna nå full sysselsättning. Men det behövs ganska omedelbart 100 000 jobb åt ungdomar, om man vill göra någonting. Det var utifrån den utgångspunkten jag ställde frågan: Vad tänker regeringen göra? Regeringen svarar: Det är vår allmänna ekonomiska politik.

Som jag nyss nämnde kan den vara ganska bräcklig, den kan kastas omkull över en dag. När storfinansen spekulerar litet höjer man räntan, med stor effekt på sysselsättningen. Om man får vara litet drastisk kan man nämna den investeringsstrejk som har rått och den investering på industrisidan som skett utomlands.

Min erfarenhet av ungdomar är att de inte så lätt låter sig förföras av storfinanserna och moderaterna. Vad jag säger är att alltför många ungdomar låter sig förföras. Kanske både socialdemokrater och vi i vpk, och inte minst fackföreningsrörelsen, får ta på oss litet av skulden till att storfinansen har fått härja alltför fritt bland ungdomen.

Oron bland ungdomarna kan man klart utläsa i tre fall. Det gäller freden, miljön och grundtryggheten i framtiden. Vi har tagit upp tryggheten här. Kan man inte visa på någon vision framöver kommer egoismens budskap fram. Vad vinner då terräng? Jo, det är de ungdomar som vill slå sig fram och är starka. De andra sorteras ut. De hamnar i ungdomslagen eller i annan s. k. sämre verksamhet i samhället – utifrån samhällets mått i dagens läge. Från arbetarrörelsen måste vi lägga ett annat perspektiv på detta för att motverka bilden att alltför många ungdomar går fel väg.

Nu kan man ställa sig frågan: Är vi på rätt väg vad gäller ungdomen? Man kan också fråga sig: Var i offentlig verksamhet skall de nya jobben skapas? Skall de ha regionalpolitisk spridning? På vilket område skall det ske? Inom varje verksamhet är det nu – både i industrin och i den offentliga verksamheten – en hård press på att verksamheten skall vara lönsam. Vi skall spara till varje pris, och det sker rakt över. När arbetarrörelsens stora parti ställer sig välvilligt till hela lönsamhetstänkandet i industrin, går med på varje kostnadsneddragning – vilket betyder mindre löner – befrämjar man detta lönsamhetstänkande som gör att varje annat mål för arbetets värde, miljön och arbetets innehåll m. m., sorteras bort både på industrisidan och på den offentliga sidan. Var finns visionerna om arbetets innehåll någonstans i denna regeringens ekonomiska politik? De visionerna vill vi efterlysa. Vi vill kunna göra något vettigt framöver. Egentligen kommer huvudfrågan in där: Vad skall vi producera, för vem och till vilken nytta? Det gäller också på den

offentliga sidan av verksamheten. Dagligen får vi exempel på hur man inom t. ex. landstingsverksamheten med dess knappa resurser sliter hårt på både vuxna och ungdomar. Det skulle behövas oändliga mänskliga resurser för att få ett bättre samhälle.

Vilken bild får man av samhället med den politik som regeringen för, där man legaliserar det borgerliga lönsamhetstänkandet? Som en parentes kan jag nämna att man med den ekonomiska politiken legaliserar en annan falsk bild, nämligen inflationsteorin. Man håller nere arbetarnas löner, vilket minskar efterfrågan inom landet och försämrar för den inhemska industrin.

Regeringen har haft chans att i år verkligen visa att den ville satsa på nya och fasta jobb. Anslaget var 1,7 miljarder kronor under hösten 1984, men det har man prutat ned. Till nästa års budget för arbetsmarknadspolitiska åtgärder finns det egentligen 1,7 miljarder kronor att, som vi föreslagit, lägga på offentlig verksamhet för fasta jobb. Men så långt sträcker sig inte regeringens välvilja mot ungdomen och dess framtid.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på interpellation 1984/85:140 om åtgärder för att stimulera ungdomens idrottsutövning

Anf. 37 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Tore Claeson har frågat statsrådet Ingvar Carlsson vilka åtgärder regeringen är beredd att vidta för att begränsa en tilltagande kommersialisering inom idrottsrörelsen och i stället stimulera och underlätta ungdomens idrottsutövning på en fri och självständig grund. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

Tore Claesons fråga tar utgångspunkt i idrottsrörelsens fostrande och sociala roll. Han anför att idrottens suveränitet som folkrörelse genom ideella ledarinsatser, bekämpande av droger av olika slag och genom insatser för folkhälsan nu är i fara, särskilt inom elitidrotten. Enligt Tore Claeson bör denna negativa utveckling brytas genom ökat samhällsstöd åt bl. a. ungdoms-, skol-, handikapp- och kvinnoidrotten samt ungdomsverksamhet i anslutning till idrotten. Tore Claeson anser att många idrottsföreningar drivs nästan som kommersiella företag och varnar för att idrottsrörelsen inte får bli en del av näringslivet och i huvudsak beroende av sponsring och reklampengar.

Idrottsrörelsen har klart gett uttryck för sina målsättningar och åtgärder för att bibehålla sin ställning som folkrörelse.

Ytterst bestämmer folkrörelserna själva om de skall ta emot pengar och i så fall av vem och på vilka villkor. Detta sker i dag i idrottens fall med utgångspunkt i tidigare ställningstaganden av riksidrottsmöten och aktiv uppföljning av idrottens huvudorganisationer.

Riksidrottsmötet år 1983 behandlade grundligt frågan om tilltagande kommersialism inom idrotten. Mötet beslöt uttala att huvudmålet är att

skapa ekonomiska förutsättningar för idrottsrörelsen att själv bedriva och utveckla verksamheten mot sina egna mål. Som en följd av mötet fattades också beslut om att prioritera bl. a. utvecklingen av idrottsverksamheten för barn och ungdomar liksom föreningsarbetet under perioden åren 1984–1987. De prioriteringar som gjorts av idrottsrörelsen återspeglas bl. a. i samhällets utökade stöd till idrotten under senare år. För nästa budgetår görs t. ex. särskilda insatser för ungdoms- och handikappidrott liksom för kvinnors och invandrares idrottsutövning. Utöver anslag i statsbudgeten fördelas 30 milj. kr. av arvsfondsmedel till barn- och ungdomsidrotten, huvudsakligen den föreningsaktiva.

Idrottsrörelsen följer noggrant utvecklingen av samarbetet med näringslivet. I en rapport benämnd Idrottens självständighet i ett översynsarbete om näringslivssamverkan fastslås att idrottens ideologi ej är till salu.

Om denna inställning respekteras i relationerna mellan idrotten och näringslivet bör ett samarbete kunna bidra till att stärka idrottsrörelsens ekonomiska förutsättningar att bedriva verksamheter.

Anf. 38 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret på min interpellation. I likhet med Lars-Ove Hagberg beklagar jag att det inte blev möjligt att få till stånd en bredare debatt, någonting av en ungdomens dag, där ungdomens förhållanden hade kunnat bli ett tema för en mera omfattande diskussion här i riksdagen. Det var avsikten när vi ställde interpellationerna till Ingvar Carlsson och tillskrev de andra riksdagspartierna och föreslog att vi skulle försöka åstadkomma en ungdomens dag, där vi skulle ta upp olika problem speciellt med tanke på ungdomen.

Jag vill först gärna säga att jag har stor respekt för idrottsrörelsen – landets största ungdomsorganisation – och för de insatser den gjort och gör då det gäller landets ungdom. Jag vill också gärna säga att jag är glad och tacksam över att jag i olika sammanhang har beretts tillfälle att delta i olika sammankomster som t. ex. riksidrottsmöten och att jag så sent som för en månad sedan fick tillfälle att med ett antal representanter för Riksidrottsförbundet diskutera några nu aktuella problem, av vilka kommersialiseringen av idrotten var ett. Jag har alltså fullt förtroende för idrottsrörelsen som sådan, och det är inte för att det skulle saknas något sådant förtroende som jag tagit upp och aktualiserat de här frågorna.

Jordbruksministern hänvisar i svaret till att riksidrottsmötet år 1983 beslöt uttala att huvudmålet är att skapa ekonomiska förutsättningar för idrottsrörelsen att själv bedriva och utveckla verksamhet mot sina egna mål. Det är bra och riktigt. I svaret sägs vidare att det som en följd av mötet också fattades beslut om att prioritera bl. a. utvecklingen av idrottsverksamheten för barn och ungdomar liksom föreningsarbetet under perioden 1984–1987. Särskilda utredningar inom Riksidrottsförbundet och specialförbunden har diskuterat de här frågorna. Men det kvarstår en del frågetecken och framför allt en ganska omfattande oro i idrottskretsar och ute bland ungdomen över den tilltagande kommersialiseringen av idrotten, över den sponsring som på

Om åtgärder för att stimulera ungdomens idrottsutövning

senare tid har tagit allt större omfattning.

Det är glädjande att kunna konstatera att statsmakterna har ägnat de här frågorna stor uppmärksamhet och i år faktiskt ökat stödet till idrotten – det är positivt. Det görs särskilda insatser för ungdoms- och handikappidrott liksom för kvinnors och invandrares idrottsutövning. Men i svaret sägs också att idrottsrörelsen noggrant följer utvecklingen av det samarbete som inletts med näringslivet i form av sponsring. Jordbruksministern har i svaret också tryckt på det som Riksidrottsförbundet i något sammanhang nyligen sade, nämligen att idrottens ideologi inte är till salu. Det är bra. Men sedan kommer vi till en mening där det sägs att *om* denna inställning respekteras i relationerna mellan idrotten och näringslivet *bör* ett samarbete kunna bidra till att stärka idrottsrörelsens ekonomiska förutsättningar att bedriva verksamheter.

Herr talman! Det är faktiskt på den här punkten som man, mot bakgrund av det som har skett under låt oss säga det senaste året, måste sätta vissa och ganska stora frågetecken. Sponsring innebär betydande risker för idrottsrörelsen, vilket jag har framhållit i min interpellation. Detta kan bl. a. uttryckas på ett sådant sätt att om näringslivet släpps in i allt större omfattning kan man befara att statens och kommunernas anslag kan minska i relation härtill. Risk finns också att ett större näringslivsstöd ensidigt går till elitidrotten och att småklubbarna och massidrotten liksom breddverksamheten bland barn och ungdom kommer i kläm. Idrotten som en suverän folkrörelse och ungdomarnas rätt till en meningsfull fritid och rekreation äventyras också på sikt enligt min uppfattning. Det kan bli mindre intressant för idrottsföreningarna att finansiera sin egen verksamhet på annat sätt och att man helt förlitar sig på pengar från näringslivet. Idrottsrörelsen kan t. o. m. tänka sig att acceptera åtgärder beträffande vissa företags skadliga verksamhet, t. ex. då det gäller miljöförstöring, om dessa företag samtidigt ger pengar till idrotten.

Jag är medveten om att det inom idrottsrörelsen förs en levande debatt om den tilltagande kommersialiseringen. Jag är också medveten om idrottsrörelsens ambitioner att klara sin målsättning och att bevara sin fria och självständiga ställning som en levande folkrörelse. Men frågan gäller idrottsrörelsens krav på sin egen integritet – hur långt man vill gå, hur långt man vill sträcka sig och om detta kan förenas med de krav som näringslivet ställer och kommer att ställa som villkor för den sponsring som pågår.

Hur långt kan man komma, och vad kan det komma att kosta när det gäller intäkter som man har blivit beroende av om man från idrottsrörelsen benhårt och konsekvent håller på sin självständighet, dvs. att det är idrottsrörelsen som själv skall avgöra hur pengarna skall användas? Då uppstår enligt min uppfattning, och har redan som bekant uppstått, vissa motsättningar på det här området. Många av idrottsrörelsens representanter i Riksidrottsförbundet och i specialförbunden är allvarligt oroade. Föreningsverksamheten bland ungdomen, handikappidrotten, skol- och ungdomsidrotten, invandrar- och kvinnoidrotten har fått, och måste få, ett fortsatt ökat samhällsstöd.

Det är riktigt att det ytterst är folkrörelserna själva som bestämmer om de skall ta emot pengar, och i så fall av vem och på vilka villkor. En grundtanke

som har uttalats från idrottens förespråkare beträffande samarbetet med näringslivet är att idrotten i alla sammanhang bevarar sin fria ställning och inte låter sig påverkas av sidoordnade intressen. Det här låter sig väl sägas. Men kan man med nuvarande utveckling verkligen räkna med att man skall klara det här, mot bakgrund av bl. a. de klara deklarationer som görs från det s. k. fria näringslivet? Exempelvis från SE-banken säger man att man alltid ser affärsmässigt på sponsring. Man betraktar sponsring som ett kompletterande inslag i sin marknadsföring och räknar således med någon form av kommersiellt utbyte för sina insatser. Företagen lägger ned ganska stora summor på idrotten. De gör det knappast i syfte att främja idrottsrörelsen och ungdomens välbefinnande, utan de gör det för att öka det egna företagets anseende och genom reklam öka efterfrågan på sina produkter. Jag tror att det är helt klart att det förhåller sig på det sättet.

Vänsterpartiet kommunisterna har föreslagit bl. a. tillsättande av en parlamentarisk utredning som skulle överväga formerna för de samhällsinsatser som behövs för att begränsa och stoppa den tilltagande kommersialiseringen inom idrotten. Jag skulle gärna vilja fråga jordbruksministern, om han för sin del inte skulle kunna tänka sig att det vore värdefullt att ordentligt försöka utreda sådana här samhällsinsatser. Jag tippar att jordbruksministern kommer att hänvisa till det arbete som pågår på det här området inom idrottsrörelsen. Men också med utgångspunkt i de senaste rapporterna står det klart att man för närvarande inte har någon riktigt framkomlig väg då det gäller att klara problemet. Någon form av statliga stipendier bör övervägas vid sidan av de stipendier, jag tror att det senast gällde 150 idrottsmän, som Riksidrottsförbundet nu delar ut. Detta skulle alltså bli ett alternativ till de förmåner som nu erhålls i det kommersiella systemet. Härmed skulle idrottsutövarna få tryggare förhållanden.

Vidare har vi föreslagit inrättandet av en särskild fond för idrottens främjande. Till en sådan fond bör då s. k. sponsrade medel överföras och fördelas i samråd med idrottsrörelsen, varvid särskilt breddidrotten bör beaktas.

Varför har jag nu, när jag började med att tala om ungdomens problem och ungdomsfrågornas betydelse, uppehållit mig så mycket vid kommersialiseringen av idrotten och sponsringen, som utbrett sig mer och mer? Jo, det har jag gjort just mot bakgrund av att det här rör sig om den ungdom som är engagerad, och som förhoppningsvis kommer att bli det ännu mer, i den barn-, skol- och ungdomsverksamhet som idrottsrörelsen bedriver. Det är dessa ungdomar som kommer att drabbas, om denna inriktning, denna sponsring och kommersialisering fortsätter. Enligt min mening är det ett livsvillkor för den svenska idrottsrörelsen och för en bred ungdomsverksamhet att man inte bara följer utvecklingen och diskuterar den. Man måste i tid sätta sig ned och försöka hitta former och metoder för hur man skall begränsa och stoppa den nuvarande utvecklingen. Jag vill sluta inlägget med att fråga jordbruksministern om han inte kan vara överens med mig om att oron – som jag försöker ge uttryck för – är berättigad och att det därför också är berättigat att statsmakterna tillsätter en utredning för att närmare granska

Om åtgärder för att stimulera ungdomens idrottsutövning

problemen och lägga fram förslag i syfte att stävja den här, enligt min mening, mycket oroande utvecklingen.

Anf. 39 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Både Tore Claeson och jag kan väl se risker och avarter när det gäller den utveckling som vi haft på denna punkt. Men samtidigt förefaller det mig som om vi är överens om att känna respekt för idrotten som folkrörelse, och såvitt jag förstod Tore Claeson rätt är vi också övertygade om att idrotten skall förbli en folkrörelse som skall fortsätta att inom sin egen organisation, sin egen verksamhet, försöka lösa det som är idrottsrörelsens problem i dessa sammanhang.

Om man fullföljer de tankegångar som Tore Claeson här har gett uttryck åt skulle det väl närmast leda fram till att man tänkte sig att i någon form förbjuda idrottsrörelsen att ha den här typen av kontakter med näringslivet, i den mån man inte tror att den ömsesidiga respekt som bör gälla härvidlag i fråga om idrottens självständighet – något som har betonats av idrottsrörelsen – iakttas i umgänget mellan å ena sidan idrottsrörelsen och å andra sidan näringslivet.

Nu ger Tore Claeson uttryck för farhågan, att om näringslivet kommer att tillskjuta mera medel för den idrottsliga verksamheten, skulle detta kunna innebära att stat och kommun begränsade *sina* insatser. På det sättet skulle i växande grad idrottsrörelsen bli beroende av de medel som näringslivet ställer till förfogande, och löpa de risker som Tore Claeson menar är förknippade med detta. Visserligen har det funnits ansatser – det vet vi – att skära ned idrottsanslagen, även här i riksdagen. Men jag är övertygad om att, och det vidimerade också Tore Claeson, man här har från statsmakternas sida år efter år ökat anslagen just i medvetande om den betydelsefulla roll som idrottsrörelsen och den verksamhet vi här vill slå vakt om spelar för de många unga människorna.

Med utgångspunkt från egen erfarenhet måste jag nog säga att idrottsrörelsen är till sin natur så expansiv när det gäller att utveckla verksamheter, att jag inte kan se möjligheter att i någon form få aktiva idrottsledare att avstå från att utnyttja chanser att skaffa sig inkomster vid sidan om vad stat och kommun kan erbjuda, för att kunna ytterligare utvidga verksamheten. Jag har den starka känslan att det alltid kommer att vara så – jag vill säga dess bättre – inom denna vår folkrörelse, att man av egen aktivitet vill söka finna vägar att tillföra rörelsen medel i syfte att kunna bedriva verksamheten. Jag tror alltså inte att vi kan komma fram till ett ställningstagande, i varje fall inte om vi önskar bevara idrottsrörelsen som en självständig folkrörelse, där vi säger: Det här får ni inte hålla på med. Då är det viktiga – som också Tore Claeson markerade mycket starkt – att idrottsrörelsen slår vakt om sin självständighet och slår vakt om den hantering av de här relationerna som tar sig uttryck i den rapport, benämnd Idrottens självständighet, som nu avlämnats, samt genom det översynsarbete som genomförs inom idrottsrörelsen.

För min personliga del är jag övertygad om att respekten för idrotten som folkrörelse skall vi våga satsa på.

Anf. 40 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Vi är nog ense i fråga om det mesta, och särskilt i fråga om det sista som jordbruksministern sade.

Jag är medveten om att en demokratisk folkrörelse utsätter sig och måste utsätta sig för vissa risker. Men vi är tvungna att lita på den inre kraft som finns och som byggs upp av folkrörelserna i det sammanhanget.

Jag vill emellertid säga några ord om just detta med näringslivets inblandning – jag skulle vilja kalla det så – när det gäller idrottens angelägenheter. Det är helt klart att när företagen gått in med bidrag till idrottsrörelsen och satsat stora pengar där finns det risk för att de som gör detta också vill påverka själva idrotten. Det sticker man inte under stol med från företagens sida. Självfallet har man sådana ambitioner, och självfallet vill man så att säga få ut någonting av de pengar som satsats på detta område.

Det kommer in väldigt mycket pengar till en del klubbar och föreningar. Jag vet att det i många fall känns ganska bra för dem som jobbar och sliter med att skaffa pengar till verksamheten. Risken är bara den, som jag sade tidigare, att man slår sig till ro med dessa pengar och blir alltför bunden av dem. Nästa steg är att företagen bit för bit ställer vissa små villkor som de vill ha tillgodosedda för att fortsätta med bidragen. Då sitter stora delar av idrottsrörelsen redan i kläm och kan eller vågar inte säga nej, eftersom man vet att man då riskerar en minskning av bidragen eller mister hela bidraget.

Vi lär inte komma så väldigt långt i en fortsatt diskussion kring detta. Jag tror att vi i mångt och mycket har gemensamma uppfattningar. Det framgår av interpellationssvaret och av jordbruksministerns inlägg här. Jag vill bara säga att det absolut inte från min sida eller vpk:s sida handlar om att man på något sätt skulle vilja förbjuda idrottsrörelsen att ta kontakter med näringslivet. Vad det handlar om är att på något sätt söka stävja eller motverka en utveckling som innebär att med stödet förknippas villkor som på sikt måste vara skadliga för den verksamhet som idrottsrörelsen bedriver.

Det är inte lätt att få idrottsledare, säger jordbruksministern, att avstå från att ta emot pengar. Nej, det tror jag inte heller. Jag har redan varit inne på det. Det här är ett problem, för många sitter redan ordentligt fast med den sortens stöd så att det blir svårt för dem att se några utvägar ur situationen.

Till sist, herr talman! Jag tror ändå att vi inte bara skall låta idrottsrörelsen fortsätta att debattera och granska problemet utan också ganska snabbt från statsmakternas sida, mot bakgrund av den stora betydelse som den verksamhet som idrottsrörelsen bedriver har för folkhälsa och över huvud taget för att fostra barn och ungdomar till ett demokratiskt sinnelag, ta itu med problemet och i tid komma med förslag. Vi måste få en sådan inriktning av det stöd som statsmakterna ger att det går att förena och kombinera med det stöd som idrottsrörelsen får från annat håll. Om företagen, vilket man kan befara, då det gäller vissa specialförbund och vissa idrottsgrenar kommer att ta över ännu mer än vad man redan gjort, kan det hända att vi som försöker motverka den här utvecklingen kommer för sent. Då kanske man redan sitter fast i ett förhållande som man inte förmår ta sig ur.

Det förslag som vi har framställt och synpunkten att de sponsormedel som

man får in skulle tillföras en idrottsfond, som skulle fördela dem på lämpligt sätt, tycker vi är ett uppslag som är värt att ta på allvar. Det är något som vore värt att ta itu med.

Överläggningen var härmed avslutad.

Om informations- och studiematerial för förskolan

8 § Svar på frågorna 1984/85:523 och 525 samt interpellation 1984/85:150 om informations- och studiematerial för förskolan

Anf. 41 Socialminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Gunnel Liljegren har frågat mig om jag avser att vidta några åtgärder med anledning av att studiematerialet Världen i förskolan inte synes överensstämma med förskolans målsättning.

Göte Jonsson har frågat mig dels om det är riktigt att ifrågavarande studiematerial används och att det har sanktionerats av socialstyrelsen, dels, om så är fallet, om jag avser att vidta några åtgärder för att bringa fredsfostran i förskolan i överensstämmelse med riksdagens beslut.

Göte Jonsson har senare i en interpellation frågat mig om jag ämnar medverka till att informations- och studiematerial för förskolan som rekommenderas av socialstyrelsen uppfyller riksdagens och socialtjänstlagens intentioner om respekt för olika uppfattningar vad gäller bl. a. värderingsfrågor.

Jag avser att besvara interpellationen och frågorna i ett sammanhang.

Det studiematerial som avses i interpellationen och frågorna är dels en bok i två delar, som heter Världen i förskolan, dels en bok som heter Barnens kärleksliv.

Den första är utgiven av TBV, Tjänstemännens bildningsverksamhet, med stöd av SIDA, socialstyrelsen och Svenska facklärarförbundet. Författare till boken är två personer, som enligt förordet har lång erfarenhet av utbildning och fortbildning av förskolepersonal. Boken, som utkom år 1983, har enligt uppgift tryckts i 17 000 exemplar och använts vid studiecirklar i TBV:s regi.

Studiematerialet har enligt författarna som mål att ge förskolepersonal, föräldrar och barn kunskap om barns villkor i andra länder, särskilt i u-länderna. Studiematerialet skall också öka deras kunskaper om internationella samband – främst råvarutillgångar och resursanvändning i olika delar av världen.

Riksdagens socialutskott (SoU 1982/83:12) har med anledning av regeringens skrivelse till riksdagen (1982/83:34) om socialstyrelsens fortsatta arbete med innehållet i barnomsorgen uttalat: "Bl. a. ämnesområdet omvärldsorientering innehåller många viktiga aspekter utöver de av socialstyrelsen nämnda. Som exempel kan nämnas fredsarbete och konfliktlösning. Utskottet förutsätter emellertid att sådana frågor behandlas inom ramen för det pedagogiska programmet."

I boken Världen i förskolan tas fredsfrågan upp i ett av de totalt elva kapitlen. Bl. a. återfinns rubrikerna Att fostra för fred och Att öva sig lösa

konflikter utan våld. Detta står således i överensstämmelse med utskottets nämnda uttalande.

Jag vill vidare nämna att på bokomslagets insidor ges exempel på ett hundratal dagar som kan uppmärksammas i förskolans arbete. Listan omfattar nationaldagar, traditionella och religiösa högtider samt FN-dagar. Bland de dagar som redovisas finns bl. a. Martin Luther King-dagen i USA, internationella bönedagen, internationella barnboksdagen, världshälsodagen, Lenins födelsedag i Sovjet, Buddhas födelsedag, Jeanne d'Arc-dagen i Frankrike, Gandhis födelsedag och Jesus Kristus födelsedag.

Den andra boken, som också utkom år 1983, har utgivits av bokförlaget Prisma i samarbete med Riksförbundet för sexuell upplysning. Materialet har utarbetats med ekonomiskt stöd från socialstyrelsens byrå för hälsoupplysning och byrån för barn- och familjefrågor. I förordet anges att författarna svarar för innehållet, men socialstyrelsen har under arbetets gång lämnat synpunkter på materialet.

Boken är tänkt som en handledning för vuxna som har med barn att göra. I boken behandlas en rad känsliga situationer som föräldrar och personal inom bl. a. barnomsorgen ställs inför i sin samvaro med små barn. Såvitt jag kan bedöma försöker författarna utan speciella värderingar ge stöd till föräldrar och personal om hur sådana situationer kan bemötas.

Anf. 42 GUNNEL LILJEGREN (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret. Fastän det kan verka utförligt undviker statsrådet kärnpunkten i min fråga: Är materialet Världen i förskolan verkligen lämpligt som vägledning för och fortbildning av förskollärare i deras viktiga uppgift att orientera 3–6-åringar om omvärlden? Om inte, vill statsrådet då medverka till att statliga anslag och statlig medverkan dras in?

Vi har i vårt land en betydande värdegemenskap över och tvärsigenom de politiska partierna, som väl räcker till som underlag för de kunskaper som förskolebarn kan väntas tillägna sig.

Världen i förskolan innehåller också delvis vettiga övningar, hänvisningar till allmänt erkända pedagoger och belysande exempel – sådant som kanske kan behövas för mindre erfarna förskollärare. Men överallt finns försåtliga inslag som – om de verkligen utnyttjas – är ägnade att skada känsliga småbarn, i varje fall att leda deras fantasi i viss riktning. De är uttryck för en och samma politiska inställning – en inställning som inte jag, och knappast heller statsrådet Andersson, delar. Materialet avslöjar bitvis också en generande brist på de enklaste kunskaper om nationalekonomiska sammanhang.

För förskollärare med känsla för sin egen integritet måste materialets förenklingar och generaliseringar kännas besvärande. Och för små barn är exemplen för det mesta oanvändbara. Det kan var och en med elementära insikter i pedagogik och barnpsykologi förstå.

Omdömeslösheterna i materialet är många och lätta att exemplifiera. En är det sammelsurium av dagar värda att fira som statsrådet refererar till i sitt

Om informations- och studiematerial för förskolan

svar. Vi kanske skall vara tacksamma för att Jesu Kristi födelsedag faktiskt finns med, vid sidan av skolans dag i Indonesien, Zimbabwes nationaldag, trädplanteringsdagen i Lesotho och gurun Nanaks födelsedag – många andra firardagar att förtiga.

Naturligtvis firar man på dagis – och skall så göra – dagar som är viktiga för barnen, för ett barn också. Men denna förslagslista kan i sin missriktade ambition få mindre omdömesgilla förskollärare att, i bästa fall, tråka ut barnen och reta deras föräldrar. Materialet *är* tråkigt, också för vuxna, och mycket retfullt för i vart fall borgerligt sinnade föräldrar. Men det sämsta är att det är dålig och ganska omöjlig pedagogik för småbarn.

En annan tvivelaktig punkt, som statsrådet tar upp i sitt svar, är den s. k. fredsfostran. Ett exempel på försåtliga formuleringar och insinuationer är: Militären och lottorna *säger* att de arbetar för freden. I fråga om vapenexport står namngivna familjer under rubriken Dödens krämare. Det enda som föräldrar och förskollärare som deltar i cirklarna får sig till livs om en internationellt känd svensk som Alfred Nobel är epitetet Dynamitkungen under rubriken Dödens krämare och svenska Zaharoffs. Statsrådet vet väl vem Zaharoffs var – han är mycket utförligt behandlad i materialet.

Hur skall förskolebarn kunna smälta ord och uttryck som terrorbalans, overkill-kapacitet, fenoxisyror och neutronbombens verkningar? Ett fortbildningsmaterial måste förväntas avsätta spår i den praktiska pedagogiken, eller hur? Det kan inte vara helt avsett för vuxnas uppbyggelse.

Helt horribla är också de exempel som först direkt vädjar till barnens erfarenheter men sedan kastar loss på ett befängt sätt. Jag kan inte neka mig ett citat:

Dina jeans (Dina är alltså ett förskolebarn.) Vi svenskar förbrukar också mycket textilier. Vi köper kläder för nästan 20 miljarder kronor om året. Bl. a. köper vi 12 miljoner par jeans till ett värde av nästan 2 miljarder kronor.

Jag undrar vad 2 miljarder har för innebörd för en femåring.

Det står vidare följande:

Jeans tillverkas av bomull. Det växer ingen bomull i Sverige. Vi importerar den. För att göra ett par jeans går det åt två kilogram råbomull, och för att få ihop två kilogram råbomull måste man plocka en odlingsyta som är tio kvadratmeter. Anders har tre par jeans. Hans jeansplantage är då 30 kvadratmeter. I Anders förskolegrupp är det 15 barn. Tillsammans har de 68 par jeans. Deras jeansplantage är 680 kvadratmeter stort.

Det står att det tillverkas 12 miljoner par jeans om året och att det finns över 200 olika märken. Man skriver att jeansindustrin är lönsam för jeansfabrikanterna, men inte för bomullsplockaren. Ali plockar bomull i Turkiet. För varje kilo bomull han plockar tjänar han 23 öre. På dina – ordet "dina" används här igen – jeans som kanske kostar 250 kr. tjänar Ali alltså bara 46 öre. Vart går alla de andra pengarna? Den största delen av pengarna går till de 15 stora multinationella företag som styr ca 90 % av all handel med bomull. Alla de tiotals miljoner människor världen runt som dagligen arbetar med bomullen har ingen makt över prissättning och lager. De 15 stora

företagen bestämmer, och de ägs av banker och finansgrupper i bl. a. USA och Japan.

Detta är ett exempel på att man kastar loss från exemplet i början om barns jeans. Men vad skall en mamma säga till sin fyraåring som vägrar att ta på sig sina jeans? Och hur skall hon försvara att hon inte dricker tanzaniskt kaffe, som finns att köpa i solidariska handelsbutiker? Jag skall avstå från att utveckla frågan med kaffet, men det är ett ganska intressant kapitel.

I ett fritt land får vem som helst skriva och saluföra vad som helst, men det är direkt upprörande att man i ett snävt ekonomiskt klimat – snävt också för social- och skolmyndigheterna – med statliga och kommunala medel betalar dessa studiecirklar, som i vissa olyckliga fall kan få rent negativa verkningar.

"Det finns dom som menar att barnen är för små för det här med internationella perspektiv", står det i materialet. För de perspektiv som studiematerialet tecknar är barnen absolut för små. Men internationella utblickar kan och bör naturligtvis förskollärarna ge barnen i en omfattning som barn har möjlighet att tillgodogöra sig och med den allsidighet som förhoppningsvis skall gälla också i förskolan.

Det är direkt stötande att ett sådant ensidigt material som det här understöds av allmänna medel och backas upp av socialstyrelsens högsta chef. Materialet är ensidigt när det presenterar i-länderna som utsugare av u-länderna, transnationella företag som de riktigt stora bovarna och önskvärdheten av en annan sorts försvar än det som vi har i vårt land, etc.

Det kan inte ha undgått socialministern att Världen i förskolan har utsatts för stark kritik, och det inte bara av oss moderater. Min fråga kvarstår – det är över fem veckor sedan den ställdes: Har måhända statsrådet under tiden vidtagit några åtgärder i den riktning jag antyder, eller skall studiematerialet också i fortsättningen utgöra underlag för obligatoriska studiedagar för förskollärare?

Anf. 43 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Vi befinner oss i den situationen att den absolut övervägande delen av barnomsorgen och förskoleverksamheten bedrivs i samhällets regi. Det finns väldigt små möjligheter för föräldrarna att välja alternativ när det gäller barnomsorgen. Från moderat håll har vi kritiserat detta förhållande vid åtskilliga tillfällen. När vi nu har ett sådant system som vi har – och valmöjligheterna alltså är mycket små – menar vi att det måste vara speciellt viktigt att man vid utarbetandet av det pedagogiska innehållet och vid den information som bedrivs inom ramen för förskolan och deltidsförskolan verkligen tar hänsyn till de olika principiella uppfattningar som föräldrarna har. Det gäller framför allt när känsliga frågor skall presenteras för barnen. Detta är ganska naturligt. I och med att valfriheten är begränsad måste man absolut lägga större vikt vid lojaliteten mot föräldrarnas önskemål och synsätt. En förälder har ju ingen möjlighet att hitta en alternativ barnomsorg i vårt samhälle.

Det är bl. a. mot den bakgrunden jag har ställt min interpellation och min fråga till socialministern om det aktuella materialet. Gunnel Liljegren har

Om informations- och studiematerial för förskolan

pekat på bristerna i materialets pedagogiska innehåll och klargjort hur vi ser på vikten av ett pedagogiskt riktigt material för barnen. Det åberopade materialet är mycket kvalificerat och har ett omfattande faktaunderlag, som är ensidigt och som måste vara mycket svårt för barnen att förstå.

Herr talman! Jag vill redan inledningsvis citera en del ur de aktuella böckerna, och jag börjar med Världen i förskolan. Under rubriken Den röda tråden – och det är i och för sig riktigt att tråden i de här böckerna är röd – står det bl. a.:

"Här ber vi dig att skaka av dig en del av dina gamla kunskaper i historia och se på världen ur ett lite annorlunda perspektiv."

Redan detta är ganska märkligt. I undervisningen av barn i förskolan, som i och för sig inte har några kunskaper i viktiga frågor av den här typen, skall man säga att de skall "skaka av sig" sina kunskaper och sedan se världen i ett annat perspektiv. Jag förmodar att skrivningen riktar sig till förskolepersonalen, men det är ändå en mycket märklig uppmaning.

Under rubriken Världen i krig har man tagit en ungersk forskare som garant för att det är västvärlden som har stått för krigen och att det i första hand är USA, England och Frankrike som aktivt har deltagit i olika krigssituationer. För att ge sin syn på de vanligaste krigen presenterar man dels befrielsekrig, dels inbördeskrig och dessutom andra tvister och konfliktsituationer. Man kan fråga sig hur barn upp till sex år skall kunna se någon skillnad mellan befrielsekrig och inbördeskrig. I materialet sägs att krigen i Algeriet, Vietnam och Angola är befrielsekrig, under det att det krig som för närvarande pågår i Etiopien är ett inbördeskrig. Varför gör man en sådan distinktion? Vilka uppfattningar ligger bakom detta sätt att presentera de olika konflikterna för barn i förskoleåldern?

Under rubriken Rustning till döds står det:

"USA vill rusta ryssarna på knä.

USAs taktik gentemot Sovjet har sedan 50-talet varit att tvinga Sovjet (som är ett förhållandevis fattigt land) att lägga ner väldiga summor på försvaret – till nackdel för annan viktig civil utveckling."

Så presenteras alltså det amerikanska systemet. Beträffande det sovjetryska systemet går framställningen ut på att det är USA som tvingar ryssarna att rusta och att Ryssland, trots att det är ett fattigt land, måste möta den amerikanska krigsaggressionen. Man kan verkligen fråga sig vilken historiebeskrivning som ligger till grund för denna presentation av världsförhållandena för barnen i förskolan.

Om vi övergår till presentationen av det svenska försvaret finner vi följande under rubriken Svenska vapen:

"Men Sveriges största vapenhandlare just nu är förmodligen den f d börsmäklaren Erik Penser. Han är den ledande mannen i den s k Pensergruppen som äger många aktier i Investment AB som är den största ägaren av Bofors.

Andra aktieägare i Bofors är t ex SAF och SIF, och märkligt nog även Karolinska Institutet och Svenska Kyrkan – – –.

Norma projektilfabrik ägs av Hasselfors Bruk AB, som till största delen

ägs av 18 privatpersoner, mest friherrar, grevar och direktörer - - -."

På det här sättet presenterar man det svenska försvaret, som om det skulle vara en lekstuga för 18 privatpersoner. Här finns över huvud taget ingen redovisning av syftet med det svenska försvaret, inte heller någon uppgift om hur vapenexport och vapentillverkning regleras eller om att det faktiskt är i denna kammare som beslut om försvaret och dess inriktning fattas.

Det är skrämmande att man försöker indoktrinera barn i förskolan genom att presentera de verkligt svåra problem som gäller krig, fred och nedrustning på ett så lättvindigt och felaktigt sätt.

Jag måste fråga socialministern: Anser socialministern verkligen att detta rimmar med, som socialministern själv skriver i sitt svar, riksdagens beslut om fredsfostran?

I detta sammanhang vill jag också fråga: Skall man fira Lenins födelsedag i anslutning till fredsfostran? Var Lenin fredsmäklare? Var det inte snarare så att Lenin kanske var en av dem som bidrog till händelser där det största antalet människor omkommit, mördats eller på annat sätt röjts ur vägen? Är det inte utifrån de leninistiska teorierna som vi har den största diktaturen i världen i dag och den starkaste militärmakten, byggd på diktatur, i dag? Och Lenin skall man fira inom ramen för fredsfostran i svensk förskola! Och detta utifrån ett material som har betalats av socialstyrelsen och rekommenderas av socialstyrelsens chef!

Under rubriken Gifter beskriver man bekämpningsmedel till döds. Det är ren skrämselpropaganda. Vi är i den här kammaren medvetna om att vi skall begränsa användningen av bekämpningsmedel. Men vi är också medvetna om att man måste ha sådana i olika sammanhang. Det säger man ingenting om i det här materialet, utan man presenterar den moderna agrara kulturen som enbart en rovdrift utifrån giftanvändning. Hur står detta i relation till de utvecklingsländer som kämpar med försörjningsproblem och där man verkligen vet att man också där måste använda bekämpningsmedel för att kunna klara sin försörjning? Det är en mycket ensidig presentation.

När det gäller synen på våra bilar vill jag också, herr talman, citera följande:

"Bilen slukar väldiga mängder energi. Bilen spränger våra städer och kväver oss med sina avgaser. Bilen skadar och dödar fler människor varje år än krigen."

Förskolepersonalen skall alltså undervisa våra barn i dessa teorier om bilen, som är en av de mest nyttiga faktorer vi har i vårt samhälle när det gäller kommunikationer. Både förskollärare och barn sätter sig i bilen och åker hem efter det att dagsverket är slut i de svenska förskolorna.

Sedan fortsätter man att presentera en massa stora internationella multijättar som bygger och säljer bilar för egen vinnings skull. Det sägs vara orsaken till att vi har bilar bl. a. i vårt eget land. Man kan undra hur regeringen ser på det nyetablerade samarbetet med Volvo utifrån den här presentationen för våra förskolebarn.

Detta visar hur snett man presenterar vårt samhälle och de problem som är förknippade med vissa faktorer. Och det gör man till barn som inte har

möjlighet att kritiskt granska eller ta upp en sakdiskussion om dessa frågor.

Jag fortsätter litet till. I stycket Lustiga affärer presenterar man det sätt på vilket våra affärsinnehavare säljer varor till kunderna i sina butiker. Under rubrik nr 1 står det att man lockar in kunderna i butikerna. Man låter sedan kunden cirkulera i butiken. Man ser till att impulsköp är bra osv. Man kan tänka sig hur Kalle, om han har en pappa som är diversehandlare i barnstugeområdet, skall möta och se på denna kritik av den svenska detaljhandeln, den svenska servicebutiken ute i ett bostadsområde. Här påstås att det bara är fråga om att illvilligt sälja varor, och man försöker sätta in detta i ett negativt sammanhang.

Vidare säger man att den här maten undviker vi att köpa, därför att en del multinationella jättar står bakom. Vissa delägare i dessa företag presenteras. Man skall inte köpa Coca Cola – det visste vi i och för sig. Man skall inte köpa Gevalia, inte Kockens kryddor, inte Premiärkaffe. Man skall inte ens köpa Göteborgs kex eller O'Boy. Man skall inte köpa Gilleglass eller GB-glass. Däremot skall man gå på Konsum och handla Cirkelkaffe och produkter från Björnkulla och Wårby. Man kan också köpa mejeriernas produkter – med undantag av GB-glass.

Man kan fråga sig: Vad är detta för presentation i förskoleverksamheten?

När det gäller de föräldraträffar som rekommenderas skall man dricka tanzaniskt kaffe, därför att – som Gunnel Liljegren tidigare har sagt – kaffe som kommer från andra platser i världen produceras på ett annat sätt än kaffe från Tanzania. Men är då Tanzania det verkliga undret när det gäller utvecklingsländerna? Vi vet ju att landet brottas med mycket stora problem. Jag menar inte att vi för den skull skall sluta köpa kaffe från Tanzania. Men våra ungar i förskolan skall givetvis också få information om att man kan dricka kaffe från andra länder än Tanzania.

Man säger också något om den svenska missionen. Man skriver bl. a.: "Hela tiden samarbetade missionärer och handelsmän. Flera av de första 'upptäckarna' var just missionärer, t. ex. skotten David Livingstone – – –." Så presenteras svensk mission. Men vi vet ju att missionsinsatserna är bland de mest effektiva insatser som görs i utvecklingsländerna.

Vidare kritiseras multinationella företag, och det är i och för sig ganska naturligt – att döma av hela uppläggningen av boken. Kritiken framförs på precis samma osakliga grunder som det jag tidigare har citerat från boken i fråga.

Sedan finns det ett avsnitt där man presenterar alternativ för överlevnad. Jag har fått den uppfattningen att det som sägs i detta avsnitt är framtiden för våra ungar i åldrarna från ett och ett halvt år till sex år. Först och främst skall man stoppa kärnkraften. Man skall ha alternativ produktion. Makten skall ligga hos gräsrötterna. Man skall ha en annan syn på teknologin. Man skall ifrågasätta frihandeln bl. a.

Inte heller det här står i och för sig i överensstämmelse med det samhälle som vi har varit med om att bygga upp. Jag är inte emot att kritik framförs mot samhället också när man diskuterar förskolan. Men då skall man utgå från att det finns alternativ. Kritiken skall således inte framföras på det

ensidiga sätt som är fallet i fråga om det material som här presenteras.

Avslutningsvis noterar jag vad som står på s. 23. Man har nämligen ganska höga ambitioner. Man skall försöka lära ut vad som står i de här böckerna inte bara till barnen utan också till föräldrarna. Det står så här: "Bland de förslag till aktiviteter med vuxna finns sådana som skall göras tillsammans med barnens föräldrar. Det är viktigt att ni försöker engagera föräldrarna i arbetet kring temat 'Världen i förskolan'. Det finns annars stor risk att det ni försöker lära barnen omedvetet motsägs av föräldrarna. Då går inlärningseffekten förlorad och barnen splittras."

Det var toner det från socialstyrelsen! Vad föräldrarna möjligen har med sig i bagaget när det gäller att fostra barnen är således sådant som splittrar barnen. Inlärningseffekten går alltså förlorad.

Herr talman! En annan bok som varit uppe till diskussion är boken Barnens kärleksliv. Av teckningen på omslaget framgår hur det skall vara när man bedriver "mys-pys-leken". Barnen är avklädda. De ligger på kuddar i ett rum. De låser in sig och ber de vuxna att inte störa. Jag skall inte fördjupa mig ytterligare i det här materialet. Jag är medveten om att det för förskolepersonalen säkerligen behövs informations- och undervisningsmaterial när det gäller de svåra och känsliga situationer med barnen som personalen har att möta. Jag delar socialministerns uppfattning på den punkten. Man kan verkligen fråga sig på vilket sätt personalen skall gå till väga och hur denna undervisning skall ske. Jag vill citera ett kort stycke ur denna bok:

"För att göra informationen så konkret som möjligt kan man teckna och rita om sexualitet och kärlek, om samlag och om hur män och kvinnor ser ut. Man kan rita av varandra på stora spännpapper på golvet och sätta ut namnen på kroppens olika delar. Använd också rollekar för att åskådliggöra olika frågor kring samlevnad och könsroller."

Jag frågar mig, herr talman och de ärade kammarledamöter som sitter här, om det är detta som svenska föräldrar till förskolebarn räknar med att man skall syssla med i våra svenska förskolor. Är det så att föräldrarna har uppfattningen att denna form av aktiviteter skall bedrivas i svenska förskolor skall man ha rätt att göra det. Men som jag sade inledningsvis, föräldrarna i vårt land har mycket små möjligheter att välja alternativ i barnomsorgen, och detta ställer speciellt stora krav på den barnomsorg som finns.

Jag har inte fått besked av socialministern i vilken omfattning som dessa böcker har använts eller används i förskolan för närvarande. Jag tror inte att detta material används i någon större utsträckning. Jag tror trots allt att våra förskollärare och de som är ansvariga för förskolan i de olika kommunerna har ett bättre omdöme när det gäller det sätt på vilket svåra situationer skall presenteras för barnen än vad som ges vid handen i denna litteratur.

Jag måste utifrån svaret fråga socialministern: Menar socialministern fortfarande att denna litteratur står i överensstämmelse med vad utskott och riksdag har sagt när det gäller fredsfostran och respekt för olika uppfattningar i känsliga värderingsfrågor? Det är faktiskt föräldrarna som i första hand har ansvaret för barnen. Detta måste respekteras inte minst i samband med

Om informations- och studiematerial för förskolan

den allmänna förskoleverksamhet som vi har i vårt land. Jag skulle önska att socialministern vore beredd att ställa sig upp och ta avstånd från mycket av detta material. Jag vet att socialministern inte kan bedriva ministerstyre, men han kan i denna kammare ge en viljeyttring när det gäller det lämpliga i att socialstyrelsen medverkar till den form av informationslitteratur som vi nu diskuterar.

Anf. 44 Socialminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Gunnel Liljegren sade att jag undvek att svara på de frågor hon hade ställt. Jag skall försöka tala ett klarare och begripligare språk denna gång.

Jag är av den bestämda uppfattningen att det inte är regeringens eller riksdagens sak att recensera olika bildningsförbunds studiematerial, att godkänna eller underkänna det. Eftersom Göte Jonsson har aktualiserat frågan här i riksdagen skall jag ändå ge uttryck för en uppfattning. Det är bäst att Göte Jonsson håller i sig.

Jag tycker att studiematerialet Världen i förskolan är alldeles utmärkt, betraktat som studiecirkelmaterial. Jag delar inte alla de åsikter som förs fram i studiematerialet – på många punkter har jag en helt annan uppfattning, och på andra punkter sätter jag stora frågetecken. Men materialet ger kunskaper och stimulerar till debatt kring viktiga frågor både för barnen och för vuxna. Vi har fått ihop nästan en hel studiecirkel här i kammaren, där åsikterna bryts mot varandra.

Det är alltså fråga om att stimulera till debatt, där föräldrar och förskolepersonal tillsammans skall försöka klara ut hur de skall gå till väga för att skapa större förståelse bland barnen för dessa frågor. Använt på rätt sätt, inte som uttryck för någon korvstoppningspedagogik, som ett studiematerial skall användas, dvs. kritiskt och kompletterat med cirkeldeltagarnas kunskaper, erfarenhet och värderingar, kan det tjäna som en god grund för en diskussion föräldrar och förskolepersonal emellan om vad de tycker är bäst för barnens utveckling. Det är inte barnen som skall läsa materialet, utan föräldrar och personal.

Boken Barnens kärleksliv vill jag ge ett minst lika högt betyg. Det är ytterst värdefull handledning för föräldrar som, ofta på grund av en tidigare trångsynt och fördomsfull sexualsyn, står handfallna och osäkra inför barnens sexuella lekar, användandet av könsord och många besvärliga frågor. Bokens författare är ofta anlitade och mycket uppskattade föreläsare, t. ex. vid föräldramöten på daghemmen.

Att stämpla Världen i förskolan och Barnens kärleksliv som några slags indoktrineringskampanjer, den ena syftande till att hylla diktaturer och den andra syftande till att upplösa moralen, tycker jag är både löjeväckande och befängt. Det är litet genant att behöva diskutera detta i riksdagen.

Det kritikerna bl. a. ondgjort sig över då det gäller Världen i förskolan är en lista över högtidsdagar från många olika länder och kulturer som författarna tycker att man skall uppmärksamma. Listan är hämtad från UNICEF och Svenska FN-förbundet och omfattar totalt något mer än 100

högtidsdagar. Knappt hälften är olika länders nationaldagar. Författarna har valt sådana länder från väst- resp. östblocket som de tror att barnen och vi vuxna ofta kommer i kontakt med via massmedia. Där återfinns våra vanligaste biståndsländer och invandrarländer, liksom de av FN proklamerade högtidsdagarna.

Sedan gällde det Lenin. Vilken uppfattning man än har om Lenin och hans läror är det ställt utom allt tvivel att i många delar av världen bestäms barnens villkor ofta av vad de lärorna har medfört. Lenin har alltså haft stor betydelse. Det tycker jag är viktigt att man, om man får tillfälle till det, talar om. Däremot skulle jag motsätta mig å det bestämdaste att man försökte pracka på barnen bestämda värderingar. Lenin har betytt mycket för världen. Jag har heller ingenting emot att man firar Bohmans födelsedag, även om han har betytt väldigt litet för världen och mest elände för Sverige.

Herr talman! Jag tycker att det som har framkommit i frågorna, interpellationen och i debatten tyder på en väldig underskattning både av föräldrarnas och förskollärarnas omdöme och av barnens fattningsförmåga. Jag tycker att interpellationen och frågorna säger mer om moderaternas förmyndarmentalitet och barnomsorgsfientliga inställning än om de båda ifrågasatta böckerna.

Göte Jonsson anser tydligen att i en moderatdominerad regering skall en av huvuduppgifterna för statsråden vara att granska och godkänna eller underkänna bildningsorganisationernas studiematerial. Det är snudd på censur och förmyndarmentalitet av gammalt ont högermärke. Inte heller i det här avseendet står moderaterna för någon förnyelse. Nej, syftet är genomskinligt. Syftet med interpellationen är ett annat än det angivna, nämligen att misstänkliggöra barnomsorgen.

Den moderata partiledningen och riksdagsgruppen är på farlig kollisionskurs med de många moderata föräldrar som har sina barn i barnomsorgen. Det är de moderata föräldrarna som i mycket stor utsträckning utnyttjar och efterfrågar den kommunala barnomsorgen. Men den moderata riksdagsgruppen vill kraftigt minska utbyggnadstakten genom att skära ned statsbidragen till barnomsorgen med mer än 1 000 miljoner. Det är förklaringen till det misstänkliggörande som ligger bakom interpellationen. Det är samma eländiga uppvisning som då moderatledaren kallade barn på dagis för gökungar, sådana som föräldrarna inte tar något eget ansvar för. Det var och är en förolämpning mot de föräldrar, även de moderata föräldrar, som önskar förena yrkesarbete med en trygg och god barnomsorg. Jag tycker att Göte Jonssons uppvisning i all sin inskränkthet är lika avslöjande som Ulf Adelsohns gökungesnack. Men man skall inte ge upp hoppet om någon, inte heller om Göte Jonsson och Ulf Adelsohn.

Jag vill varmt rekommendera de båda böckerna till läsning och jag tror att båda herrarna skulle må gott av att delta i en studiecirkel om Världen i förskolan, och antagligen skulle ni inte heller ta någon större skada av att ingående studera boken Barnens kärleksliv.

Om informations- och studiematerial för förskolan

Anf. 45 GUNNEL LILJEGREN (m):

Herr talman! Jag tycker att statsrådet Andersson tar alltför lätt på den här kritiken. Om programmet genomförs innebär det ett helt nytt förhållningssätt till det stoff som förskollärare har att bibringa sina adepter förskolebarnen. Ett gott studiematerial som underlag för en kritisk debatt skall åtminstone vara sakligt välunderbyggt. Det här materialet berör många olika områden. Jag har utifrån min relativa sakkunskap försökt ge några pedagogiska och politiska synpunkter. Här berörs områden som historia, nationalekonomi och sociologi. Uppenbarligen har man inte anlitat någon som helst sakkunskap, vilket naturligtvis hade varit lämpligt. Man gör, som Göte Jonsson påpekade, ingen boskillnad mellan demokrati och diktatur. Dessutom behandlas allt svenskt synnerligen styvmoderligt. Socialministern har raljerat över avsnittet om Lenins födelsedag, men av de hundra dagar värda att fira som räknas upp har bara fyra anknytning till svenska högtider. Svenskt välstånd, det svenska välfärdssamhället, som förskolebarnens föräldrar och förfäder har skapat genom hårt arbete nedvärderas samt och synnerligen. Man frammanar snarare en känsla av skam än stolthet över att vara svensk. Patriotism och nationalism är fula begrepp.

Statsrådet Andersson vet mycket väl att Jörgen Westerståhls undersökning inte minst visar att många moderata föräldrar är mycket nöjda med förskolorna och institutionsdaghemmen. Vad vi kritiserar är att de är enda alternativen, och vi påpekar att de åtminstone skall vara värdeneutrala.

Det är bra att dessa problem har kommit upp till debatt. Det kan nog tänkas att med den här diskussionen som bakgrund materialet inte får större utbredning utan att det ifrågasätts – med eller utan socialministerns medverkan.

Anf. 46 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Jag tackar socialministern för beskedet. De som inte delar socialministerns uppfattning är intoleranta. De som inte tycker att bästa sättet att informera barn när det gäller samlivsfrågor är den metod som presenteras i boken Barnens kärleksliv, där man skall ligga på golvet och rita samlagsscener, de är intoleranta och sitter fast i ett gammalt tänkande.

Det hade varit intressant om alla föräldrar som har sina barn i förskola hade hört socialministern. Tyvärr är det så att debatterna i kammaren inte når så långt. Men vi har fått det klara beskedet av socialministern att det här sättet att bedriva informationsverksamhet i förskolorna kommer att gälla om vi får en fortsatt socialdemokratisk majoritet i höstens val. De som har en annan syn när det gäller information till barn om känsliga frågor, de är intoleranta. Världen i förskolan är utomordentligt bra böcker, enligt vad socialministern påstod. Han rekommenderar dem till läsning. Men här fanns det ändå ganska stora motsatser i socialministerns påståenden. Socialministern sade att de var mycket bra som studiematerial i en studiecirkel, där man får diskutera och utbyta åsikter och uppfattningar. Men, snälla socialministern, det var ju inte det det handlade om! Det här är ett material som skall användas vid våra förskolor för barn upp till sex år, och enligt ingressen i

materialet skall förskollärarna lämna sin gamla syn på historien och se på historien ur ett annat perspektiv. Sedan, när ungarna väl har fått sitt, skall man försöka informera föräldrarna – det skall då tydligen bli något slags storcirkel med utgångspunkt i detta material.

Jag har inte kritiserat att man diskuterar från dessa utgångspunkter – vad jag har kritiserat är att detta är det material man utgår ifrån. Hur skall barn upp till sex år kunna delta i den formen av studiecirkeldebatt? Jag trodde faktiskt att socialministern insåg att det inte kunde bli någon särskilt meningsfull studiecirkel i förskolorna på de premisserna. Vad vi har kritiserat är det sätt på vilket detta material är uppbyggt.

Socialministern sade att om moderaterna kommer till makten och till socialdepartementet blir det censur. Det har jag inte alls sagt. Jag sade tvärtom att socialministern inte kan bedriva ministerstyre. Men jag vill gärna ha en ärlig förklaring, och det fick jag också, och det är jag tacksam för. Den tror jag att många har lyssnat på.

Har vi i princip en monopolförskola ställer detta stora krav på det material som myndigheter tar fram som underlag för information till barnen, som inte har möjlighet att kritiskt granska och diskutera den information de får.

Herr talman! Till sist skall jag citera vad socialministern skrivit i proposition 209, Förskola för alla barn. Där heter det: "Skälen för mitt förslag: Utifrån de allmänna förutsättningar som jag hittills berört är det nu dags att slå fast en rätt för alla förskolebarn att få delta i en pedagogisk gruppverksamhet som syftar till att ge barnen goda och så långt möjligt lika uppväxtvillkor." Med utgångspunkt i de besked vi här har fått kan jag inte tolka det på annat sätt än att de skall ha just den inriktning som finns i detta material, som socialministern menar är bra och allsidigt.

Anf. 47 Socialminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Göte Jonsson tycks ha fått det mesta om bakfoten. Det är inte någon myndighet som utgivit det här studiematerialet – det är Tjänstemännens bildningsverksamhet, alltså en alldeles fristående bildningsorganisation. Det är inte heller ett studiematerial som skall användas i studiecirklar ute på daghemmen – det är ett studiematerial för främst förskolepersonalens fortutbildning. De som deltar i studieverksamheten är alltså framför allt förskollärare och föräldrar, som tillsammans diskuterar hur de här viktiga frågorna – som barnen möter varje dag via TV – skall kunna behandlas på daghemmen, om man nu bestämmer sig för att göra det.

Jag har inte nämnt ordet intolerant, som Göte Jonsson pådyvlade mig. Vad jag menar är att detta är ett studiematerial. Jag har alls inte någon anledning att ställa mig bakom alla de åsikter som där förs till torgs, men det är ett utomordentligt material för att stimulera till debatt. Vi har ju haft en ganska hygglig debatt här, och en sådan kommer säkert att föras också i studiecirklarna. Avsikten är emellertid inte att de åsikter som förs fram skall prackas på barnen. Föräldrarna och förskolebarnen avgör hur materialet skall behandlas.

Efter den här diskussionen tar jag tillbaka rekommendationen att Göte

Jonsson skall delta i en sådan här studiecirkel – det vore nog att kasta bort anmälningsavgiften. Men det finns en annan verksamhet, just nu pågående i Jönköping, som jag tycker att Göte Jonsson skulle ta del av. Vi har haft konferenser med över 1 200 deltagare – förskolepersonal, föräldrar och andra som är involverade i barnomsorgsverksamheten. Människor från alla partier har varit med. De har fört mycket konstruktiva och seriösa samtal om hur man skall förbättra barnomsorgen. Konferensen har helt präglats av innehållet i de citat som Göte Jonsson läste upp. Jag skulle önska att Göte Jonsson deltog i en sådan konferens. Jag tror inte att Göte Jonsson har så förfärligt mycket att bidra med, men jag tror att en del av den moderata förstockelsen skulle kunna avhjälpas vid konferensen.

Anf. 48 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Jag inser mycket väl att socialministern har uppfattningen att den moderata förstockelsen tinar bara man kommer i närheten av socialministern. Men jag är inte säker på att socialministern påverkar mig så lätt. Jag skulle gärna delta i en sådan här konferens. Det är möjligt att jag också kan ha en del att bidra med – kanske utifrån en annan uppfattning än den som socialministern har.

Jag vill slå fast att vi inte har kritiserat den kommunala förskolan och de kommunala daghemmen. Vi har sagt att vi vill ha alternativ – det är stor skillnad.

Socialministern drar nu benet ur det klaver som han först trampade i. Socialministern sade ju att han rekommenderar det här materialet till läsning. Socialministern sade också i det senare fallet att det inte är meningen att detta skall användas för att informera barnen. Visst är det meningen. Det står t. o. m.:

"Bland de förslag till aktiviteter med vuxna finns sådana som skall göras tillsammans med barnens föräldrar. Det är mycket viktigt att ni försöker engagera föräldrarna i arbetet hemma men även i förskolan. Det finns annars stor risk att det ni försöker lära barnen omedelbart motsägs av föräldrarna."

Det står klart i boken att avsikten är att informera barnen. Jag har inte sagt att barnen inte skall ha information och presentation. Men om detta skall ske, skall det ske på ett riktigt och objektivt sätt i den mån barn i den åldern har möjlighet att tillgodogöra sig också ett objektivt material. Det är en stor skillnad i förhållande till det material som det här är fråga om. Det är detta vi har kritiserat.

Jag är emellertid nöjd med beskedet från socialministern, att socialministern anser att materialet i och för sig är positivt och bra.

Socialstyrelsen har faktiskt på olika sätt rekommenderat dessa böcker för förskolan. Jag har ifrågasatt lämpligheten av att socialstyrelsen bidrar till och rekommenderar ett material som är så tendentiöst och som innehållsmässigt kan uppfattas som rent felaktigt av många föräldrar.

Anf. 49 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Jag hade inte anmält mig till den här debatten, men jag är så pass upprörd att jag helt enkelt inte kunde låta bli att gå upp i den. Jag är upprörd över den överlägsenhet och det förakt som Sten Andersson visar några av oss moderater som är engagerade i dessa frågor. Vi har arbetat på det här fältet i många år. Jag tycker att Sten Andersson tar mycket lätt på de mycket allvarliga frågor och den rädsla vi har inför det här materialet. Jag har svårt att tro att Sten Andersson står här och säger vad han verkligen tycker. Jag vet att Sten Andersson är en engagerad förälder. Vi vill vara solidariska mot människor och rädda om människor. Tycker inte Sten Andersson att vi trampar mycket illa på de barn som är barn till dödens krämare och som sitter i våra förskolor och i våra daghem och hör sina familjers namn nämnas, eller vänners eller grannars namn? Om vi skulle köpa kaffe bara från Tanzania, visar vi då solidaritet mot kaffearbetarna i t. ex. Brasilien? I boken står det att militären och lottorna "säger sig" arbeta för freden. Är det verkligen så, att man inte har anledning att gå ut och påpeka felaktigheten i detta? Sten Andersson sade i början, gudskelov, att det fanns mycket som han inte gillade. Det hade varit mycket lämpligt och mycket välkommet om något av den kritik som vi här har framfört om de saker som vi uppfattar som mycket negativa för våra barns framtid hade nämnts och om vi inte bara hade bemötts med en överlägsen ton.

Anf. 50 Socialminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Man försöker pådyvla mig uppfattningar, attityder och en inställning som jag inte alls har. Jag har inte försökt vara överlägsen eller känt mig vara överlägsen. Jag har sagt att det här materialet är bra som studiematerial, inte därför att jag delar åsikterna som finns i materialet utan därför att det ger upphov till en debatt som kan vara nog så nyttig. Jag tror nämligen, engagerad förälder som jag är, att innan det här når barnen på daghemmen kommer förskolepersonal och föräldrar att se till att det i många stycken blir en annan presentation än bokens. Tanken bakom ett studiematerial är att det skall väcka debatt. Det är alldeles orimligt att påstå att innehållet rakt igenom skulle vara subjektivt eller sakligt felaktigt. Sedan kan ni prata hur mycket ni vill om er positiva inställning till barnomsorgen. Man har drivit kampanjer mot barnomsorgen. Jag vet inte om ni båda instämmer i er ledares tal om barn på dagis som gökungar, som föräldrarna inte tar sitt ansvar för. Detta tycker jag är en värre attack från en ledande politiker än de saker som kan diskuteras beträffande det här studiematerialet.

Anf. 51 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Jag sade att det var tonen som var överlägsen, och det står jag fast vid.

Visst kan det ge upphov till debatt. Men när man hittar direkta felaktigheter och, enligt min mening, brist på respekt för grupper, som för de tre som jag nämnde, anser jag att man bör ta avstånd. Vi har aldrig sagt att böckerna är rakt igenom dåliga. Tvärtom har de två moderata företrädarna

just påpekat att det finns mycket som är värdefullt. Men när det blir riktiga klavertramp finns det anledning att säga ifrån, även om man själv inte är ansvarig och även om man liksom vi inte vill rekommendera ministerstyrelse.

Beträffande barnomsorgen vill jag framhålla att vi är lika intresserade som Sten Anderssons parti. Det är bara det att vi vill ha den i många former och inte bara i en form, som innebär att det inte blir någon valfrihet för vare sig föräldrar eller barn.

Till sist gökungar. Det är ett lösryckt ord som jag aldrig har hört. Här rör det sig om en debatteknik som ni socialdemokrater i dag gärna använder er av. Eftersom jag aldrig har hört ordet, har jag naturligtvis ingen möjlighet att på den här punkten bemöta Sten Andersson i dag. Det får jag göra vid ett senare tillfälle.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Vid remiss av proposition 1984/85:217

Föredrogs proposition 1984/85:217 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.

Beträffande detta ärende hade regeringen föreslagit att riksdagen skulle besluta att motionstiden förkortades till åtta dagar.

Anf. 52 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! I slutet av april presenterade regeringen sin kompletteringsproposition inför budgetåret 1985/86. Från borgerligt håll betecknades den som en ännu större skrytvals än finansplanen i januari. Trots en kraftig försvagning av utrikeshandeln under årets första kvartal räknade regeringen upp det förväntade överskottet i handelsbalansen för hela året och vidhöll att bytesbalansen i stort sett skulle förbli i jämvikt. Fastän priserna stigit med 2,3 % under årets tre första månader höll finansministern fast vid föreställningen att inflationen skulle stanna vid 3 % för hela året.

Dessa och många andra orimligheter påtalades i de borgerliga partimotioner som väcktes med anledning av kompletteringspropositionen. Där förordades också en finanspolitisk åtstramning med hjälp av nedskärningar på statsbudgetens utgiftssida. Men innan finansutskottet ens hade hunnit börja diskutera sitt ställningstagande, var det dags för ett nytt panikpaket, som bekräftade att Sverige inte är på rätt utan på fel väg. Riksbanken genomförde en kraftig räntehöjning, och regeringen följer nu efter med kreditrestriktioner, förhöjda likviditetsindragningar från näringslivet, skattehöjningar och – faktiskt – vaga utfästelser om vissa besparingar på utgiftssidan.

Den så brådstörtat avlämnade proposition 217 komplicerar naturligtvis riksdagens redan mycket kärva arbetsläge. Behandlingen underlättas inte av att aktstycket har karaktär av ett tunt stencilerat häfte. Egentligen skulle det

Vid remiss av proposition 1984/85:217

ha behövts en re-reviderad finansplan, där regeringen ändrade sina skönmålande prognoser och angav vad det senaste åtgärdspaketet skulle få för effekter på den ekonomiska utvecklingen.

Det blir inte särskilt svårt för oss moderater att ta ställning till de konkreta förslagen i propositionen. De innebär ju alla mer av det slags ingrepp som är orsaken till att Sverige befinner sig i kris. Men när nu regeringen inte gjort någon analys av vad förslagen kommer att betyda för utvecklingen av bytesbalans, konsumentpriser, arbetslöshet och budgetunderskott, måste vi inom oppositionen få rimlig tid på oss för den uppgiften.

Det akuta problem som utlöste krisen och det nya panikpaketet är försvagningen av utrikeshandeln, som naturligtvis har samband med att den jämfört med konkurrentländerna höga inflationstakten i Sverige snabbt försämrar vårt konkurrensläge och vårt kostnadsläge. I en sådan situation kan inte ens en kraftig kreditpolitisk åtstramning innebära annat än hjälp för stunden. Tyngdpunkten måste läggas på finanspolitiska åtgärder av det slag som vi från borgerligt håll länge krävt men som regeringen inte kan förmå sig till – i synnerhet inte så här nära inpå valet.

T. o. m. april i år steg priserna med 2,7 %. Enbart vidtagna och föreslagna ränte- och skattehöjningar höjer konsumentpriserna med bortåt 1 procentenhet. Därtill kommer övriga prishöjningar, bl. a. till följd av statstjänstemannakonflikten. Allt talar för att inte bara regeringens 3-procentsmål utan också konjunkturinstitutets prognos om 3,7 % prisstegring för hela året kommer att nås redan nu i maj.

Att krampaktigt hålla fast vid 3-procentsmålet för inflationen är lika skadligt som att ständigt i besvärjelseform upprepa talet om en 5-procentsram för lönehöjningarna, trots att det sedan länge stått klart att lönerna kommer att stiga betydligt mer i år. På den statliga sidan blir med gårdagens uppgörelse löneökningen 5,8 % 1985. Men vad värre är – till nästa år är löneöverhänget nästan 6 %. Detta alltså redan innan 1986 års avtalsförhandlingar har påbörjats. Regeringen har därmed misslyckats med lönepolitiken på sitt eget område både i år och nästa år.

Mera realistiska bedömningar av pris- och löneutvecklingen måste göras, om vi skall få en hållbar grund för bedömningen av budgetutfallet och behovet av offentliga utgiftsnedskärningar. De förslag i den riktningen som aviserats förefaller mest motiveras av strävan att ytterligare någon tid kunna hålla liv i förutsägelsen om ett minskat budgetsaldo nästa år. Men det är självfallet de realekonomiska verkningarna som är de viktiga. Endast genom att via utgiftsnedskärningar minska budgetunderskottet kan vi varaktigt dämpa inflationen, sänka räntenivån och lägga grunden för måttfulla löneavtal, som i förening med marginalskattesänkningar ger bästa möjliga reallöneutfall för löntagarna.

Herr talman! Jag har med detta inlägg velat motivera, varför vi moderater inte kan tänka oss en längre gående förkortning av motionstiden än till tisdagen den 28 maj, samtidigt som jag beklagar att ännu en dåligt motiverad proposition ytterligare komplicerar riksdagens redan hårt pressade arbetsschema.

Jag yrkar att motionstiden fastställs till tretton dagar.

Vid remiss av proposition 1984/85:217

Anf. 53 KARIN SÖDER (c):

Herr talman! Genom diskontohöjningen om 2 % och förslagen i proposition 217 har helt andra förutsättningar skapats för Sveriges ekonomi än vad som förutsågs i kompletteringspropositionen och i oppositionens motioner i anslutning till denna. Hårt trängda barnfamiljer, lantbrukare och småföretagare inser i dag att det kommer att bli ännu svårare att få ekonomin att gå runt. Inflationsmålet om 3 % för helår har redan efter fyra och en halv månad överträffats, vilket kan leda till ytterligare kompensationskrav utöver dem vi redan känner till och automatiska kostnadsökningar för statsbudgeten. Med en skärpning av inflationstakten kommer vår industri att få allt svårare att konkurrera på den internationella marknaden. I dag är det Italien och Sverige som konkurrerar om ledarskapet i inflationsligan – ett föga smickrande tillstånd.

Situationen har heller inte stabiliserats efter förra veckans chockingripanden. Vi har ännu inte sett någon slutlig reaktion på den gångna nattens avtalsuppgörelse. Vad vi kan konstatera är att förra veckan var svenska kronans ställning fortsatt svag. Det är bara att hoppas – det är en svag förhoppning – att den skall kunna gå upp igen när vi har fått det lugnare på arbetsmarknaden.

Det är mot denna bakgrund rimligt att riksdagen verkligen får tid på sig att samla sig ett resolut tag för en bättre ekonomisk politik. Den politiken måste bygga på ett sparande som ger utrymme till framtidssatsningar för fler jobb, social grundtrygghet och regional rättvisa. Centerpartiet anser det vara rimligt att riksdagspartierna ges tillräcklig tid att analysera den uppkomna situationen, så att de därefter kan formulera sina politiska alternativ. Det är viktiga frågor som står inför sin lösning.

Mot denna bakgrund tillstyrker jag det i kammaren framförda yrkandet om att motionstiden skall utsträckas t. o. m. den 28 maj.

Anf. 54 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! I den proposition som nu skall bordläggas envisas regeringen med att säga att den grundläggande bilden av det ekonomiska läget är ljus. Regeringen måste ha blivit bländad av den bild man själv målar. Verkligheten är nämligen en annan. Den kännetecknas av:

- att inflationen är dubbelt så hög som i våra konkurrentländer,
- att arbetslösheten aldrig varit så hög under en högkonjunktur,
- att lönekostnadsutvecklingen förra året var den snabbaste sedan kostnadskrisen i mitten av 1970-talet och nu snabbt håller på att äta upp devalveringseffekten,
- att det fattas 60 à 70 miljarder kronor i statens budget,
- att bytesbalansen i år försämrats med 10 miljarder – vi nettolånar återigen utomlands,
- att valutan av det skälet håller på att rinna ut ur landet.

När regeringen trots detta skrev om den ljusa bilden i den aktuella propositionen var vårt land till yttermera visso indraget i en storkonflikt på

Vid remiss av proposition 1984/85:217

arbetsmarknaden. Regeringen försöker betvinga denna dystra verklighet med ord. Det kommer naturligtvis inte att lyckas.

Förslagen i den proposition som regeringen nu presenterar blir i stället oavsiktligt ett bevis för att den bild som folkpartiet har givit av läget är korrekt. Regeringens motivering för förslagen är att det går åt rätt håll – för fort. Därför måste man bromsa. Det låter som ett dåligt skämt. Säg det till barnfamiljen som lever på marginalen, säg det till den som måste göra slut på besparingarna, säg det till den som gått arbetslös månad efter månad! De åtgärder som föreslås i propositionen gör livet ännu svårare för dem. Förslagen i propositionen är inga dåliga skämt – de är bara dåliga.

Regeringens ekonomiska politik har dagsländan som förebild. För bara en knapp månad sedan skrev finansministern i den reviderade finansplanen att några skattehöjningar inte planerades. Några dagar senare – i den proposition som nu skall bordläggas – föreslår han *två* skattehöjningar. Och det är inga marginella justeringar; i båda fallen höjs skatterna med 100 %.

Genom att skjuta svårigheterna framför sig har regeringen återigen hamnat i en tvångssituation, där bara skattehöjningar står till buds. Det var samma situation i höstas. Då hade regeringen också avvisat våra besparingar. Kort tid därefter fann man att en viss begränsning av efterfrågan var nödvändig, varför man tillgrep skattehöjningar – den gången bensinskattehöjning och elskattehöjning.

Genom sin ovilja att spara bland statens utgifter försätter sig regeringen gång på gång i denna tvångssituation, där man inte kan undvika vad man själv kallar "kostnadsdrivande skattehöjningar".

Detta är det fjärde panikpaketet sedan regeringsskiftet. Det första kom förra året i april med prisstopp och hyresstopp. Men inte stoppade man prishöjningarna med det! Nästa kom i höstas med skattehöjningar. Sedan nu i mars kom ett nytt prisstopp, och så nu diskontohöjningen med 2 %, nya skattehöjningar och andra åtgärder mot den privata konsumtionen.

Hur planlös och ryckig regeringens ekonomiska politik är understryks av beslutet om skatterabatt. Denna spär självfallet på efterfrågan, samtidigt som regeringen vill begränsa den. Och har prisstoppet någon som helst effekt så innebär den en stimulans på efterfrågan. Det gäller att köpa nu, innan prisstoppet hävs.

Regeringen ger alltså med ena handen och tar med den andra. Det inger naturligtvis inget förtroende. Det är just denna brist på långsiktighet och genomtänkt strategi om vad som faktiskt händer i svensk ekonomi och vad som skulle behövas som har gjort det nödvändigt för riksbanken att agera så drastiskt som nu skett.

Penningpolitiken och finanspolitiken bör samverka. Det sker inte nu. Finanspolitiken är för slapp, och därför får penningpolitiken bära hela åtstramningsbördan. Detta riskerar att förvärra Sveriges ekonomiska situation.

Herr talman! I stället för den nuvarande regeringens planlösa agerande borde sättas en målmedveten ekonomisk politik – en politik där man strävar efter att återställa balansen i statens affärer med besparingar i stället för med

Vid remiss av proposition 1984/85:217

skattehöjningar, där åtstramningsbördan inte bara läggs på den privata konsumtionen, en politik där tillväxten av investeringar och sysselsättningen prioriteras. Av det skälet kommer folkpartiet att yrka avslag på de förslag som regeringen nu lägger fram. Jag ber därtill, herr talman, att få instämma med Lars Tobisson och Karin Söder beträffande motionstiden för denna proposition.

Anf. 55 IVAR NORDBERG (s):

Herr talman! De föregående inläggen inbjuder visserligen till en ekonomisk-politisk debatt, men jag skall avstå från att ge mig in i en sådan, eftersom vi före riksmötets slut kommer att få flera tillfällen att föra debatt om den ekonomiska politiken, grundade på både regeringens förslag och oppositionspartiernas motioner.

Jag har begärt ordet närmast för att redovisa den diskussion som har förts i frågan om motionstidens längd.

I regeringens proposition föreslås ju att motionstiden skall kortas ner till åtta dagar, vilket skulle innebära att den skulle gå ut den 23 maj. Oppositionspartierna har i ett tidigt skede sagt att de ville förlägga motionstidens utgång till den 28 maj. Men när vi fick klart för oss att en motionstidsutgång den 28 maj med största sannolikhet skulle innebära att vårsessionen måste förlängas med ytterligare två dagar, tog vi från den socialdemokratiska riksdagsgruppens sida kontakt med de övriga partierna för att efterhöra om det var möjligt att låta motionstiden utgå fredagen den 24 maj. Det har emellertid visat sig att dessa kontakter icke har resulterat i en sådan överenskommelse.

Jag har i de diskussioner som har förts med de övriga partierna sagt att så länge som ett parti hävdar att det har behov av en motionstid till den 28 maj skall detta hörsammas. Därför vill jag, herr talman, med respekt för partiernas arbete med sina motioner, tillstyrka förslaget om att motionstiden när det gäller propositionen om vissa ekonomisk-politiska åtgärder utgår den 28 maj.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 56 TALMANNEN:

Beträffande detta ärende har regeringen alltså föreslagit att riksdagen beslutar att motionstiden förkortas.

Lars Tobisson har föreslagit att motionstiden skall förkortas till 13 dagar. I detta yrkande har nu samtliga talare instämt. Det föreligger således endast ett yrkande.

Enligt uppgifter från berörda utskott kan det förhållandet att motionstiden därigenom utgår efter pingsthelgen komma att medföra att det inte blir möjligt att, såsom tidigare förutsatts, avsluta riksmötet tisdagen den 11 juni.

Kammaren beslöt förkorta motionstiden till att utgå tisdagen den 28 maj.

Vid remiss av proposition 1984/85:217

Proposition 1984/85:217 hänvisades till utskott enligt följande:
lagförslag 1 och 2 till lagutskottet
lagförslag 4 och 5 till skatteutskottet
i övrigt till finansutskottet.

10 § Föredrogs och hänvisades
Motionerna
1984/85:3220 till skatteutskottet
1984/85:3221 och 3222 till konstitutionsutskottet

11 § Anf. 57 TALMANNEN:

Kammarens arbetsplenum onsdagen den 22 maj kl. 10.00 inleds med behandling av de bostadsutskottsbetänkanden som uppskjutits från föregående vecka. Till debatten i dessa ärenden har anmält sig talare med en sammanlagd taletid av något över en timme. Därefter följer dechargedebatten, för vilken konstitutionsutskottet har uppskattat taletiden till 8 à 9 timmar.

12 § Anmäldes och bordlades
Motionerna
1984/85:3223 av *Börje Stensson*
1984/85:3224 av *Allan Ekström*
Arrendeavräkning vid ändrat kostnadsläge (prop. 1984/85:197)

1984/85:3225 av *Wiggo Komstedt*
Ändring av villkoren för stöd genom Fonden för svenskt-norskt industriellt samarbete (prop. 1984/85:204)

13 § Anmäldes och bordlades
Konstitutionsutskottets betänkande
1984/85:35 Granskning av statsrådens tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning

Skatteutskottets betänkande
1984/85:26 Anslag för budgetåret 1985/86 till tullverket m. m. (prop. 1984/85:100 delvis)

Lagutskottets betänkande
1984/85:38 Internationella faderskapsfrågor m. m. (prop. 1984/85:124)

Utrikesutskottets betänkanden
1984/85:16 Nedrustning
1984/85:19 Nordiska ministerrådets allmänna budget år 1986 (prop. 1984/85:198) samt vissa andra nordiska frågor

Socialförsäkringsutskottets betänkanden
1984/85:24 Ändring i utlänningslagen (prop. 1984/85:173)
1984/85:25 Ändrad administration av studiehjälp och vuxenstudiestöd m. m. (prop. 1984/85:184)
1984/85:26 Socialförsäkringstillägg m. m.
1984/85:27 Flyktingpolitiken (skr. 1984/85:185)
1984/85:29 Redogörelse för vissa ändrade villkor i avtalsgruppsjukförsäkringen (skr. 1984/85:187)
1984/85:31 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden till riksmötet 1985/86
1984/85:32 Barnpensioner (prop. 1984/85:100 delvis)

Utbildningsutskottets betänkanden
1984/85:25 Anslag till utbildning för tekniska yrken (prop. 1984/85:100 delvis)
1984/85:39 Verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet och förvaltning år 1984 (redog. 1984/85:20 och 1984/85:21)

Trafikutskottets betänkanden
1984/85:26 Luftfartsverkets investeringar, m. m. (prop. 1984/85:100 delvis och 1984/85:139)
1984/85:27 Beredskap för civil luftfart m. fl. anslag (prop. 1984/85:100 delvis)

Bostadsutskottets betänkande
1984/85:23 Anslag till räddningstjänst (prop. 1984/85:100 delvis)

14 § Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställts

den 20 maj

1984/85:605 av *Ingemar Eliasson* (fp) till arbetsmarknadsministern om arbetsmarknadskonflikten mellan SAV och TCO-S:

Torsdagen den 16 maj uppmanade arbetsmarknadsministern medlingskommissionen i konflikten mellan SAV och TCO-S att kalla parterna till överläggning för att sondera möjligheterna för ny medling. Arbetsmarknadsministern yttrade då att vissa indikationer framkommit som tydde på att ny medling kunde bli framgångsrik. Det har senare framkommit att statsministern dagen innan, dvs. onsdagen den 15 maj, haft överläggningar med ledningen för TCO-S i syfte att klarlägga utsikterna för medling mellan parterna. Informationen om denna överläggning gavs inte till medlingskommissionen förrän söndagen den 19 maj, sedan uppgifter om överläggningen läckt ut till pressen. Det kom då att skapa stark irritation i medlingsarbetet.

Jag vill mot denna bakgrund ställa följande frågor till arbetsmarknadsministern:

Av vilken anledning underrättades inte medlingskommissionen omedelbart om överläggningen mellan statsministern och TCO-S?

Anser arbetsmarknadsministern att statsministerns agerande var ägnat att understryka regeringens förtroende för medlingskommissionens arbete?

15 § Kammaren åtskildes kl. 17.02.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert